

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Christensen, Villads.
Titel Title:	<u>Friis Hansen som Sognepræst.</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	København : O. Lohse, 1922
Fysiske størrelse Physical extent:	187, [2] s. :

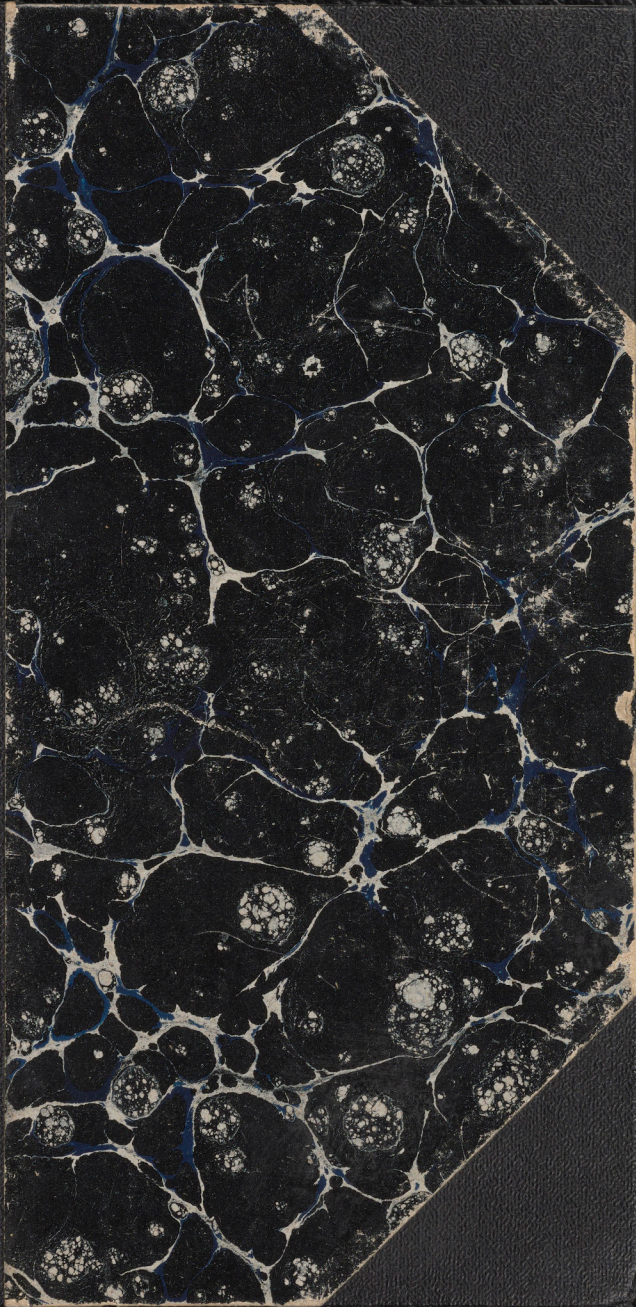
DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

S
SEN
IS
EN

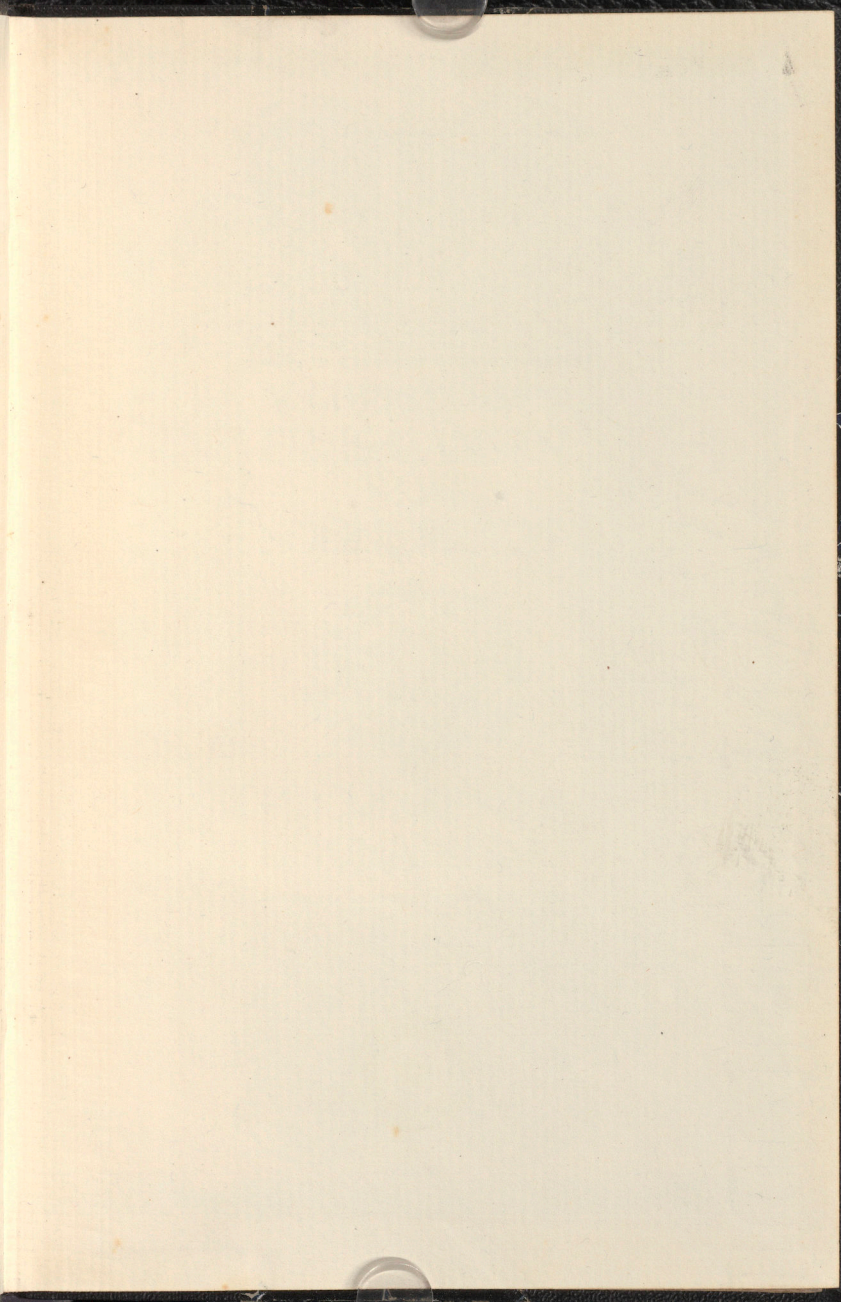
44 - 20 - 80

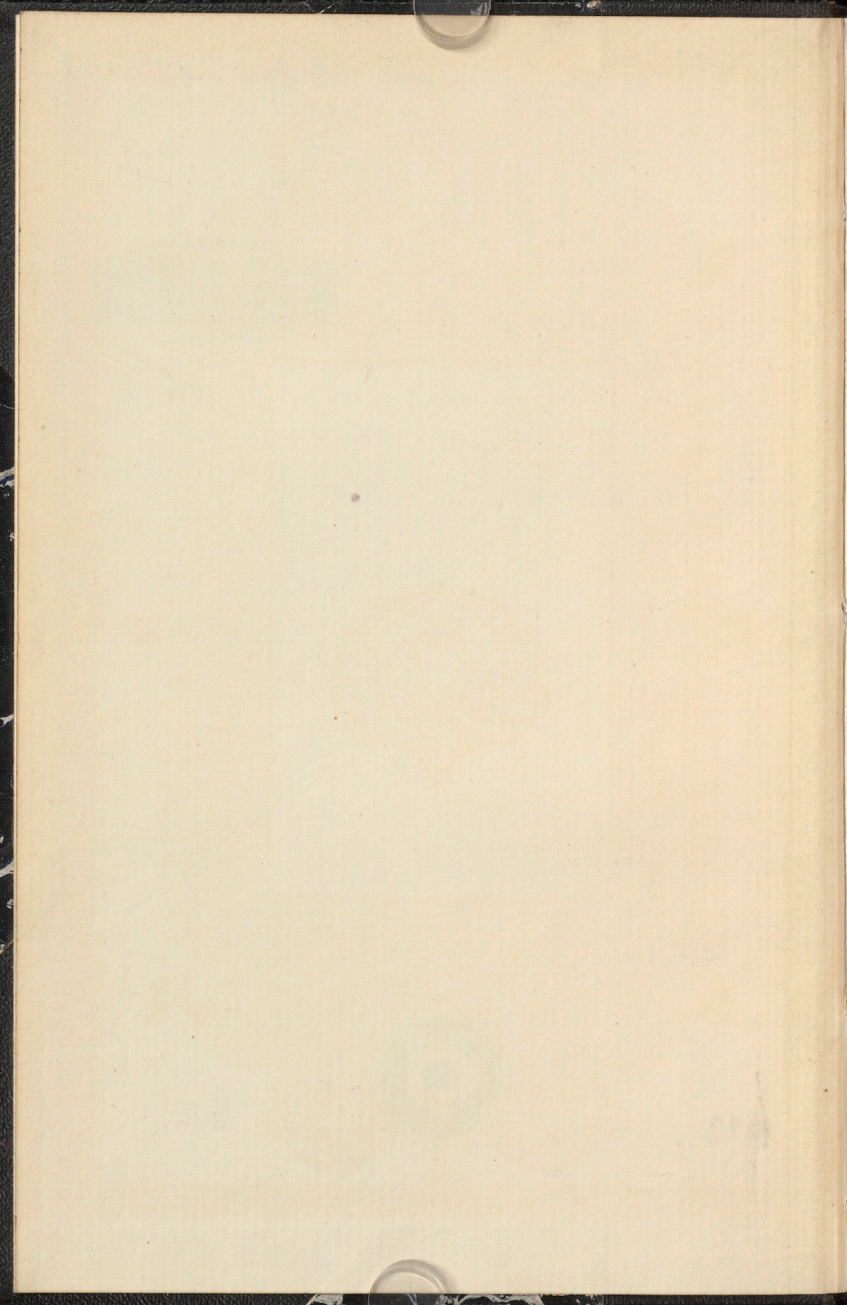
Det Kgl. Bibliotek

130025708580

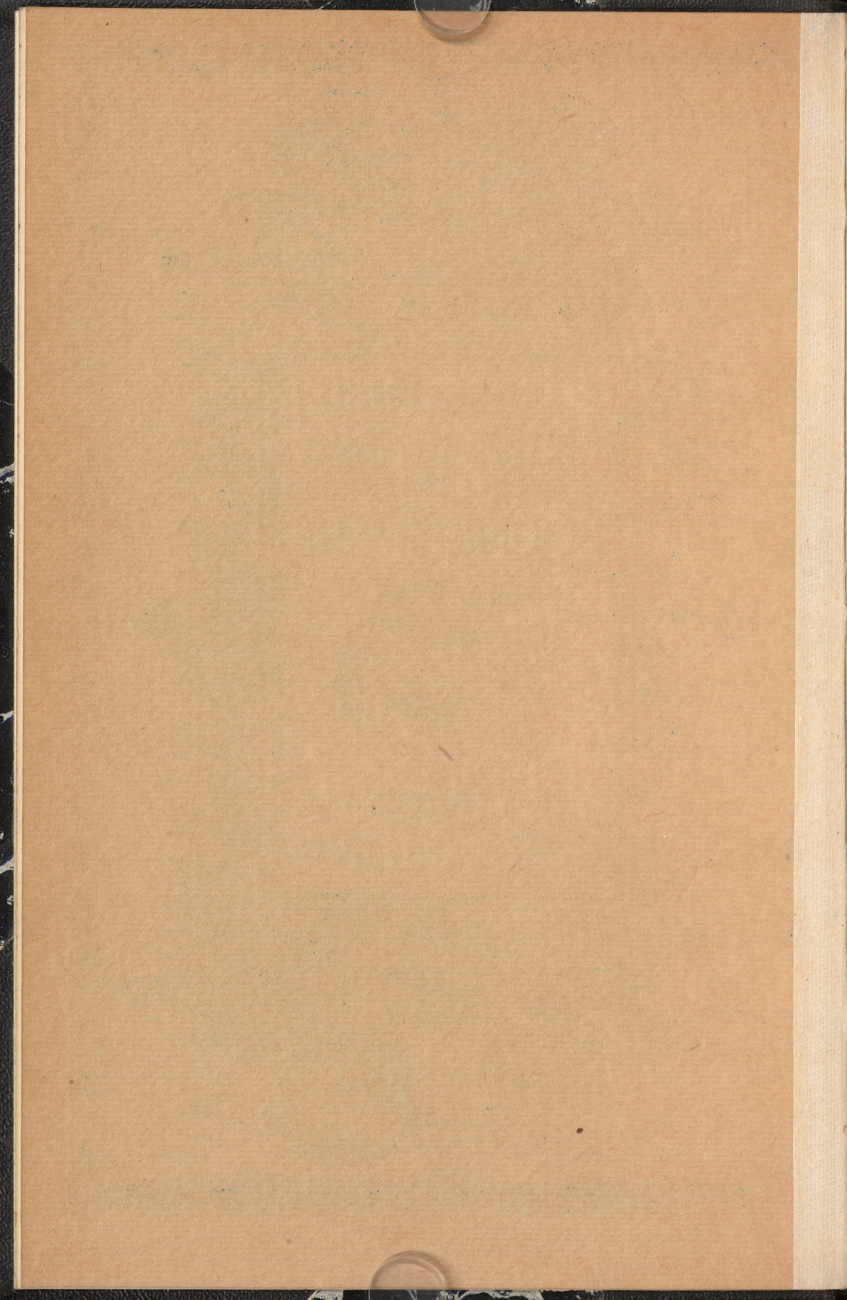
V. CHRISTENSEN
FRIIS-HANSEN
SOM
SOGNEPRÆST

HJEMMENES
BOGSAMLING

623

1625

FRIIS HANSEN

SOM SOGNEPRÆST

AF

VILLADS CHRISTENSEN
SOGNEPRÆST, OLSKER-ALLINGE

O. LOHSE — KØBENHAVN 1922
FOR NORGE: LUTHERSTIFTELSENS BOGHANDEL
KRISTIANIA

. . . »For øvrigt en ordinær Person,
der paa en ubegribelig Maade er kommen
til at elske Jesus højere end sig selv og
er bleven optændt af een eneste Liden-
skab, at faa Mennesker frelst fra det
almindelige Liv i og med Verden ind i den
Korsfæstedes Naade. Andet er der ikke.«

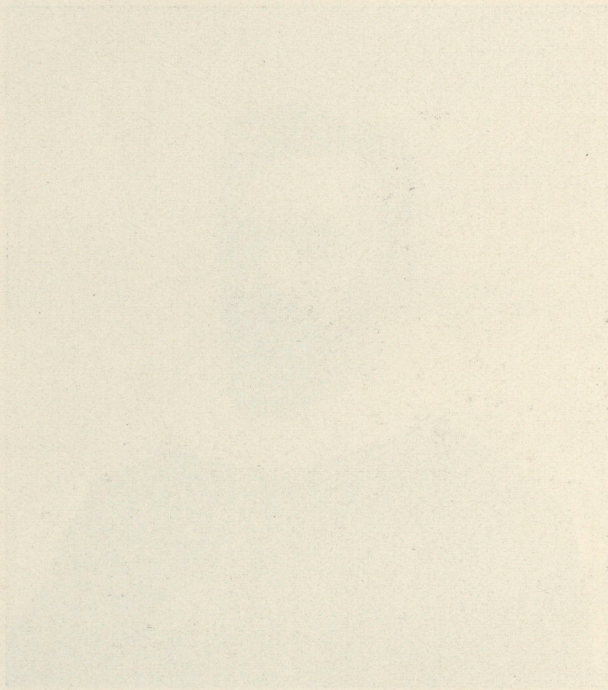
Friis Hansens Selvkarakteristik,
som er indført af hans Eftermand
i Embedets Liber daticus.

MISSIONSTRYKKERIET
KØBENHAVN B.

*Menigheden i Olsker-Allinge tilegnet
som Minde om dens gamle Præst.*

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

INDHOLD

	Side
Forord	9
I. Friis Hansens Udvikling indtil 1890	15
II. Forholdene i Olsker og Allinge indtil omkring 1890	30
III. Friis Hansens Indgang i Sognene	48
IV. Opvækkelsen	55
V. Bidrag til en Karakteristik af Friis Hansens præ- stelige Færd i Sognene	76
VI. Sognepræsten	118
VII. Friis Hansen som Landmand	127
VIII. Livet i Olsker Præstegaard	138
IX. Opbrud fra Olsker	151
X. Friis Hansen i København	162
Til Afslutning	183

INDEX

1. Introduction

2. The History of the Church

3. The Doctrine of the Church

4. The Ministry of the Church

5. The Sacraments of the Church

6. The Church and the World

7. The Church and the Future

8. The Church and the State

9. The Church and the People

10. The Church and the Mission

FORORD

Den ydre Foranledning til Udgivelsen af dette lille Arbejde er, at det den 1. Januar dette Aar var 25 Aar, siden Pastor Friis Hansen opgav sin Præstegerning her i Olsker-Allinge Sogne paa Bornholm for at blive Sekretær for det københavnske Kirkefond. Denne Dag blev fejret ved en Mindefest for ham paa Menighedshjemmet i Allinge, hvor dyrebare Erindringer om ham og hans Tid droges frem af hans gamle Venner paa disse Egne. Det havde ogsaa været Meningen, at nærværende Skildring af hans Gerning skulde have foreligget trykt til den Dag, men af forskellige Grunde lod det sig ikke gøre saa hurtigt.

Hvad angaar Tilblivelsen af dette Arbejde, saa er det gaaet saaledes til, at jeg ved at færdes blandt hans gamle Venner og lejlighedsvis høre

dem fortælle om ham og den bevægede Tid dengang, har dannet mig et Indtryk baade af ham og den aandelige Bevægelse, han bragte med sig. Efterhaanden som det blev mig klart, hvilken afgørende Betydning Friis Hansen havde haft for disse Egne, fandt jeg, at det kunde have sin Interesse for Guds Riges Venner at lære ham at kende i Egenskab af Præst, og at han fortjente, at der tegnedes et Billede af hans Præstegerning her. Jeg prøvede derfor, paa Baggrund af den Tid, der var gaaet i Forvejen herovre, at give en Skildring af hans Personlighed og velsignede Virken i disse Sogne. Det er dette, som nu foreligger, efter at det grundigt er drøftet med de Mænd og Kvinder, som særlig har haft Evne til at huske og til at fortælle.

Naar dette Arbejde forelægges Offentligheden, er det, fordi jeg mener, at det nok kan have sin Betydning at lære Friis Hansen at kende som Sognepræst. Friis Hansen var nemlig fremfor alt Præst, og det Sognepræst. Københavnerne lærte ham at kende som en vidtskuende Kirkemand og utrættelig Arbejder, men kun de færreste derinde

kendte ham som Præsten. Og tumlede han sig som Fagmand i alle de indviklede Kirkespørgsmaal i Hovedstaden, saa kan der næppe være nogen Tvivl om, at hans egentlige Element var Præstegerningen som Sognepræst. Der var han som en Fisk i Vandet. Der var saa at sige ikke den Side af en Sognepræsts Gerning paa Landet og i Byen, uden at han gik ind i den og fyldte sin Plads, saa der stod Respekt og Agtelse omkring ham videnom.

Og selvom nu det bedste, der er at fortælle om en Præsts Gerning, er i det skjulte og efter min Mening slet ikke bør drages for stærkt frem, fordi det hører Privatlivet til, saa er der alligevel saa meget at berette om Tilskyndelser og Velsignelser, som er udgaaet fra Friis Hansens rige kristne Personlighed. Og dette bør drages frem, mens det endnu lader sig gøre, inden den personlige Erindring om hans Gerning forsvinder i Graven med hans Venner. At tolke den Taknemmelighed for ham, der opfylder hans Venner her, har været mig en kær Opgave, og selvom jeg har manglet adskillige Forudsætninger for at gøre det,

som det burde være gjort, blandt andet at jeg ikke har kendt ham personlig men kun hørt ham nogle Gange i København, deriblandt den sidste Gang han prædikede, saa haaber jeg, det alligevel maa være lykkedes mig at give et Indtryk af ham og hans Betydning som Sognepræst, takket være de gode Kilder, jeg har haft at øse af.

Og har Friis Hansen sin Plads i Danmarks Kirkehistorie, fordi han i sin korte Levetid naaede at give en betydelig Indsats for Guds Rige i vort Folk, fremfor alt i København, hvor han til sene Tider vil staa som Legemliggørelsen af selve Kirkesagen, saa mener jeg, at ethvert Bidrag til en Karakteristik af hans ejendommelig helstøbte Personlighed maa modtages med Tak, og ikke mindst, naar vi derigennem lærer ham at kende som det han fremfor alt var, Præst.

Det kan vi vel sige uden Betænkning, at 25 Aar som oftest er mere end tilstrækkeligt til at udviske en Præsts Personlighed i en Menigheds Erindring, selvom han ogsaa har været til Vel-signelse for mange. Men skønt nu en stor Part af Friis Hansens aandelige Børn er gaaet bort,

og en ny Slægt, som kun kender ham fra Billedet paa Væggen og gennem Omtale, er vokset op, saa staar hans Skikkelse klar og levende for Menigheden her den Dag i Dag. Og selvom han ingenlunde betragtes som nogen Helgen, staar der stor Glans om hans Navn, og han er for disse Sogne stadig Idealet af en Præst. Her, hvor han havde sin rigeste og lykkeligste Præstetid, lever hans Minde saa klart, at denne Bog har kunnet blive til, ved at en fremmed har lyttet nu og da til tilfældig Beretten om ham. Paa den anden Side skulde 25 Aar ogsaa være et tilstrækkeligt langt Tidsrum til at komme en Mands Virken saadan paa Afstand, at man kunde faa et Overblik over den og give en nogenlunde retfærdig Vurdering af den, om ellers de rette Forudsætninger er til Stede.

Som bekendt udkom der i 1920 en Bog om ham: A. Fibiger: Julius Friis-Hansen, hvor ogsaa hans Præstetid her skildres ret fyldigt. Det er ogsaa et Mindeskrift, øst af Forfatterens Erindring ved Samlivet med Kirkefondets Sekretær, hvorfor der næsten overalt hviler en forunderlig

opløftende Stemning over Bogens Blade, og Friis Hansen træder levende frem, saadan som han har afspejlet sig i en af sine bedste Venners Erin- dring. Vil derfor nogen vide Besked om Kirke- fondets bekendte Sekretær, han læse Fibigers Bog, saadan var han.

Imidlertid kunde Fibiger ikke være bekendt med alle Forhold i disse Sogne, og derfor ikke skildre Sognepræsten til Olsker-Allinge. Skal Friis- Hansens Skikkelse træde fyldigt og klart frem for kommende Slægter, maa derfor ogsaa dette med, saa vi lærer det aandelige Billede, han har efterladt sig i sine Sogne, at kende. Det er dette, jeg har villet bidrage en Smule til, og det skulde glæde mig, om der fulgte en frisk born- holmsk Luftning med ind i dette Skrift om Born- holmerpræsten Friis Hansen. Og kunde det lyk- kes mig ogsaa derigennem at tjene Guds Rige, som laa ham paa Sinde fremfor alt andet, da har jeg naaet mit Maal.

Allinge, Marts 1922.

FORFATTEREN.

I.

FRIIS HANSENS UDVIKLING
INDTIL 1890

Skønt Friis Hansen, da han 27. Decbr. 1889 udnævntes til Sognepræst i Olsker-Allinge, kun var lige fyldt 33 Aar, saa var det dog ingenlunde en uprøvet ung Mand, Menigheden fik til Præst. Han havde allerede da en betydelig Præstegerning bag sig.

Julius Friis Hansen var født 29. Septbr. 1856 paa Ødegaard ved Saksjøbing og Søn af Forpagter Julius Vilhelm Hansen og Hustru Ida Sophie Friis. Han var opkaldt efter Faderens Velynder Grev Julius Frijs til Juellinge, men ved en Fejltagelse er Navnet blevet stavet Friis i Kirkebogen i Stedet for Frijs.

I sin Ungdom skrev Friis Hansen sit Navn Frijs-Hansen, men maatte siden rette det efter Kirkebogen til Friis Hansen uden Bindestreg, og saaledes vedblev han at skrive det, hvorfor jeg

følger ham heri. Efter hans Død opfordrede Justitsraad Elvius til at søge om Tilladelse til at skrive Friis-Hansen med Bindestreg, af Hensyn til at der var saa mange Præster med Navnet Hansen, og saaledes blev det.

Faderen havde først været Forvalter paa Juellinge i en Del Aar. Men en Dag Baron Rosenørn-Lehn fra Oreby besøgte sin Ven Grev Frijs, spurgte han denne, om han ikke havde en god Mand, som han kunde faa til en ny Gaard, han vilde oprette af noget Bøndergods, hvortil Greven svarede: „Jo, jeg har én, men jeg vil rigtig nok nødig af med ham!“ — Nogle Dage senere sagde Greven til sin Forvalter: „Hør, Forvalter Hansen, nu kan De blive selvstændig og faa en Gaard!“ — „Hvad vil det sige, Hr. Greve?“ — „Jo, De kan blive Forpagter paa Baroniet Oreby!“ — „Ja men Greven ved jo, at jeg er en fattig Mand!“ — „Ja vel, men her har De — Familietraditionen siger — 40,000 Rigsdaler — kan De betale dem tilbage, er det godt, kan De forrente dem, er det ogsaa godt, kan De ingen af Delene, kan De lade være!“

Og saaledes blev det, og Pengene blev baade forrentede og betalte tilbage. Gaarden, som han blev Forpagter paa, var Ødegaard. Det var dengang en daarlig Gaard, men snart gjorde For-

pagter Hansen sig gældende som en meget betydelig Landmand, der drev Gaarden frem til en Mønstergaard og blev ikke blot en formuende Mand, men en Mand, der valgtes ind i forskellige Landbrugsorganisationer og nød ualmindelig Tillid i hele Amtet.

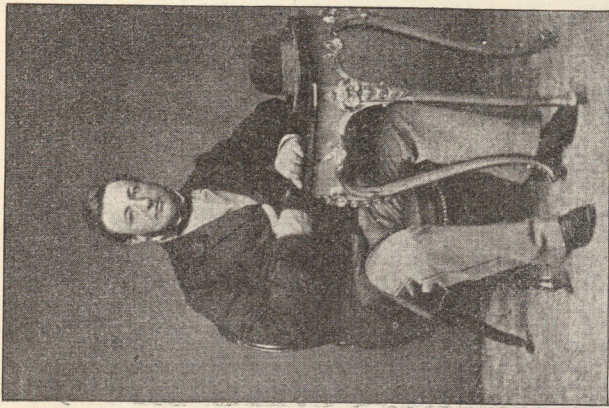
Af Ydre var Forpagter Hansen en meget høj, kraftig Mand. Hans Væsen var alvorligt, og streng var han i sine Krav baade til sig selv og andre, alt Arbejde skulde udføres til Gavns uden Afslag. Han sagde ikke meget, men var til det yderste retfærdig i Tale og Færd, hvorfor hans Folk nærede dyb Agtelse og Respekt for ham, og flere af dem blev i hans Tjeneste deres Levetid ud og deres Børn efter dem. En af hans Sønner karakteriserer ham som „en ejendommelig helstøbt, mandig Karakter med udpræget Villie og Retfærdighedssans.“ — Paa en godmodig Maade kunde han blandt Venner drille og ægge ved sin skarpe Sans for Folks Smaasvagheder. Han var ogsaa en alvorlig Mand, ligesom hans Moder havde været en elskelig from Kvinde. Ved hans Grav talte Stedets Præst over de Ord: „Den retfærdiges Ihukommelse er til Velsignelse,“ og det passede paa ham. — Han gav sig ikke meget af med sine Børn, dels vel fordi det ikke var Sædvane dengang, og dels fordi han var stærkt

optaget, men havde alligevel altid sin velbegrundede Mening om hver enkelt.

Følgende betegnende Træk skal fortælles:

Som Student havde Julius i en Juleferie talt lidt overlegen om at faa en større Kanetur sat i Scene for Egnens Beboere. Pludselig greb Faderen ind og forlangte af ham, at saa skulde han arrangere den — for enten talte man ikke saameget om sligt, eller ogsaa satte man det igennem. Det var et meget brydsomt Arbejde paa den Tid, hvor der ingen Telefoner fandtes, men det blev gjort, der var intet udenom. Faderen mente, at Studenten havde godt af at lære, at Handling og Overvindelse af Vanskeligheder gik forud for Snak. At hans Søn fik lært det og praktiserede det under alle Forhold i Livet, skal det følgende stadfæste.

Der er dvælet lidt udførligt ved Skildringen af Friis Hansens Fader, fordi jeg gerne vil have betonet, at han var en Personlighed med stærke og udprægede Karaktertræk. Man kunde heller ikke godt tænke sig andet, end at den mandigste kristelige Personlighed, jeg i hvert Fald har truffet, havde haft en betydelig Fader. Ikke for intet skrev Nationaltidende ved Friis Hansens Død: „Straks man saa Friis Hansen, skønnede man, at det var en Mand, man havde for sig, hans stærke

Friis Hansens Forældre.

Skikkelse, hans sikre Blik, det faste Træk om Munden røbede hans Villiesstryke.“ Og Friis Hansen havde arvet meget efter sin Fader.

Men var den Familie, hvortil Forpagter Hansen tilhørte, en meget særpræget Slægt, saa var hans Moders Familie det ikke mindre paa deres Vis. „Hansenerne“ var faamælte, handledygtige, lidt haarde, villieskraftige, noget ensidigt begavede og kantede Enspænder-Naturer som Forpagter Hansen. „Friiserne“ derimod som hans Hustru, livlige, initiativrige, ogsaa handledygtige, omgængelige, vennesele, mere alsidige og med Evne til at vinde Venner. Baade Forpagter Hansen og Hustru var ganske særligt udprægede Slægtstyper. Men Fru Hansen var den ejendommeligste og mest usædvanlige af de to ualmindelige Mennesker, der paa den lykkeligste og heldigste Maade udfyldte hinanden baade udadtil og i Hjemmet. Hun levede meget for sine Børn og øvede stor Indflydelse ogsaa paa Julius. Et godt og lykkeligt Hjem beredte hun sine Børn, og medens Faderen døde i Sønnens Kandidataar 1880, overlevede hun endogsaa sin Søn. Hendes faste Tro og inderlige Samliv med Herren har sikkert betydet meget i Sønnens Udvikling.

Men naar saa Spørgsmaalet bliver, hvem havde Friis Hansen taget Arv efter, da maa vi nærmest

sige: noget fra dem begge. Han havde fra sin Moder sit livlige, initiativrige, vennesæle, kærlige Sind, fra Faderen sin stærke, mandige Villieskraft og naturlige Myndighed og hele praktiske Dygtighed. Af Type var han aabenbart en „Friis“ men med de „Hansenske“ Egenskaber isprængt i mildnet og forædlet Form.

Denne Skildring af Friis Hansens Forældre og Barndomsforhold skyldes næsten udelukkende Oplysninger fra Friis Hansens Broder, Læge Dr. med. Valdemar Harsløf, Brønshøj, og berigtiger tidligere ufuldstændigt Kendskab til Forholdene.

Efter at have gaaet i Latinskole i Nykøbing Falster kom Friis Hansen 1874 som Student til København for at studere Theologi.

Som Student fandt han sit aandelige Hjemsted i St. Johannes Kirken paa Nørrebro under Frimodts Prædikestol ligesom saa mange andre af dem, der siden i Slutningen af det nittende og Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede har bragt den danske Kirke saa rig Velsignelse. Det er i det hele forunderligt at lægge Mærke til, hvilken Kraft der gennem Frimodt er tilført Menigheden rundt om i Landet, og hvormange Traade der fører tilbage til Frimodts Forkyndelse i St. Johannes Kirke. Jeg skal siden give et Eksempel helt herovre fra paa, hvorledes Friis Hansen kunde

mødes med Mennesker her, som havde fundet Livet sammesteds som han selv.

Under Frimodts Prædikestol fik Friis Hansen Stødet til sit aandelige Gennembrud og kom til Hvile i Troen. Det maa være sket i et af hans første Studenteraar, da vi tidlig træffer ham optaget af Søndagsskolearbejde, hvor han snart blev Forstander; og i 1878 var han Medlem af det første Søndagsskoleudvalg, hvori man dog næppe har optaget en uprøvet, nyvakt Student. Foruden sit theologiske Studium og Søndagsskolen viste han allerede i Studenteraarene sin siden saa stærkt fremtrædende Forstaaelse for Fattigplejen, idet han ivrig deltog i Diakonissestiftelsens Menighedspleje.

Efter at være bleven theologisk Kandidat med første Karakter 1880, maatte han en Tid under Faderens Sygdom bestyre den store Gaard paa 36 Tdr. Hartkorn med 300 Tdr. Land Jord. Ved Faderens Død blev han færdig dermed, han havde ellers skilt sig godt fra det uvante Arbejde og erhvervet sig en Del Indsigt, som siden kom ham meget til Gode, da han maatte tage fat paa Olsker Præstegaard.

Efter nogen Tids Studium og Arbejde af forskellig Art i Hovedstaden, tog han i 1882 mod Udnævnelsen til Kaldskapellan i Kongens Lyngby og kom straks i travl Virksomhed der,

ikke mindst fordi hans første Sognepræst, den bekendte Præst Peter Rørdam, blev syg og døde allerede Aaret efter, 1883. Holger Frederik Rørdam, Danmarks lærdeste Præst, blev derpaa Sognepræst. Han var Broder til den senere Biskop Thomas Skat Rørdam, med hvem Friis Hansen skulde faa saa meget at gøre siden hen. Begge Præsterne Rørdam i Lyngby var afgjort Grundtvigianere, men det skal siges til deres og Friis Hansens Ros, at de kom ud af det med hinanden paa bedste Maade, hvor forskellige de end var.

Det var Holger Rørdam, der en Morgen vaagnede med et Vers paa sine Læber, som havde formet sig for ham under Søvn:

Det vil jeg dig sige, det skal du dig mærke:
 Det er ej de stolte, ej heller de stærke,
 men det er de ydmyge, det er de fromme,
 som hjem til vor Fader i Himmerig komme.

Hvilket Vers nu staar paa hans Grav paa Lyngby Kirkegaard.

Friis Hansen blev ordineret i Frue Kirke af Biskop Martensen og indgik ikke længe efter, 1883 Ægteskab med en Købmandsdatter fra Ribe, Anna Dorthea Slot.

Der var nok at tage fat paa i Lyngby med omliggende Landdistrikter. og den unge Kalds-

kapellan var ikke af dem, der laa paa den lade Side, og Gud var med ham og velsignede hans Arbejde. Snart stod han omgivet af en Menighed fuld af Liv og Kraft, og hengivne Venner sluttede sig til ham som Medarbejdere i Søndagskole og andet Menighedsarbejde. Særlig synes han at have virket gennem sine Bibellæsninger. Et Menighedshus, som rejstes i 1885, var hovedsagelig rejst ved hans Arbejde og toges i Brug af hans Venner. Under alt dette udvikledes Friis Hansen stærkt og begyndte at gøre sig gældende ogsaa udenfor Kredsen i Lyngby.

Hvad der særlig tildrog sig hans Opmærksomhed mere og mere, var den nære Hovedstad og den sørgelige Forfatning, hvori Kirken og Guds Riges Arbejde derinde var stedt, at det slet ikke havde fulgt Tritd med Byens Udvikling i nogen Henseende. Her var noget, der kaldte paa hans kristelige Energi og indbød ham til at tage fat. Under Overvejelserne over hvad der burde gøres, har det aabenbart været af Betydning for ham at gøre Bekendtskab med Thomas Chalmers Bog: „Den kirkelige Fattigpleje“, som han oversatte fra Engelsk og fik udgivet 1888. Samtidig lagde han selv ud med et lille Skrift: „De nødlidende og Folkekirken“, hvori han varmt talte Sognedelingens Sag i København som Middel

til at naa ud til de store Skarer med aandelig og timelig Hjælp.

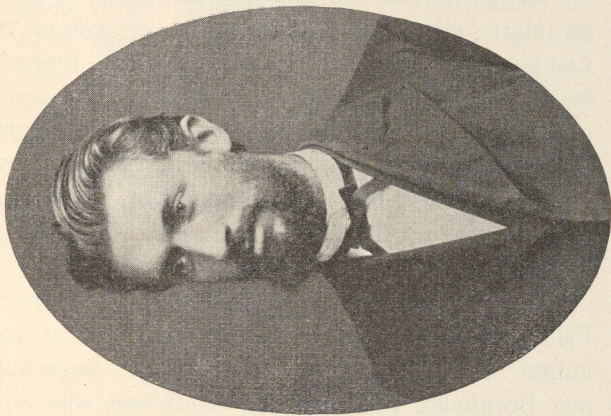
I det samme Aar var det, at han sammen med nogle ligesindede, paa Opfordring af daværende Pastor Ussing i Vejlbj ved Aarhus, udvekslede Tanker om, hvad der kunde gøres for at raade Bod paa Kirkens Afmagt især i København. Dette skete i et Hefte, hvori enhver af Deltagerne nedskrev sit Bidrag. Ogsaa en Prædiken: „Er du dømt, eller skal du dømmes“, fandt han samme Aar Anledning til at udgive.

Alt pegede saaledes i Retning af København som fremtidig Virkefelt for ham; der skulde dog gaa adskillige Aar, inden København kom til at nyde godt af den aandelige Kraft, der allerede i Lyngbytiden viste sig at bo i den unge Præst.

Ogsaa paa anden Maade lagdes der Beslag paa Friis Hansens Arbejdskraft under Præstetiden i Lyngby. Forsvarssagen, der i den Tid var brændende og mødte saa stærk Modstand fra Venstre, havde i ham en energisk Forkæmper baade med Mund og Pen. Det var særlig Selvbeskatningen til Fordel for Københavns Befæstning, der kaldte ham frem. Han skrev i den Anledning i 1886 i Nationaltidende en Række Artikler: „Hvor langt vil Selvbeskatningen række frem?“ Skønt det nu paa adskillige af

os gør et mærkeligt Indtryk at se Friis Hansen i de ret reaktionære Kredse, for hvem Forsvaret var et og alt, er det værd at lægge Mærke til, at det er Frivilligheden og Offervilligheden i Sagen, der har grebet hans Hjerte, ligesom det senere blev hans Kongstanke med Hensyn til Løsningen af Københavns Kirkesag.

Syv gode Aar havde nu Friis Hansen og hans Familie tilbragt i Lyngby, gode Læreaar havde det været. Han havde faaet Lejlighed til selv at prøve Kræfter og erfare Lykken ved at være bleven brugt af Gud. Nogen udpræget Mand kunde man ikke kalde ham, selvom det ikke var vanskeligt at se, hvor han hørte hjemme, om han skulde staa i nogen af de kirkelige Retninger. Ved Forbindelsen med det grundtvigske Menighedsliv i Lyngby og Omegn havde han faaet Øjet aabent for dets Betydning og kunde værdsætte det efter Fortjeneste. Selv havde han et vist højkirkeligt Tilsnit, som han bevarede Livet igennem, og som, da han siden afgjort stillede sig i Missionsvennernes Rækker, forhindrede ham i at blive snæversindet. Han var og blev fremfor alt en Kirkens Mand, derfor var han skikket til Leder af Danmarks Præsteforening, og derfor kunde han sættes til Sekretær for Kirkefondet med Biskop Rørdam som Formand.

Ungdomsbilledet af Friis Hansen og Forlovede.

Da Friis Hansen efterhaanden maatte ønske en mere selvstændig Virksomhed og ogsaa for Familiens Skyld maatte have et andet Embede, laa det, som Forholdene var, nærmest at tænke paa København. Og der var ogsaa Ønske fremme om at faa ham som Sognepræst ved den nye Kirke paa Nørrebro, Helligkorskirken. Venner af ham derinde arbejdede da ogsaa for, at det skulde blive saadan, men det skete ikke.

Man kan formode, at Skuffelsen herover i hvert Fald har været medvirkende Aarsag til, at han indgav Ansøgning om Olsker-Allinge Sognekald paa Bornholm. Idet han tog Skuffelsen som Vidnesbyrd fra Gud om, at han ikke endnu vilde have ham ind til Hovedstaden, blev han modtagelig for det Kald, der kom til ham paa forskellig Maade herovre fra. Og saa blev det til, at Gud først vilde bruge ham her og bringe ham i Forbindelse med Indre Missions Vækkelse paa Landet og saaledes derigennem dygtiggøre ham selv til den store Arbejder paa Københavns Vækkelse.

Indtil da havde Friis Hansen nemlig ikke haft noget videre med Landmissionen at gøre, idet han selv var Barn af Københavns Indre Mission. Vilhelm Beck havde nok endogsaa været ude efter ham i Anledning af Opførelsen af Menighedshuset i Lyngby, fordi det skulde være et Menig-

hedshus. Friis Hansen maatte til Bornholm for at blive Missionsmand. Og veludrustet kom han til den fjerne Ø, hvor der i høj Grad trængtes til ham, men hvor Gud ogsaa havde sørget for, at der var Betingelser til Stede for, at han kunde blive til Velsignelse, saaledes som vi nu skal se i det følgende.

II.

FORHOLDENE I OLSKER OG ALLINGE INDTIL OMKRING 1890

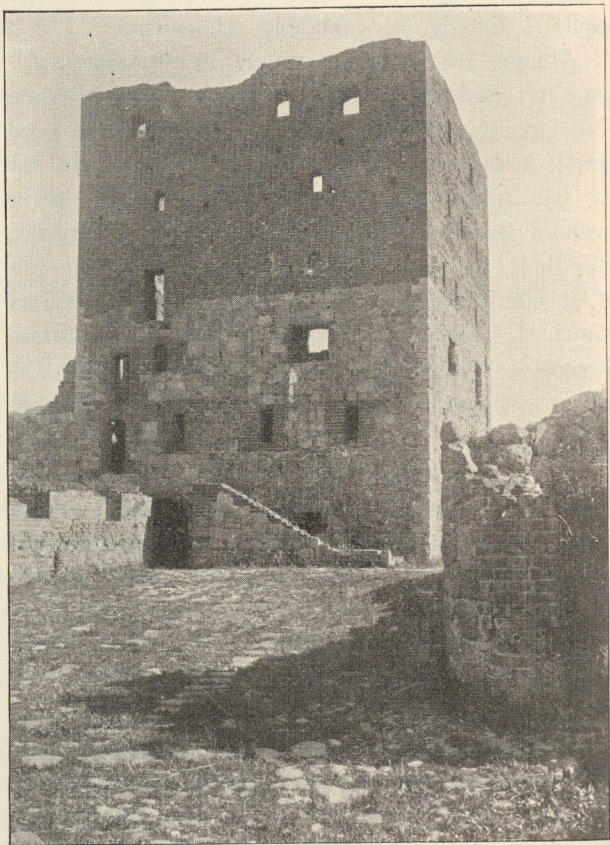
Olsker og Allinge Sogne udgør Nordspidsen af Bornholm. Hovedsognet Olsker, hvor Præstegaarden laa til 1908, er et Landsogn med spredt Bebyggelse og for Størstedelen beboet af Landboer; en Undtagelse danner Fiskerlejet Tejn med sin Befolkning af Fiskere. Sognekirken St. Ols Kirke, er en af Bornholms fire Rundkirker, der i gamle Dage har gjort Tjeneste paa én Gang som Guds Hus og Fæstning for Sognets Beboere. Der er nemlig ovenover Kirkerummet et stort hvælvet Rum, der i Ufredstider har været Tilflugtssted for Kvinder og Børn, og ovenover dette Rum findes igen Forsvaret med de mange store Skydeporte, gennem hvilke de vaabenføre Mænd ved Hjælp af Blider har tildænget Fjenden med Sten. — Befolkningen i Olsker Sogn var ved Halv-

femsernes Begyndelse ikke saa lidt gammeldags baade i timelig og aandelig Henseende.

Allinge Sogn bestaar af de to Smaabyer, Allinge og Sandvig. Sandvig er Danmarks mindste Købstad, hvis man overhovedet vil tælle den med blandt Købstæderne og ikke regner det hele for én By, Allinge-Sandvig. Til Allinge Sogn hører foruden Byerne et sparsomt befolket Landdistrikt. Her findes Klippeknuden Hammeren med Ruinerne af et middelalderligt Kapel for Fiskere, Salomons Kapel. I Landdistriktet ligger Danmarks største Slotsruin, Hammershus, Erkebisperne Jakob Erlandsens, Esger Juels og Jens Grands stolte Klippeborg.

I begge Sogne findes store Klippepartier, dybe Dale med lodrette Klippesider og vidtstrakte Skovpartier. Naturen er ofte overordentlig storslaet og henrivende skøn, især Omegnen omkring Slottet og Hammersø. Og rundt om bølger den dybe blaa Østersø. Det var ikke uden Grund, Kong Kristian den Niende lykønskede Friis Hansen til, at han fik det skønneste Sogn i hans Rige.

Befolkningen udgjorde i 1890 i begge Sogne 3100, men i Løbet af Halvfemserne nærmede den sig stærkt til 4000, siden er den igen aftaget og udgør nu c. 3500. Henved Halvdelen er Landbrugere, Resten Fiskere, Stenhuggere og Nærings-

Hammershus Slotsruin.

A. Kjøller, fot.

drivende. Det store Stenværk paa Hammeren, som paa den Tid ejedes og dreves af Tyskere, var da i fuld Gang for en stor Del ved indvandrede svenske Arbejdere. Som Følge af den pludselige store Tilstrømning af Folk i den unge Alder med deraf flydende Krav om nye store Skoler og stærkt stigende Udgifter til Forsørgelsesvæsen kæmpede allerede dengang, især Allinge Kommune, med økonomiske Vanskeligheder. Iøvrigt var Byerne i rivende Udvikling, der arbejdedes og byggedes i stor Stil. Hertil bidrog foruden Stenværket ogsaa den stærke Tilstrømning af især tyske Turister om Sommeren, hvilket satte sit ejendommelige Præg paa Byerne i den Tid, det varede.

Allinge og Sandvig og Landdistriktet havde som nu fælles Kirke beliggende i Allinge. Den havde kun Plads til ca. 300 Mennesker, men havde hidtil været stor nok.

Vi har set lidt af de ydre Forhold i Sognene, hvorledes stod det nu til i aandelig Henseende?

Allerførst maa vi sige, at det vilde være en Misforstaaelse at tro, at Friis Hansen kom til en død Egn med en sovende, ugudelig Befolkning og efterlod Sogne med rigt aandeligt Liv, da han drog bort. Det vilde være et fuldkommen fejlagtigt Billede af Tilstanden. Nej, Forholdet er meget mere indviklet.

En Menneskealder tidligere, i Begyndelsen af Tredserne, var der gaaet en stor alvorlig Vækkelse hen over denne Egn som over det meste Bornholm. Manden for denne havde været Præsten P. C. Trandberg.

I Juli 1860 opskræmmedes pludselig samtlige Præster paa Bornholm ved et Omgangsbrev fra Øens Provst, der meddelte, at „forhenværende Kapellan fra Tjele og Vinge i Jylland Trandberg havde meldt ham, at han agtede at benytte den Religionsfrihed og religiøse Forsamlingsfrihed, som Grundloven gav, til at arbejde en Tid lang som omrejsende Ordets Forkynder paa sin Fødeø, saaledes at han vilde blive 2 à 3 Maaneder paa et Sted og holde 2 à 3 Prædikener om Ugen“. — Og saaledes iværksatte han det. Efter at have virket nogen Tid i Aakirkeby og Omegn kom han to Overgange, i 1851 og 1852, til Olsker-Allinge som Kapellan for Pastor Bohr, der var syg og skrøbelig. I $\frac{3}{4}$ Aar ialt fik han Lov til at virke i disse Sogne.

Det blev en Besøgelsestid for Bornholm. I disse Aar i Begyndelsen af Tredserne vaagnede Bornholmerne op af den aandelige Søvn, de tidligere havde levet under siden den herovre ikke særlig stærke pietistisk-hernhutiske Bevægelse i det 18. Aarhundrede. Naar Bornholmerne siden i det hele

og store har været et meget religiøst Folk, saa skyldes det i første Række Trandberg. Det var ikke for intet, det blev udtalt, at det var for dem, som om de for første Gang hørte Evangeliet. Med Rette bærer Trandberg Navn af Bornholms Vækker. Den høje smukke Mand med den rige stemningsbevægede Veltalenhed vakte en enorm Opsigt paa den før saa stille Ø. Folksmed Kortene og gik i Kirke i Stedet; Julegilder og Fastelavnsløjer ophørte. Mange Mile gik og kørte Folk for at komme i Kirke og høre Trandberg. Mens han var i Olsker og Allinge, kom der Kirkegængere i hvert Fald 4 Mil borte fra; endog ved en Froprædiken i Allinge Kirke Julemorgen var der kommet en Mand til Stede fra den anden Side af Almindingen, den store Skov midt paa Øen; han var staaet op Kl. 2 om Natten for at naa det. Dengang var der Trang

Pastor P. C. Trandberg.

for at høre Guds Ord, og det blev ikke ved Kirkegang alene, Trandberg førte mange Mennesker til Kristus.

Men det gik naturligvis ikke af uden stor Modstand. Den ugudelige Verden rasede over at blive forstyrret i sin Verdslighed og gamle indgroede Sædvaner. Paa en enkelt Undtagelse nær fik han efterhaanden alle Øens Præster imod sig. Allerede da Provsten meldte Trandbergs Ankomst, havde han forlangt Indberetning om, hvorledes hans Virksomhed artede sig, og det faldt Præsterne meget for Brystet med denne Urostifter af en Kapellan. Kirkerne lukkedes efterhaanden for ham.

I Sommeren 1852 holdt Biskop H. L. Martensen Visitats herovre i alle Sogne i Anledning af det Trandbergske Røre og forsøgte at lægge en Dæmper paa Bevægelsen, saa den kunde holdes inden for Folkekirken. Flere Steder kom der Deputationer med Begæring om, at Trandberg maatte faa Lov til at benytte Kirkerne, hvad Martensen afviste. Det var ved samme Lejlighed, Martensen et Sted fik den Kompliment af en Bondemand: „Biskoppen prædiker ligesaa godt som Trandberg!“ Alligevel endte det med, at Biskoppen i November 1852 udstedte Forbud til Præsterne mod at

lade Trandberg vikariere for sig, fordi han arbejdede sammen med Frimenighedspræsten Grunnet.

Det førte da til, at Trandberg St.Hansdag 1863 ved et stort Møde i Almindingen udmeldte sig af Folkekirken, et Skridt der maa siges at have ført stort Fortræd med sig, idet Døren derved aabnedes for Splittelsens Aand. Og ogsaa for Trandberg selv hævnede det sig, idet mange forlod ham, fordi de ikke mere følte Tillid til en Mand, der først havde opfordret saa indtrængende til at gaa i Kirke og nu bagefter kaldte Kirken et Babel og en Skøge og ikke vidste andet end ondt at sige om den.

Den i 1861 fornyede Kirkelig Forening for Indre Mission i Danmark havde paa et Bestyrelsesmøde i 1862 besluttet at anmode Trandberg om at blive dens Rejsepræst. Men han svarede, nej, han vilde ikke forlade sin Fødeø foreløbig. Vilhelm Beck, der iøvrigt i sine Erindringer ikke har husket helt nøjagtigt, hvorfor Trandberg ikke blev Rejsepræst, udtaler sammesteds følgende: „Hvilken Lykke for Missionen . . . maaske denne Mand med det stærke Ord og den stærke Indflydelse paa Folk var marscheret ud af Folkekirken med den indre Mission.“ — Ja, maaske? Jeg vilde hellere sige: „Desværre lykkedes det ikke

at faa Trandberg som Rejsepræst, meget havde ellers set anderledes ud, fremfor alt paa Bornholm.“

Rundt omkring paa Øen fulgte nu mangfoldige af de vakte Trandbergs Eksempel, traadte ud af Folkekirken og dannede Frimenigheder med Trandberg som Præst. Den første Optagelse i Frimenigheden fandt Sted i Allinge i August samme Aar. Hver Frimenighed kom til at staa selvstændig. Flere Steder rejstes smaa Frikirker eller Bedesale som Hjemsted for Bevægelsen. Hvor det ikke skete, benyttedes Storstuer paa Gaardene til Gudstjenester og Møder og til Konfirmandundervisning. Trandberg opgiver i et Skrift fra en senere Tid de opvakte Tal til nogle Tusinder.

I Olsker byggedes en Frikirke væsentlig af en nidkær Gaardmand. I Allinge fik Trandberg sig en Kirke indrettet hos en Avlsbruger N. B. Grønbech, som iøvrigt selv 1869 indtraadte i Indre Missions Tjeneste til 1880, hvorefter han blev Præst i Amerika; en dygtig og erfaren Herrens Tjener, som Vilhelm Beck satte overordentlig højt.

Her i disse Frikirker flokkedes saa de vakte omkring Trandberg. Her holdt de Nadver, hvorimod Børnene ofte synes at være hjemmedøbte. Naar Trandberg indfandt sig, kom mange udenforstaaende for at høre Ordet. Han indførte Bro-

derkysset og talte stærkt om Kristi Genkomst; under det almindelige Billede, man træffer af ham, hvor han staar i sin Præstekjole med højre Haand opløftet, satte han de Ord: „Se Brudgommen kommer, gaar ham imøde!“ Utvivlsomt har der været en Del Forfængelighed og Ærgerrighed med i Spillet hos Trandberg; han vilde have sit eget og vise, hvad han formaaede. Og hvor stor Velsignelse han saa blev til baade her, og hvor han siden kom, saa slap han ikke fri for bitre Sorger som Følge af den Spaltning, han selv, rigtignok tvungen af Autoriteternes Modstand, havde indført.

Efter at have forladt Folkekirken tog Trandberg fat og uddannede nogle Lægprædikanter, for at de skulde staa ham bi i Arbejdet paa Øen. Men de varede ikke længe, før de tog Magten fra ham. Trandberg havde Vækkelsens Naadegave, men manglede Evner til at holde sammen paa en Menighed. Hans noget lovmæssige Forkyndelse formaaede heller ikke i Længden at tilfredsstille Hjerternes Trang. Følgen blev, at den store Part af hans Disciple og aandelige Børn efterhaanden forlod ham og samlede sig om den betydeligste af hans Prædikanter, Smed Christian Møller fra Nekso, som var i Stand til at bringe dem, hvad de følte Trang til, og som forstod at

holde sammen paa Flokken. Han havde, da Trandberg ikke længere tilfredsstillede ham, søgt til Rosenianerne, Disciple af den svenske Prædikant Rosenius, i Sverrig og København og faaet Syn for den frie Naade i Kristus. Møller var en Personlighed af grovere Snit end Trandberg, og han vilde ogsaa frem og have sit eget. Efter at have dannet sin egen Forening i 1868, der 1869 blev til luthersk Missionsforening for Danmark, førte han, skønt han selv var ordineret af Grunnet, sine Tilhængere tilbage til Folkekirken, saaledes at de gjorde Brug af Folkekirkens Daab og Nadver, men iøvrigt ikke havde videre med Kirken at gøre, men samledes til egne Møder i Missionshuse og Hjem.

Trandberg gled mere og mere i Baggrunden, da det var kommet til et Brud mellem ham og Møller, og efter en Tid at have samlet sine Tilhængere i en Valgmenighed forlod han 1877 Øen for i nogle Aar at drage omkring som Vækkelsesprædikant i det øvrige Danmark, indtil han 1882 rejste til Amerika, hvor han døde 1896 efter ogsaa der at have bragt Velsignelse og oplevet lignende Skuffelser som her. Det var saaledes en ret trist Lod, Bornholms store Vækkelsesprædikant fik, han som fik Livet vakt herovre. Som en Art Oprejsning er nu hans Statue rejst i Al-

mindingen med den stolte Indskrift af Mose Afskedstale i 5. Mos. 30, 9: „Jeg har forelagt dig Livet og Døden, Velsignelsen og Forbandelsen, at du maa udvælge Livet.“

Hvilken Fortryllelse Trandberg endnu næsten 30 Aar efter Vækkelsestiden udøvede over Bornholmerne, fik Friis Hansen at mærke den Sommer-søndag, Trandberg under sit sidste Besøg i Danmark prædikede i Almindingen, da havde nemlig kun de allermest trofaste Tilhørere givet Møde i St. Ols Kirke, Resten var draget den lange Vej til Almindingen for at høre Trandberg.

Luthersk Missionsforening blev altsaa Hovedsamlingsstedet for det væsentligste af den trandbergske Vækkelse, nogle gik dog over til Grundtvigianismen, medens enkelte blev staaende uden at slutte sig til noget Parti. Luthersk Missionsforening har siden virket som en Vækkelsesretning jævnsides Indre Mission ikke blot paa Bornholm men ogsaa i store Dele af det øvrige Land og har trofast bevaret sit Grundpræg herovrefra. Den stærke Vægt lægges paa Jesu Kristi Forsonergerning, medens Retningens kirkelige Stilling er uklar, staaende som den er i en Udkant af Folkekirken.

Uden at sige formeget tør man nok sige, at den havde haft sin Glanstid i hvert Fald i disse

Sogne før Halvfemserne. I Olsker havde den sit Tilhold i Trandbergs gamle Frikirke, i Allinge fik den 1875 rejst et Missionshus. Et Tegn paa, at Højdepunktet var naaet, var det ogsaa, at der i 1889 indenfor Partiet opstod Splid om Helliggørelsen, hvilket førte til Dannelsen af Evangelisk-luthersk Missionsforening, der er afgjort Rosenianere og mest bruger svenske Prædikanter. Begge Afdelinger havde ved Halvfemsernes Begyndelse samlet sig i ret afsluttede Kredse her i Sognene.

Af andre religiøse Retninger fandtes ved Halvfemsernes Begyndelse et energisk baptistisk Arbejde i Gang udgaaet fra de indvandrede svenske Stenhuggere, der arbejdede paa Hammeren, hvoraf ikke saa faa tilhørte denne Sekt. De byggede 1893 et stort Kapel i Sandvig.

Vi har fulgt den trandbergske Vækkelse og dens Efterdønninger, som det desværre ikke lykkedes at bevare til den Velsignelse, den ellers kunde være blevet for den danske Folkekirke. Tilbage er at se, hvorledes Tilstanden var indenfor Kirken og Sognemenighederne.

Friis Hansens nærmeste Forgænger i Embedet i Olsker og Allinge var Georg Daniel Dresler, der forflyttedes til Frederikshavn i Slutningen af 1889 efter i 6 Aar at have været Præst her. Han

hørte nærmest til den højkirkelige Retning og var en bestemt Modstander af luthersk Missionsforening, mod hvilken han skrev et skarpt Skrift:

Pastor G. D. Dresler.

„Lidt om luthersk Missionsforening“, 1885. Iøvrigt var han en alvorlig og nidkær Præst, hvis formfuldendte, omhyggeligt udarbejdede Prædikener samlede en voksende Skare Tilhørere. Ikke saa faa blev vakt ved hans Forkyndelse, og paa Grund af den Alvor og Strenghed, hvormed han gjorde

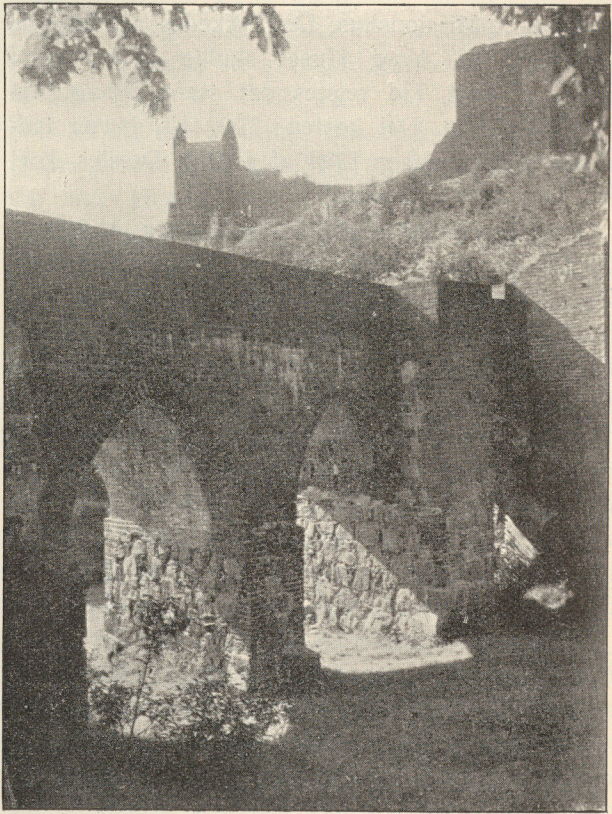
Kristendommens Krav gældende, kaldtes der alvorlige Spørgsmaal til Live i manges Hjærter. Mange begyndte at granske Skrifterne, især naar de kom hjem fra Guds Hus, for at se, om det forholdt sig saa alvorligt, som Præsten prædikede; og de maatte give ham Ret, men de fleste kom saa ikke videre.

I Allinge var der allerede før Dreslers Tid saa smaat taget fat paa et Arbejde for Guds Rige ved Siden af luthersk Missionsforening. Der var begyndt paa en Søndagsskole og en Syforening væsentlig ledet af en Familie, der var kommet fra København og var aandelige Børn af Frimodt. Af og til holdtes Møder ved Indre Missions Prædikanter paa Raadhuset. Det var store Dage, naar Anders Stubkjær, Sigvardus Høyer og lignende Talere gæstede Byen. Under Dreslers Forkyndelse fandt en lille Kreds hinanden og samledes til Møder i et Hjem, hvor de læste Luthers Prædikener højt. Mere og mere følte Trangen til et Samlingssted. Søndagsskolen maatte holde til paa Borgerskolen, Symøderne maatte altid være i Hjemmene, og Udsalg til Fordel for Arbejdet maatte afholdes paa Raadhuset, ja enkelte Gange i fri Luft, med Juletræet for Børnene var det helt galt. Venner af Sagen gik da til Pastor Dresler og bad ham virke for et Hus, og det gjorde han.

Kun ønskede han, at det blev et Menighedshjem og ikke et Missionshus. Det lykkedes at indsamle Halvdelen af, hvad Huset skulde koste, og i Løbet af kort Tid rejstes det store Menighedshjem i Allinge. Det kostede 7000 Kr. Huset indviedes 8. November 1889 af Pastor Dresler, kort før han forlod Egnen.

Det saa saaledes ret lovende ud i Allinge; i Olsker var der mere stille. Luthersk Missionsforening havde omtrent indstillet sit Arbejde der; nogle vakte fra Trandbergs og Grunnets Tid sad hist og her, ellers var det smaat. Vækkelsen fra Tredserne og Halvfjerdserne var afsluttet, store Skarer sov Selvretfærdighedens Søvn, Verdslighed truede med at tage Magten, men alle, i hvem der var Alvor, sukkede efter, at Gud igen vilde opvække en Mand, der kunde være Guds Redskab til at kalde Livet frem og samle Guds Folk, saa der blev Lovsang i den gamle Folkekirke.

Saasnart det rygtedes, at Pastor Dresler skulde flytte, blev Spørgsmaalet brændende, hvem der skulde blive hans Efterfølger; nu havde de især i Allinge faaet saa godt begyndt og var saa glade ved Dresler, og Menighedshjemmet var rejst og dermed Mulighed for, at et energisk Arbejde kunde tages op for Guds Rige, skulde de nu gaa hen og faa en Præst, som slet ikke kunde eller vilde

Hammershus Broen.

A. Kjøller, fot.

være med her. Bekymrede Venner talte med Pastor Dresler, om han ikke vidste af nogen Præst at sige, som han kunde tænke sig til at fortsætte efter ham. „Jo,“ sagde han, „jeg kender én, han vilde være den rette Mand, om man kunde faa ham til at søge det, der er bare det i Vejen, at jeg er bange for, at han ikke kan leve af det, for han har en stor Familie. Men skulde det blive til noget, at I faar ham, saa maa I være gode ved ham!“ Det lykkedes Pastor Dresler at faa ham, han tænkte paa, til at tage over og se paa det, og en Dag indfandt Pastor Friis Hansen og hans Broder, som var Købmand, sig i Olsker og Allinge. Præstegaardens Herligheder var de snart færdig med, det saa ikke lysteligt ud. Men da Friis Hansen stod foran det nybyggede store Menighedshjem i Allinge, tog det ham om Hjærtet, og ikke mindst da der kom en troende Kone hen til dem og gav sig i Snak. Da hun hørte, hvem det var, at han maaske vilde søge Embedet, udbrød hun uvilkaarligt: „Aa, ja, kunde vi faa Dem til Præst!“

Han søgte og fik det.

III.

FRIIS HANSENS INDGANG I SOGNE.

Efter at have taget Afsked med sine Venner i Lyngby, holdt Friis Hansen i Begyndelsen af Aar 1890 sit Indtog i Olsker og indsattes Faste-lavnssøndag i Embedet af Bornholms myndige Provst, Sodeman fra Klemensker. Man var nu meget spændt paa, hvad det var for en Præst, der var kommet til Landet. Det var ikke saa let en Sag, mente mange med Rette, at komme efter en dygtig Præst som Dresler, der virkelig havde faaet rystet op i Forholdene og var bleven til Velsignelse for adskillige. Hvordan vilde nu den nye Præst stille sig til det Arbejde, der var kommet i Gang?

Ligestraks tegnede det nu ikke saa absolut lyst, man var ikke helt sikker paa, at det var et godt Bytte, man havde gjort ved at komme af med Dresler og faa Pastor Friis Hansen. Det

var tydelig nok en Mand af en anden Støbning, man havde faaet. Myndig og sikker var han, men det var nu ikke Pastor Dresler til at prædike. Han havde kunnet holde en alvorlig og streng Prædiken, som var i den Grad fastsammen-tømret, at man kunde tage hele Prædikenen med sig hjem og huske den og have godt af den længe efter. Ikke saadan med den nye Præst. Han var veltalende — utvivlsomt — og prædikede med stor Kraft, men naar man var kommen hjem fra Kirke og spurgte sig selv: „Hvad var det nu egentlig, vi fik med os i Dag?“ Saa stod man der og kunde bogstavelig næsten ikke huske noget af det. Han havde talt godt, meget indtrængende og alvorligt, men gengive hans Prædiken bagefter, det var man fri for, det lod sig ikke gøre.

Det varede naturligvis ikke længe, før mange kom til bedre Forstaaelse af Præstens Prædikener og ikke ønskede at bytte tilbage. Havde Dresler i sin Forkyndelse stræbt at sætte alt paa sin rette Plads og opbygget ligesom et Hus med Mur og Tømmer og alt i fuldkommen Orden, saa satte den nye Præst et godt og kraftigt Maaltid paa Bordet, saa man skulde have vanskeligt ved at staa imod. Men ligestraks var det saa uvant,

eller det var vel nærmest Appetiten, det var galt med.

Og saa var der det Smil, der spillede om Præstens Mund, ogsaa naar han stod paa Prædikestolen, og det glade Blink, der lyste ud af hans Øjne, mens han talte. Man forstod det ikke rigtig. Hvorfor stod han der og smilte? vilde han kanske have dem til Bedste? „Gad vide, om du ikke, naar det kommer til Stykket, er en stor Filur?“ — Man havde ikke været ude for den Slags før. Hos Pastor Dresler havde alt været rolig og afmaalt Alvor, det vidste man, hvad var. Men saadan staa i et Smil paa en Prædikestol, det var ikke til at blive klog paa.

Den første Søndag, da Friis Hansen var bleven indsat, bemærkede en Mand til den senere Missionær i Indien Villads Hansen om den nye Præst: „Han er ikke saa dygtig en Taler som vor forrige Præst.“ Men den næste Søndag sagde den samme Mand: „Hvor kan han dog bede, den nye Præst, sandelig han vil ved sin Bøn kunne nedkalde Himlens rige Velsignelse over sin Menighed!“

Og for Friis Hansen selv kunde der nok være ikke mindre Aarsag til at føle sig ikke saa lidt skuffet ved at være kommet til Bornholm. Han var kommet til et Sognepræstembede, men hvor-

dan var Kaarene, der ventede ham og Familien i timelig Henseende? Alt andet end lyse. Gammel og forfalden var Boligen og hele Præstegaarden, ret smaa var Stuerne, smaa alle Forholdene, og at Indtægterne nogensinde skulde forslaa til den store Familie, Kone og fem Børn, det var der absolut ingen Udsigt til.

Og Mage til forsømt Gaard som Olsker Præstegaard skulde man lede længe efter, der gik formelig Ry af dens Elendighed udover Øen. Ingen Forpagter havde kunnet klare sig paa den, at man kunde huske. Fra den Kant var der ikke nogen Forbedring at vente paa de smaa Indkomster. Kom man en Vinterdag forbi Præstegaardens Marker, fandt man en stor Del af dem under Vand, i Frostvejr var der de herligste Skøjtedamme. Da der ikke var drænet, kunde Grundvandet nemlig ikke slippe bort, til med da Klippen laa meget lavt under Jordsmonnet. Og naar Sommeren kom, faldt Tørken saadan ved den stive Lerjord, at den blev fast og haard som et Logulv og slog dybe Revner. Den Afgrøde, der kunde høstes af den Jord, fyldte ikke meget paa Stænget. Men Sten og Ukrudt var der en Velsignelse af alle Vegne. — Og Kreaturerne var under al Kritik, halvville var nogle af dem af at gaa ude Sommer og Vinter, pilmagre var de

alle, og der var nogle Heste paa Gaarden, der for et flygtigt Øjekast mest mindede om nogle mærkelige Vanskabninger af Køer. Det gjorde ondt i et Landmandshjærte at se paa den Redelighed. En Smule Kørsel, lidt Brænde og en Kende Mælk var det allerhøjeste, den Gaard med de 70 Tdr. Land Jord kunde afgive til Præstens Bord. Og hvad Forpagteren fik ud af det til sig selv derefter, det var hverken til at leve eller dø af.

Og i aandelig Henseende var der saavist heller ikke noget at blive særlig henrykt over paa Forhaand for en alvorlig troende Præst, der kom til Olsker-Allinge.

Der var nu allerførst det svære og uforstaaelige for en nidkær Præst, som der altid er ved at komme til Bornholm, at der findes hele Kredse af troende Mennesker, som hører til Folkekirken, men slet ikke synes at ville have noget med Kirke og Præst at gøre, nemlig luthersk Missionsforening og evangelisk-luthersk Missionsforening. Friis Hansen mente, som naturligt var, at naar der kom en afgjort troende Præst til Sognet, saa maatte de da slutte sig til ham og tage fat sammen med ham paa det store dejlige Arbejde, at vinde Sognene for Kristus. De havde jo brudt med Præsterne, fordi de manglede Livet og modarbejdede Livet, men naar Præsten

var ret vendt og vilde virke for Livets Vækelse og Vækst, saa maatte de da gøre fælles Sag med ham. Men nej, saa let gik det ikke at overvinde gammel Mistro til Kirke og Præst, de ventede sig aldeles ikke noget fra den Kant, snarere modsat, saa maatte de saa meget mere være paa deres Post. De kunde godt søge Daab og Nadver i Kirken og saa for øvrigt finde deres Opbyggelse i deres egne Missionshuse og Mødesale. Han forstod det ikke.

Men saa Menigheden da, den som samledes Søndag efter Søndag i Kirken? Ja, Menigheden, — men hvor var Menigheden? En Kreds var der i Allinge, som samledes i det nyrejste Menigheds-hjem og havde et begyndende Menighedsarbejde i Gang, men hvormange af dem var virkelig levende troende Mennesker? Var det stort andet end vakte Mennesker? Og i Hovedsognet? Ja, hist og her kunde man træffe enkelte troende Mennesker, som havde bevaret Livet fra Vækelsestiden under Trandberg, men ellers rugede Død og Verdslighed. Og Sekterne arbejdede og samlede til sig.

Vidtstrakt og besværligt var Embedet med Landsogn og Fiskerleje og to Byer, fire tilsyneladende helt adskilte Arbejdsmarker. Og med Undtagelse af i Allinge fandtes intet Sted at samles

til Møder udenfor Kirketid. Fattige var Forholdene timeligt som aandeligt, det lod sig ikke nægte. Jo, der var nok, der lod en føle det som en Skuffelse at komme fra Lyngby, hvor alt var i saa lovende og god Gænge og til Olsker og Allinge. Og saa saa afsides det var, ligesom udenfor det hele, saa fjernt fra det kære København, hvorhen saa mange Tanker gik. Og den nye Slægt, Ungdommen, i By og paa Land, den til hvem man først og fremmest maatte knytte sine Forhaabninger, om Guds Rige skulde vinde Fremgang; stod Ungdommen med lyttende Øren og modtagelige Hjerter? O, det var saa langt-fra. Det havde ikke været muligt at faa de unge i Tale, de gik deres egne Veje, og Fordærvelse og Elendighed bredte sig.

Ja, var Menigheden og Sognets Folk ligesom lidt skuffet, i det mindste meget reserveret ved Mødet med den nye Præst, han havde sandelig ikke mindre Aarsag til at føle sig skuffet baade timeligt og aandeligt og ønske sig tilbage til den Virkekreds, hvor han havde følt sig saa godt hjemme, og hvor Gud saa øjensynligt havde vel-signet hans Gang.

IV.
OPVÆKKELSEN.

Friis Hansen var nu ikke den Mand, som lod sig forknytte af, at Forholdene hverken timelygt eller aandeligt var, som han kunde ønske, tværtimod var det netop noget for ham at blive stillet over for store og vanskelige Opgaver, saa var han rigtig tilpas. „Vanskelighederne er til for at overvindes“ var ikke for ingen Ting et af hans bevingede Ord, vi kunde godt kalde det hans Valgsprog, i den Grad faldt det i hans Lod at praktisere den Kunst.

Saaledes gik det ogsaa her. Med hele sin Sjæls Frimodighed og Kraft kastede han sig ud i Arbejdet i sine store Sogne, og det blev snart kendt, at der var kommet en Præst til Sognet, der kunde og vilde bestille noget. Tidlig og silde færdedes han omkring blandt sine Sognebørn for at lære dem at kende og for at bringe dem Bud

fra den Herre, hvis Udsending og Tjener han var. Han nøjedes ikke med at prædike om Søndagen, men kaldte til Møde i Præstegaard, Skoler og Menighedshjemmet. Og om Sommeren førte han dem ud i Skove og Klippedale og talte Guds Ord til de lyttende Skarer, som i hundredvis mødte op. Og han satte andre i Gang med at bestille noget, naar der var den mindste Mulighed for, at de kunde bruges. Intet troende Menneske fik Lov til at gaa ledig, der var ikke saa mange af dem, saa nogen kunde undværes i Arbejdet. Fremfor alt var det ham om at gøre at faa Arbejdere til at tage fat i den kære Søndagsskole. Foruden Søndagsskolen, der var i Gang i Allinge, fik han snart to andre paabegyndte, saa at ingen Børn i Sognene skulde være udelukkede fra at komme hen og høre Guds Ord om Søndagen.

Og saa begyndte Livstegnene at vise sig, et nyt Foraar randt op over Egnen. Kirkerne fyldtes til Trængsel, fremfor alt Allinge Kirke, der kunde slet ikke blive Plads; ogsaa fra Nabo-sogne kom de i stort Tal. Og naar han talte, kom der Bevægelse i Skarerne. Han forstod at finde Samvittigheden; og han blottede Synden og afklædte Tilhørerne Selvretfærdighedens forlorne Prydelse, saa det gik til Marv og Ben. „Hvor havde dog den Præst været henne og set al den

Elendighed, som han kunde fremdrage hos os,“ tænkte mange uvilkaarligt.

„Naar vi sad og hørte Pastor Dresler, saa maatte man indrømme, at det var sandt alt, hvad han sagde, og det bed ogsaa, men man kunde alligevel godt faa Tid til at tænke paa denne og hin blandt Kirkegængerne: „Der har han nu gaaet og hørt saa længe og er ikke kommet videre, og der sidder hun Søndag efter Søndag og er bestandig den samme Stakkell.“ Men siden vi fik Pastor Friis Hansen at høre, saa har en nok at gøre med sig selv,“ saaledes karakteriserede én engang træffende Forskellen mellem de to Præster.

Jo, han skulde nok finde dem. Hans mægtige Røst ringede over Skaren som en Domsbasun, og den lød ikke forgæves. Folk blev grebne, de sad og græd i Kirkerne, selv store voksne Mænd. Mere end én svor rasende, naar han gik fra Kirke, at han skulde aldrig sætte sine Ben der mere, for det var jo tydelig nok ham, Præsten havde malet af, og hvor kunde han vide det fra, uden der maatte være en af disse hellige, der havde rendt og sladret til Præsten om ham. Men det gik gerne saadan, at næste Søndag maatte han alligevel hen i Kirken igen, for, hvordan det nu hang sammen, der var noget „magnetisk“ ved den Præsts Forkyndelse. Og som han „raabte“;

fremmede, som kom og skulde være Faddere ved Barsedaaen, blev helt forfærdede ved at høre Præsten raabe derinde i Kirken, som om hans Tilhørere var i den yderste Livsfare.

Men den nye Præst kunde mere end svinge Svøben over Synden, saa det sved. Han kunde forkynde Evangeliet, saa Øjnene straaledede. Guds Kærlighed, aabenbaret i Jesus Kristus til Frelse og Salighed for hver Synder, der omvender sig, blev forunderlig levende gennem hans Mund, og naar han talte om den Lykke og Salighed, der er Guds barnets Lod, saa lyste hans glade Smil over Forsamlingen, og hans Øjne funkledede med en egen himmelsk Glans, syntes de. Og Ordene sank dybt i Hjerterne.

Der var ikke gaaet mange Søndage, før Folk var bleven klar over, at de godt kunde være tjent med Byttet, de var ikke bleven narret med Pastor Friis Hansen. Og snart begyndte Folk, der var vaktede fra Dreslers Tid, at finde hen til Jesus, og andre vaagnede op af Syndesøvnen og kom i stor Nød. Selv blandt Ungdommen begyndte der at komme Røre.

Men hvad der aabenbart virkede mest til Livets Opvækkelse i Sognene var Friis Hansens Personlighed i det daglige Liv. Man blev hurtigt klar over, at det var ingen Søndagspræst,

man havde for sig, men som han talte paa Prædikestolen om Søndagen, saadan talte han i det daglige Liv til enhver, han stod overfor. Og han levede selv efter det, han prædikede; hans Liv svarede til Ordene. Der var ingen Hensyntagen til egen Behagelighed, men selvfornægtende færdedes han fra Dag til Dag blandt sine Sognebørn, altid lykkelig og glad, og fuld af Forstaaelse og Hengivenhed for store og smaa uden Forskel. Den Selvfornægtelse blev mange for stærkt et Vidnesbyrd. „Man kunde jo ikke andet end omvende sig, naar man saa den Mands Liv.“

Og lærte man ham personligt at kende, blev det om muligt endnu vanskeligere at ryste hans Ord af sig, thi saa slog hans rige varme Hjærte en i Møde med en saadan Kærlighed, at det ikke var til at modstaa. „Hans Kærlighed overvældede os i den Grad, at vi maatte give os over,“ hedder det bestandig. Og med det store Hjærtelag overfor alle, han fik med at gøre, forbandt han en forunderlig Evne til at tale med den enkelte, naar de kom til ham i Præstegaarden, eller naar han aflagde Besøg i Hjemmene. Mange var forfærdelig bange for at komme i Præstegaarden for at hente en Attest eller for at tinge til Bryllup, for de vidste, at det endte gerne med et direkte Spørgsmaal; og for mange

stod det som noget af det forfærdeligste at skulle staa for hans stærke Øjne.

Men allerstærkest udfoldede Friis Hansens Personlighed sig maaske, naar han efter et Møde stillede sig ved Udgangen og gav hver enkelt Haanden til Afsked, og fyldt af Glæden i Herren medgav hver især et eller andet Ord, et Guds Ord, en Formaning, et Spørgsmaal eller en Opmuntring. Da følte det, som gennemskuede han dem til Sjælen og forstod at finde netop det, som vedkommende trængte til just i det Øjeblik. Ved saadanne Lejligheder virkede han som en uforlignelig Sjælekender, der blev til Velsignelse for mange.

Hvad der ogsaa bidrog til Opvækkelsen var de mange fremmede Talere, Friis Hansen forstod at drage over til Sognene, Missionærer og Præster og andre. Og kom de først herover, fik de ikke Lov til at ligge paa den lade Side, men maatte rundt i Sognene og prædike og ud at se til Folk. Endogsaa selve Missionens Høvding Vilhelm Beck var Friis Hansens Gæst i 1891 og talte baade i Olsker og ved Hammershus Slot. Bornholmerne syntes ganske vist ikke om hans Maade at tale paa og navnlig ikke om, at der blev sagt Vittigheder ind mellem Guds hellige Ord.

Særlig stor Betydning fik nogle Rejser, Friis Hansen selv foretog over til Sønder Bjært, hvor den store Vækkelse havde været, og til Harboøre. Friis Hansen var dybt betaget af, hvad han havde set og hørt paa de to Steder, og hvad han fortalte derom, efter at han var kommet hjem, virkede stærkt baade paa uomvendte og troende, tilskyndende til Omvendelse og æggende til frimodig Bekendelse. Sidenhen var Friis Hansens Venner aldrig gladere, end naar han tog sig en Svipetur over Vandet, for saa vidste de, at han, naar han kom hjem, medbragte et saadant frisk Pust og var saa optaget af, at ogsaa hans Menighed skulde udmærke sig med Hensyn til de Ting, han nu havde set.

Men foruden gennem Friis Hansens Forkyndelse og hans Personlighed og Tilskyndelser ovre fra, fik Opvækkelsen ogsaa Fremgang hos adskillige paa Grund af nogle alvorlige Oplevelser. I Marts 1890 forsvandt Dampskibet Jarl pludselig en Aftenstund i Østersøen, kort efter at den var sejlet fra Allinge, uden at man hørte andet fra det, end at der drev et Par Kasser op paa Øen. Ogsaa Folk fra Sognene omkom ved den Lejlighed foruden Faderen til den bekendte Pastor N. P. Madsen, da paa Christiansø. Og i 1892 druknede 3 Fiskere fra Tejn i en frygtelig

Orkan. Dette og adskillige bratte sørgelige Dødsfald kaldte Alvor frem i Sindene, og der blev Ørenlyd fra Røsten fra oven.

Hvad der ogsaa blev af den største Betydning for Vækkelsens Frembrud i Sognene var, at Friis Hansen indførte den evangeliske Alliances Bedeu-ge, hvad der var ganske ukendt her. Til at begynde med holdtes Bedeugen i private Hjem, da Vennerne ikke rigtig dristede sig til offentlige Bedemøder, men siden blev de holdt offentligt. Menneskers Frelse blev derved lagt mere indtrængende hen til de troende, de forstod derefter bedre, at det var ikke noget, der kunde overlades til Præsten alene at bede og arbejde for.

Noget, som heller ikke maa glemmes, var Friis Hansens Bibellæsninger, snart i Kirkerne snart i Missionshuse, og hvor de ellers samledes. Friis Hansens Gave til at udlægge Apostlenes Breve og Apostlenes Gerninger var ualmindelig. Han fik derved rigtig lukket Bibelen op for Folk, saa de kunde faa noget ud af at læse i Guds Ord. Det var ikke tørre Forklaringer, han gav, men rige praktiske Ting, han hentede frem fra Ordets Dyb, saa der blev noget at tænke over. Og hvad han sagde, blev husket. Endnu saamange Aar efter hænder det tit, at hans Venner, naar vi taler sammen om Ordet, mindes hvad han sagde

dengang, da han havde den Tekst for sig til Bibellæsning, og det er gerne noget, som har ramt Hovedet paa Sømmet. Ellers var det vel heller ikke blevet bevaret i Erindringen. Mangfoldige fandt Vejen til Gud under Friis Hansens Bibellæsninger. Der var en underlig Mildhed og Fred over hans Skikkelse, naar han saadan oplod Ordet om Guds bundløse Kærlighed i Jesus Kristus; det var tit, som om han ikke længere selv var til Stede, saadan skuede han ind Guds Naades Dybder. Men naar han saa ligesom vendte tilbage og huskede, hvor han var, grebes han af dyb Bevægelse ved Tanken om dem, der kunde skyde en saadan Kærlighed fra sig, at Forsamlingen formelig gennemrystedes af hellig Bæven, og der blev en forunderlig Stilhed ovenpaa.

Allerede inden det første Aar var gaaet for Friis Hansen i Olsker, var der aandeligt Røre i Sognene, og saadan blev det nogenlunde regelmæssigt ved hele Tiden, mens Friis Hansen var her. Folk kom ikke paa én Gang i store Skarer og gik ind i Guds Rige, som man har set det enkelte Steder, men én ad Gangen, saa én og saa en anden. Det gik næsten som i den første Menigheds Dage: „Herren lagde daglig nogle til Menigheden, som lod sig frelse.“ Og hver Gang en Sjæl fandt Fred med Gud, saa gned

Friis Hansen sine Hænder af Glæde, og hans Øjne straaledede af Henrykkelse, det var jo Svar paa hans brændende Bøn og Løn for al hans Møje.

Resultatet af den skete Opvækkelse i Sognene blev, at Kirkerne fyldtes endnu mere, og der blev Sang for Alvor. Frelste Sjæle sang Herren Frydesang, og over dem alle lød Friis Hansens stærke Røst. Og saadan huskes han aller bedst, staaende for Alteret med Ansigtet vendt mod Menigheden og syngende sin Yndlingssalme: „Jeg vil mig Herren love, som alle mine Synder bar“ ... Der var Oplevelse fælles i dette.

Og Herrens Venner fandt hverandre og glædede sig tilsammen. Det var en skøn Tid; baade unge og gamle var saa glade for hinanden. Nogle af de første, der kom Røre iblandt, var gamle Venner af Trandberg, elskelige kære Sjæle, som vakte ved Trandberg ikke hidtil rigtig havde følt sig hjemme i Folkekirken og ikke heller havde kunnet gaa sammen med luthersk Missionsforening, men var gaaet i Staa efter det Aandens Vejr, der var faret hen over dem i deres Ungdom. Nu vaagnede de op ved Friis Hansens myndige Røst, der skete en skøn Fornyelse for dem i deres Kristenliv, og de fik Øjnene op for Betydningen af det hellige Samfundsliv.

Derimod var det egentlig ikke mange af lu-

thersk Missionsforening, der sluttede sig til det nyvakte Liv; de faa, der gjorde det, var ogsaa nogle, som skyldte Trandberg deres Vækkelse. Ellers blev de fast ved deres Forening og holdt ogsaa fast ved deres Ungdom, saa kun ganske enkelte af Konfirmander fra saadanne Hjem fandt Vej til de Ungdomsforeninger, som fremstod ved Friis Hansens Virksomhed. Men i Kirke gik mange af dem og hørte Friis Hansen, og de holdt meget af ham.

Noget af det glædeligste var, at der kom Røre blandt Ungdommen, og der snart blev dannet kristelige Foreninger baade for de unge Mænd og de unge Kvinder. En stor Del af disse unge kom fra Friis Hansens Konfirmander, som han havde stor Indflydelse paa. Adskillige fortæller, at de blev vakte ved hans indtrængende og alvorlige Konfirmandundervisning, hvor han rigtignok stillede meget store Fordringer, gav to-tre Salmer for ad Gangen og et stort Stykke at lære udenad i Ny Testamente, men hvor han ogsaa tog sig saa kærligt af den enkelte og ofte tog dem for sig een ad Gangen i Enrum og forelagde dem Sagens Alvor, ligesom han indtrængende Gang efter Gang paalagde Menighederne at huske Konfirmanderne i deres Bønner. Ikke underligt at hans Gerning i Konfirmandstuen bar

rig Frugt, og at vore Samfund for en stor Del den Dag i Dag bestaar af hans gamle Konfirmander, som han har været Redskab til at føre til Herren.

Det er klart, at et saadant Aandens Vejr, som snart bruste hen over Sognene, ikke fik Lov til at passere uden stor Modstand. Uguheldigheden og Verdsligheden saa sig forstyrret i sit Herredømme og rejste sig til Kamp med alle Midler. Man spottede, bagvadskede Præstens Person, rasede ud i Sviregilder og Baller. Men det hjalp altsammen intet. Han var dem for myndig og stærk.

En Tid lang holdt man det gaaende med Baller og Forlystelser, men tilsidst var det ganske umuligt at faa et Bal bragt i Stand, der kom nemlig ikke en eneste Baldame, og saa var der ikke meget ved at danse.

Det lykkedes ogsaa nu og da at drage nogle af de værste Modstandere over i Guds Rige, det virkede stærkt. En Søndag Formiddag sad to Gaardmænd og spillede Kort paa en aaben Veranda, som laa tæt op til den Vej, hvor Præsten skulde komme kørende til Kirke. Begge var de meget forbitrede paa Præsten, de vilde have Lov til at tage sig et højt Bæger og have deres Kortspil i Fred. De aftalte da, at de skulde rigtig tærsk

Kortene i Bordet, naar Præsten kom forbi, for at vise, at de ikke var bange. Men aldrig saasnart hørte de det kendte Trav af de to brune — Friis Hansen kørte altid i Trav — før de fik Kortene under Bordet. Og nogen Tid efter begyndte den ene at gaa med til Møder efter Opfordring af tidligere Venner. Han omvendte sig og har selv fortalt i Søndagsskolen om den Søndagmorgen.

Denne og lignende Oplevelser lammede næsten al Modstand, saa det var, som om al Fjendskab var krøbet i et Musehul. For hver Gang det saaledes lykkedes at fravryste Modstanderne en Sjæl, frydede Friis Hansen sig, og han satte sine Venner til at bede for de ugudelige. „Tag dem hver for sig og bring dem frem for Guds Ansigt med Navns Nævnelse, men bed i Tro, ellers nytter det ikke noget!“ Og var der nogen, han havde faaet Haab om, vilde komme, formanede han til indtrængende Bøn for vedkommende. Selv tog han sig med særlig Forkærlighed af fordrukne Stakler og fik sine Venner til at gøre det samme. Han fik ofte saadanne op paa Præstegaarden og skaffede dem Arbejde og ofrede mange Timer paa at tale med dem og vejlede dem. Ofte skuffedes han dybt men tabte ikke Haabet. „Hvilken Sejr vilde det ikke være for

Guds Rige, om det lykkedes at faa en saadan Sjæl frelst!“ sagde han.

Mange i Sognene blev stærkt berørte af Kristendommen gennem Friis Hansens Forkyndelse og Sjælesorg, men brød saa af og forhærdede sig i en forfærdelig Grad. Friis Hansen havde mange Samtaler med saadanne Mennesker og bad meget for dem og haabede, at de skulde komme igen til Fred. Men naar det ikke skete, var han straks klar over, hvad der var gaaet for sig, og kunde sige det saa stærkt og afgjort, at et saadant Menneske havde forhærdet sig, og da var han færdig. Ofte kunde den Slags Mennesker i den Grad spotte Guds Rige og trodse og paa den anden Side i Fuldskab tale om de Ting, der hører til Guds Rige, ja prædike og formane andre til Omvendelse, alt imens de sagde: „For mig er det for sent, jeg er et Vrag, men du kan endnu blive frelst.“ Et frygteligt Vidnesbyrd om, at Gud lader sig ikke spotte.

Et saa stort og vidt forgrenet Arbejde for Guds Rige, som snart kom i fuld Gang, maatte have Værksteder. I Allinge fandtes det store Menighedshjem, men de andre Steder var der ingen Menighedslokaler. Da Trandbergs gamle Bedesal i Olsker, som af og til var bleven brugt af luthersk Missionsforenings Prædikanter, nu stod

ubrugt og forfalden hen, oven i Købet uden lovformelig Ejermænd, lykkedes det Friis Hansen at faa Huset købt i Slutningen af 1894, efter at der var funden en Ejermænd ad Rettens Vej, nemlig den Gaardmand, som i sin Tid havde bygget det og havde Penge staaende i det. Luthersk Missionsforening gik da ind paa at afstaa Huset. Det kostede kun 1500 Kr., som Friis Hansen fik til Laands hos sin gode Ven Dr. Brodersen i Lyngby. Men der maatte en stor Restauration til, før Missionshuset Betel kunde tages i Brug.

I Sandvig holdtes Møderne paa det gamle Raadhus med de vældige Mure, men det var ikke tilfredsstillende, og tilmed brugtes det ogsaa af alle andre til alt muligt. Da saa Baptisterne fik rejst deres Kapel, modnedes hos Friis Hansen Tanken om at faa bygget et Missionshus der. En Dag ved et Kvindemøde spurgte han, om de ikke skulde bede om et Missionshus? „Jo, det vilde de da saa gerne.“ Og saa blev Symødet til et alvorligt Bedemøde. Da det var forbi, sagde han med et lykkeligt Smil, som om Missionshuset allerede var paabegyndt: „Saa, nu er Grunden er lagt!“ Efter at have holdt et Møde med Samfundet og fundet almindelig Enighed om Sagen, og efter at en Familie i Allinge havde forstrakt dem med en større Sum, toges

der fat, og snart stod Missionshuset færdigt. Det blev indviet 1894.

Tilbage var endnu Fiskerlejet Tejn i Olsker Sogn, men der ønskede Friis Hansen ikke noget Missionshus, da han mente, de kunde søge til Olsker. Først efter Friis Hansens Afrejse til København blev det nødvendigt ogsaa der at bygge et Hus som Samlingssted for Arbejdet. Dette skyldtes fremfor alle Lærerens nidkære Arbejde for Sagen. Og Friis Hansen var selv ovre og indviiede det i 1898.

Men af endnu større Betydning var Udvidelsen af Allinge Kirke til en stor Korskirke med Siddeplads til 600 Mennesker. Det kostede Friis Hansen meget Arbejde og mange Bryderier, men det lykkedes ham at faa det ført igennem, som vi siden skal høre om i en anden Sammenhæng.

Hvad der særlig fyldte Friis Hansen med store Forhaabninger om en rig Fremtid for Guds Rige i Sognene, var dog ikke alt det udvortes, at der blev Steder, hvor Guds Folk kunde samles, og der kunde holdes store Missionsmøder, men ganske særlig det aandelige Røre, der var kommen blandt Ungdommen; der var intet, der frydede hans Hjærte, som at de unge Mænd og Kvinder i stort Tal flokkedes om Herren, og

at de ikke var bange for selv at tage fat og lade afholde store fælles Ungdomsmøder Søndag Aften skiftevis i Missionshusene. Og alt dette lovende Ungdomsarbejde var vokset frem fra en ringe Begyndelse.

„Nogle Dage efter at Friis Hansen havde tiltraadt sit Embede,“ saaledes fortæller Missionær Villads Hansen, „kom han ind til den Mand, hos hvem jeg arbejdede og vilde hilse paa os: „thi,“ sagde han, „det er dog først og fremmest de troende, jeg er Præst for.“ Er der nogle troende unge Mænd her i Allinge? spurgte han i Samtalens Løb. „Ja, der er da én,“ sagde min Mester og pegede paa mig. „Naa, det var da rart, saa skal vi have dannet en Ynglingeforening!“ „Ja, men for at danne en Forening maa man da være mere end een“, bemærkede jeg. „Ja, det er sandt, men jeg vil ogsaa være med, og saa er vi to,“ svarede han smilende. „Se De nu at finde saa mange, som De kan tænke Dem har en lille Smule Lyst til at være med, saa stifter vi en Ynglingeforening i Herrens Navn!“

En Søndag Aften ikke længe efter meldte Villads Hansen sig tilligemed fire andre hos Præsten efter Mødet i Missionshuset. Han mønstrede Flokken med sine kloge kærlige Øjne og sagde: „Naa, vil I saa tjene Jesus?“ Hvorefter han fore-

slog en Salme, og efter at den var sunget, knælede de alle ned i Rad ved en af de lange Bænke og bad, d. v. s. Præsten bad, og det saa inderligt og kraftigt, saa vi maatte faa en Følelse af, at vi alle var i Samtale med den levende Gud.

Dermed var Ynglingeforeningen i Allinge stiftet, og den voksede hurtigt, idet Friis Hansen fik sine Konfirmander til at slutte sig til. Der holdtes Møde hver Uge, og Friis Hansen kom tit. Og altid var det især Fællesbønnen, der opmuntrede os saameget. Men ogsaa hele Præstens jævne, muntre Omgang med os unge. Villads Hansen fortæller om en Aften, Friis Hansen kom ind til dem, gned sine Hænder saa fornøjet, saa omkring paa os med det mest smilende Ansigt og sagde paa sin fornøjelige Maade: „Hør, I unge, kender I Tyskernes 11. Bud?“ Nej, det gjorde vi da ikke. „Ja, saa skal jeg lære jer det, det hedder: „Man sollt sich nicht verblüffen lassen,“ d. v. s.: Man skal ikke lade sig forbløffe. Og saa gik han videre med at formane os til Frimodighed i Vidnesbyrdet over for andre unge. „I skal ikke liste forbi en Flok vantro unge, I møder paa Gaden, som om I var Forbrydere, der ikke har Ret til at eksistere; nej, er der nogen, der bør se frit og tale frimodigt, saa er det nok Guds Folk.“

Friis Hansen lærte de unge mange af de nye Sange, de unge lærte dem saa videre til de ældre. En Sag, som ogsaa laa ham meget paa Sinde var Hedningemissionen. Det fortælles, at han selv som ung Kandidat følte Kald til at rejse ud, men at han af Helbredshensyn maatte opgive det. Tit kom han i Prædikener og ved Møder ind paa Missionen. Engang sagde han ved et Ynglingemøde: „Mon nogen i vor lille Flok her kunde faa i Sinde at gaa ud til Hedningerne?“ Villads Hansen fortæller i den Anledning: „Jeg slog vist Øjnene ned; thi jeg havde da allerede i flere Aar tænkt derpaa, men jeg turde ikke sige det til nogen; thi hvorledes skulde det gaa til, jeg var jo kun Bagersvend og havde ikke engang Midler til at læse for. Men disse Ord blev ikke glemte, og Friis Hansen glemte heller ikke senere at minde om Hedningemissionen bl. a. ogsaa med at laane os Bøger, der handlede derom. Under Læsningen af en af disse gav jeg Gud det Løfte, at jeg vilde gaa ud som Hedningemissionær, hvis han ikke paa en eller anden Maade bestemt standsede mig, saa jeg klart kunde se, at det ikke var hans Vilje.“ — Saa vidt Villads Hansens Beretning.

Da nogle Aar var gaaet, stod der en stor

Ynglingeforening i Allinge; den havde sit eget Hjem i en lejet Lejlighed ved Havnen, og der samledes mange til Møder.

Friis Hansens Evne til at omgaas unge Mennesker og vinde deres Fortrolighed var stor. Der var saadan Friskhed og Frejdighed over ham, at de bedste, som der er sagt mig af mange, uvilkaarligt forstod, at der var ikke noget at tabe for et ungt Menneske ved at blive et troende Menneske. „Jeg syntes i hele min Barndom,“ fortæller en, „at Kristendommen og det at være en Kristen var da noget af det tungeste og alvorligste, som man maatte ønske langt væk, men da jeg saa mødte Friis Hansen og gik til Konfirmandforberedelse hos ham, saa saa jeg, at det at være en Kristen var noget saa lyst og lykkeligt; saa jeg ikke kunde andet, jeg maatte være en Kristen. Og navnlig greb det mig, hvad han fortalte om Hedningemissionen, det gjorde saa stærkt Indtryk paa mig, at jeg en Dag gik op til ham og talte med ham om, om jeg ikke kunde blive Hedningemissionær.“

Noget lignende gik det med Pigeforeningerne, ogsaa de voksede sig store fra en ringe Begyndelse; i Allinge var Menighedshjemmet Samlingsstedet, i Olsker samledes de først paa Præstegaarden, siden i Missionshuset, da de var blevet mange.

Af stor Betydning blev Dannelsen af de unges Sangforening under Ledelse af en af Lærerne. Navnlig ved større Ungdomsmøder optraadte Sangerne med flerstemmige aandelige Sange. Af og til, naar Friis Hansen var ude i andre Sogne for at tale, havde han Sangkoret med sig, saaledes i Gudhjem, Hasle, Klemensker og Almindingen. I Gudhjem afholdt han engang et stort Møde for at virke for Opførelsen af et Missionshus. Mødet holdtes paa et Hotel, men da Mødet var forbi, og Sangerne havde sunget, og man var parat til at tage hjem, var der nogle Hotelgæster, der begyndte at danse. Det gjorde Friis Hansen ondt, og han spurgte, om de skulde tage hjem, men svarede selv: „Nej, lad os synge!“ Og saa stemte de alle i staaende nede i Hotelgaarden, saa Ballet gik i Vadsken.

Friis Hansen tog efter sit eget Sigende ikke meget uden for sine Sogne og holdt Møder, dog blev han snart kendt over Øen, og det var ogsaa ham, der fik de store aarlige Indre Missions Sommermøder i Gang i Almindingen, hvor der kom Tusinder af Tilhørere fra hele Øen.

Han kom godt ud af det med Øens Præster og var ikke bange for at bruge Nabopræster som Talere ved Møder i Præstegaardshaven og lig-

nende Steder, selvom de ikke havde noget særligt med Indre Mission at gøre. Saa kunde troende Venner sige til ham: „Hvorfor skal vi dog hvert Aar have ham til at tale, vi faar jo ikke noget ud af det?“ Men de vidste godt, at det var ham saameget om at gøre at faa saadanne vundne, derfor vilde han vise dem den Tillid at indbyde dem som Talere. „De kommer nok,“ kunde han sige til Forsvar.

Det kan her, hvor Talen er om den Vækkelse, Gud brugte Friis Hansen til at fremkalde i Sognene, være Aarsag til at gøre opmærksom paa dette mærkelige, at baade Friis Hansen og Trandberg, de to Mænd, som har været til saa stor Velsignelse for disse Sogne til at faa Livet vakt, begge var stærkt paavirkede af Søren Kierkegaard, den store danske Tænker og religiøse Forfatter, som døde 1855. De havde begge gaaet i Lære hos ham og hvæsset deres Pile hos den store ensomme, hvem Indre Mission i Danmark i Virkeligheden staar i saa stor Gæld til, fordi han ved sin enestaaende Forfattervirksomhed og ikke mindst ved sine Angreb paa Kirken havde rensset Luften, saa der blev Jordbund for et energisk Vækkelsesarbejde, rent bortset fra at saa mange af Indre Missions første Mænd har været

inde under den „Forfærdelse“, som altid følger med at gøre Bekendtskab med hans Skrifter, saaledes som Friis Hansen engang udtrykte det for sit Vedkommende.

V.

BIDRAG TIL EN KARAKTERISTIK AF
FRIIS HANSENS PRÆSTELIGE FÆRD
I SOGNENE.

I Embedets Kaldsbog, Liber daticus, som den gerne kaldes paa Latin, staar der om Friis Hansen, efter at hans Levnedsløb kort er anført med Fødselsaar, Forældre og Hustrus Navn osv. følgende: „For øvrigt en ordinær Person, der paa en ubegribelig Maade er kommen til at elske Jesus højere end sig selv og er bleven optændt af een eneste Lidenskab, at faa Mennesker frelst fra det almindelige Liv i og med Verden ind i den korsfæstedes Naade. Andet er der ikke.“

Denne overordentlig skønne og for ham saa betegnende Selvkarakteristik er, som man kunde vente, ikke indført i Embedsbogen af ham selv, saaledes som anført hos Fibiger, hvorved den ogsaa, synes jeg, vilde miste noget af sin Skøn-

hed, men den er ligesom den foregaaende om Pastor Dresler indført af Friis Hansens Eftermand, Pastor Lund. Man maa formode, at Pastor Lund, som holdt af at have Bøgerne i Orden, har henvendt sig til de to tidligere Præster i Embedet og bedt om deres Levnedsbekræftelse til Indførelse. Friis Hansen har da samlet, hvad han havde at sige om sig selv i de talende Ord, sagtens ikke mindst med Tanken paa sin Eftermand, som ikke lagde nogen Skjul paa, at han i hvert Fald ikke vilde gaa i sin Formands Fodspor.

Det er betegnende for Friis Hansen, at han ikke ønskede optegnet noget om sine litterære Arbejder og mange andre Fortjenester, men kun dette ene, som enhver, der har kendt ham, kan underskrive, var Sandhed, at han virkelig elskede Jesus højere end sig selv og derfor kun levede for dette at faa Mennesker hen til ham. Dette er hans Minderune blandt de Olsker-Allinge Præster, saaledes vil han blive ved at tale til kommende Præster her.

Men naar vi ellers i Enkeltheder vil karakteriserer Friis Hansen som Præst her paa de forskellige Omraader, saa er det saa heldigt, at jeg ogsaa i store Træk kan lade ham selv besørge det. I det lille Lejlighedsskrift med den nu ikke mere opsigtsvækkende Titel: „Nye Kirker

i København“, som han udarbejdede som Præst her, har han nemlig, idet han skildrer de Opgaver, der maa paahvile en Præst, uden selv at vide af det, givet et fortrinligt Billede af sig selv og sin egen Præstegerning her, som jeg maa være berettiget til at lægge til Grund for denne Fremstilling. Han vilde nemlig aldrig opstille et Ideal for andre, som han ikke selv gjorde sit yderste for at efterfølge, som det da ogsaa fremgaar af Bogen selv.

Her vil særlig blive Tale om: 1) Forkyndelsen, 2) Sjælesørgergerningen, 3) Erhvervelsen af Medarbejdere i Gerningen, 4) Stilling til Kirkens Fjender, 5) Omsorgen for fattige og nødlidende.

I. Friis Hansens Forkyndelse.

Efter en ganske vittig og rammende Indledning om „Trangen“, nemlig til nye Kirker i København, der slutter med det forfærdelige: „Der er en kvart Million døbte Mennesker i København, der aldrig kommer i Kirke og aldrig kan komme i Kirke — fordi der ikke er Plads,“ skriver han i det nævnte Skrift følgende om Forkyndelsen.

„Kirken har et guddommeligt Kald til at føre Mennesker til sand Kristendom. Det er Evange-

liet, som kan hjælpe Mennesker til Hvile i Kristentroen, at de deraf kunne hente Kraft til et ret Kristenliv. Alle Bibelkritikere til Trods evner det endnu at bringe Sindene den Fred, hvori Livets Kræfter gro, ligemeget om Sindet har været omtumlet i urene Lyster eller i den moderne Dannelses Tvivl. Dette forunderlige Evangelium om Guds evige Faderkærlighed og den blodigt lemlæstede Frelsermand, i hvis Død er Liv og Frelse, kan endnu give Hjerterne Ungdommens Liv, Lys og Kraft . . . Kirken sidder med Hjælpen, men evner ikke at bære den ud til Skarerne.“

Her har vi rigtig Friis Hansen med den stærke Tro paa Guds Ords Frelseskraft og med de rige Gaver til at forkynde Ordet. Han evnede at bringe Hjælpen ud til de Skarer, som flokkedes, hvor han talte. De fik ren Besked fra hans Prædikestol. Der blev ingen siddende i Tvivl om, hvorvidt Præsten nu ogsaa selv troede det, han kaldte andre til at tro paa, og om han ogsaa selv havde erfaret Ordets Frelseskraft, som han saa indtrængende opfordrede Tilhørerne til at prøve. Der kom ikke mange i Kirke hos ham for at forslaa en Timestid eller to; for at sidde under hans Prædikestol var det samme som at blive krævet til Regnskab for den levende Guds An-

sigt. Paa en forunderlig Maade beherskede han sine Tilhørere, naar han talte; det var, som drog han dem frem af deres Skjul én for én. Hans skarpe Øjne trængte ind i den fjerneste Krog, og Ordene fulgte efter. Folk kunde længe nok spotte og sige, at han lavede sine Prædikener paa Køreturen fra Olsker til Allinge, det var alligevel en mageløs Veltalenhed, saadan som den vidste at gaa paa Samvittighederne løs. Der var ingen anden Forklaring mulig, end at det var Guds Aand, der talte gennem denne Mand.

Det var ikke Prædikener, skrevet Ord til andet og fint udarbejdede i alle Enkeltheder, dertil var han for optaget fra Morgen til Aften og paa Færde i Sognene og paa Præstegaardens Jord baade tidlig og sent. Men derfor kom han ikke sovende til sine Prædikener, de kom til ham ude paa Marken, paa Sygebesøg og ved Samtaler med vakte Sjæle, under Bøn og ved Læsning i Guds Ord.

Allerede om Mandagen tog han gerne Teksten til næste Søndag for sig, og havde den i Tanken Ugen gennem; naar saa Lørdagen kom, nedskrev han en udførlig Disposition. Lørdag Aften sad han oftest oppe til langt ud paa Aftenen og arbejdede med sin Prædiken. Og om Søndagen gik han altid fuldt rustet til sin Gerning, der

var ingen Famlen, han vidste, hvad han skulde bringe den Dag. Havde det ikke været saa vel-overvejet og godt tilrettelagt, hvad han bragte i sin Forkyndelse, kan man være vis paa, at ikke hened Fjerdedelen af Sognenes Beboere havde givet Møde, som de gjorde om Søndagen. Og saa havde han den store Fordel, at han kendte sine Folk og besad stor Sjølekundskab. Meget belæst var han ogsaa og fulgte godt med i alle Tidens Spørgsmaal, men vigtigere end noget andet var det, at Folkets Nød hvilede paa hans Sjæl hver eneste Dag, derfor fik han Visdom til at vise Mennesker deres Elendighed, hans Angreb blev ikke Slag i Luften men ramte, hvor de skulde rammes. Dertil kom, at han havde en overlegen ironisk Evne, som anvendt paa rette Sted gjorde ham til en frygtet Modstander for al Ugudelighed og Ondskab.

Men Friis Hansen havde ikke blot en hvas Klinge men ogsaa en blid Haand, naar han talte. Han kunde forkynde Evangeliet for den bodfærdige, saa der blev taget imod det med aabne Hjerter. Mange syntes siden, de aldrig havde hørt Frelsens Evangelium forkyndt før. Det havde de vel nok, men de havde ikke haft Brug for det før, eller de havde ikke mødt det i saa personlig en Form. Der var vel ikke saa stor

Originalitet i hans Maade at forkynde Evangeliet paa, men hans Styrke var, at han lagde sin Personlighed ind i, hvad han sagde, og hans daglige Samliv med Herren var en rig Kilde at øse af. Det er da ogsaa den Fordring, han i sit Skrift stiller til en Præsts Forkyndelse, naar han siger: „Den dygtigste og lærdeste Prædiken, hvori det personlige Vidnesbyrd fattes, skaber intet Trosliv, medens derimod den troende Prædikant, som har størst Gave til at lægge sin Personlighed ind i Vidnesbyrdet, udretter mest.“ Det var af personlig Erfaring han skrev dette.

Ellers var det særlig Daabens Naade, han bestandig kom tilbage til, han blev aldrig træt af at fremholde for bedrøvede, bange Syndere, at Gud havde sluttet Pagt med dem i Daaben, at de havde faaet Ret og Adgang til Syndernes Forladelse, naar blot de vilde tro det. Derfor var det ham ogsaa saameget om at gøre at faa Menighederne til at tage de Børn, som døbttes, ind i deres Forbøn. Der var stor Højtid, naar han døbte de smaa.

Det, som ellers fyldte den store Plads i hans Prædiken, var Menneskers daglige Liv taget frem til Belysning af Guds Ord, efterfulgt af en Skildring af Guds Folks lykkelige rige Liv. Han havde stærkt Syn for, at det daglige

Liv skulde leves for Guds Ansigt, saa Husfaderen og Husmoderen, Karlen og Tjenestepigen kunde gaa hver til sit Arbejde i Jesu Navn. Saadan havde han det sikkert altid selv, derfor var der saadan Fest over ham og aldrig dette, at der var noget, der skulde overstaas. Han havde stor Glæde ved alt sit Arbejde, af hvad Art det saa var; den Lykke undte han andre.

Stor Stilhed blev der i Forsamlingen, naar han talte om den korsfæstede Frelser, og det var tit; da kendtes Sandheden af, hvad han skriver: „I den blodigt lemlæstede Frelsermands Død var Liv og Frelse.“ Ikke saa underligt at hans Fasteprædikener var dem, der gjorde det dybeste Indtryk. Det samme havde for Resten 30 Aar tidligere været Tilfælde med Trandberg, ved hans Fasteprædikener fandt ogsaa mange hen til Kristus.

Foruden Klarhed, Afgjorthed og stor Kærlighed til Mennesker bar Friis Hansens Prædikener i høj Grad Præg af Bøn. Det var vitterligt for alle, at den Mand forstod at bede. Han kunde mere end de fleste give sig hen i Bønnen ogsaa paa Prædikestolen og bede om Synderes Frelse, og hvor kunde han takke for Frelsen i Jesus Kristus og for det Blod, der var udgydt paa Golgata. Vi skal siden høre mere om Friis Han-

sens Bøn, her blot dette, at hans Forkyndelse paa en egen Maade var baaret af Bøn, derfor stod han saa trygt i sin Herres Tjeneste og var saa sikker paa, at Herren vilde opfylde sine Løfter: „Vi har jo bedt om det.“

Friis Hansens Forkyndelse havde, som man kunde vente, en stærk forargende Tone, de hellige og Verden var de store Modsætninger i enhver Prædiken, derfor kunde han dele Ordet ret, saa der blev noget for hver eneste Kirkegænger at tage sig til Indtægt. Hans Naadegave var frem for alt denne, at han kunde eftergaa Menneskers Synd i alle dens Forgreninger, saa Synderen kom til at træde frem i al sin Ynk, den samme Evne som kendes saa godt fra Pastor Moes Forkyndelse. Men dertil føjedes saa en af en sjælden personlig Inderlighed baaren Lovtale over Lykken ved at være et helligt Menneske, frælst af Naade. Ordet hellig spillede i det hele en stor Rolle i hans Forkyndelse.

En vældig Evne havde han til gennem sin Forkyndelse at faa Folk til at læse i deres Bibel. „Ved I af,“ kunde han sige, „at I har en Skat gemt derhjemme, det største Klenodie I ejer? Det er jeres Bibel, den skal ikke ligge gemt paa Bunden af en Dragkisteskuuffe eller staa og samle Støv paa en Hylde; frem med den og

faa den i Brug hver eneste Dag til Læsning og Andagt.“ Han forstod ogsaa at rejse Spørgsmaal, saa mangfoldige fik Bibelen frem.

Friis Hansen havde til Tider i sin Forkyndelse ikke saa lidt af den Gave at kunne overraske. Han kunde begynde sin Prædiken med at tage Ord fra den gamle Pagt og vende og dreje dem, uden at nogen forstod, hvad Forbindelse de havde med Teksten, før lige paa en Gang Traadene samlede sig, og man sagde til sig selv: „Ja, naturligvis,“ og saa var han lige inde ved Kernen af Ordet og udfoldede det i alle dets Enkeltheder med Anvendelse paa de forskellige Tilhørere, saa hver fik sin Del.

Hvad her er sagt om hans Forkyndelses Særpræg, tillader jeg mig at supplere med et Udtog af en Artikel i Bornholms Avis ved hans Død:

„Han var veltalende som faa, og stærkest kom dette maaske frem i hans improviserede Prædikener. Det skete ikke sjældent, at en opmærksom Tilhører kunde mærke det uforberedte; men det vilde være Synd overfor hans Minde at sige, at Grunden til den manglende Forberedelse var Mangelighed; snarere var det, fordi hans Tid var saa optaget, og særlig skyldtes det vistnok den Omstændighed, at han stolede paa, at Gud vilde bruge hans glimrende Evner til at bringe de rette

Ord paa rette Sted. Som han her havde sin svage Side ... saa havde han ogsaa her sin Styrke. Netop ved det umiddelbare, ved det, at han gav sig selv hen i Nuet, kom han ved sin Forkyndelse mange Mennesker nær ind paa Livet, ikke mindst fordi han var en stor Psykolog paa det religiøse Omraade og benyttede sig heraf til at klarlægge Hjerternes forskellige Forhold til Synden og Naaden. Det lykkedes ham med andre Ord ofte gennem sin Forkyndelse at tale personligt til den enkelte. Derfor følte Folk sig dragne til hans Forkyndelse, enten de nu var Ven eller Fjende: derfor var Kirkerne fulde.“

Det vil vist i det hele være en rigtig Bedømmelse af hans Forkyndelses Fortrin og Mangler. Om end det mod Sidstningen kneb for ham at faa den store Allinge Kirke helt fuld, havde han overordentlig god Kirkegang.

II. Friis Hansen som Sjælesørger.

En Præsts Gerning er ikke gjort med at være en god Prædikant paa en Prædikestol, saa han kan tale Folk til Hjærte. Prædiken skal efterfølges af Sjælesorg.

Friis Hansen siger herom følgende i det omtalte Skrift:

„Dog værst blotter sig den hele Elendighed, naar vi se paa Kirkens Sjælepleje. At Kirken har en saadan Opgave er uomtvistet. Og at alt Menighedsliv er betinget af en regelmæssig Sjælepleje, er klart. Uden den vil en Mængde gode Lejligheder for Guds Rige, hvor Sindene er modtagelige for Sandheden, blive spildte. Uden den vil en aandelig Vækkelse stadig mangle Hjælp og Støtte. Uden den vil en Mængde troende, naar de snuble eller falde, næppe rejses igen. Uden den vil Præsten ikke kunne hindre, at alle Kirkens hellige Handlinger tages forfængelig, dels af Mennesker, som ej forstaa Sagen, dels af aabenbare Fornægtere og Mennesker i de mest aabenbare Synder. Uden den vil endogsaa Præstens Prædiken for en stor Del blive uden Frugt; han kender ikke sine Folk, og de vide, han kender dem ikke, og hans Tale bliver Slag i Luften. — Prædiken er for alle; Sjæleplejen er Kirkens kærlige Omhu for den enkelte. Men at tale om Sjælepleje i Sogne paa 20—30,000 Mennesker, betjente af et Par Præster, grænser meget nær op til det paradiske — endsige i dobbelt saa store Sogne.“

Og han siger sammesteds om sin Gerning som

Sjælesørger her: „Her i Olsker med de to Købstæder Allinge og Sandvig som Anneks er der henimod 4000 Mennesker. Men uagtet jeg færdes temmelig meget omkring i Pastoratet og meget lidt udenfor det, har det hidtil aldeles ikke været mig mulig at komme i personligt Bekendskab til alle. Og stadig arbejder jeg under det Tryk, at der er gamle Mennesker og svage, der er bundne til Hjemmet og andre, som er blevne vakte, hvilke jeg skulde besøge og vilde det gerne, men Tiden rækker ikke til. Andre overkomme vel mere end jeg.“

Friis Hansen var efter mit Skøn betydeligere som Sjælesørger end som Prædikant; her havde han endog meget betydelige Naadegaver, og her vandt han utvivlsomt de største Sejre for sin Herre og Mester. Hans Evne til at tale med Folk og vinde deres Tillid var ualmindelig, og trods Myndigheden, der var over ham, følte alle, i hvem der var Sandhed, sig draget til ham. Og naar Guds Rige blev en saadan Magt i Sognene her, skyldtes det fremfor alt Friis Hansens daglige Opofrelse af Tid og Kræfter for at hjælpe Mennesker til Rette i de store Spørgsmaal.

Og han var en fortrinlig Sjælelæge og Raadgiver paa alle Omraader. Han kunde ikke blot vejlede bekymrede vakte Sjæle og bede med dem,

saa de fandt Fred, men han var klog og praktisk ogsaa paa alle andre Omraader; derom var meget at fortælle.

„Der laa et Sted en Kone syg, de havde søgt flere Læger, men hun blev kun ringere, og til sidst erklærede de, at der var ikke andet at vente paa end Døden. Men en Dag, Friis Hansen kom og saa til hende, der tilligemed hendes Mand hørte til hans fortroligste Venner, sagde han: „Jeg mener nu, De skal til København og opereres; vil De lyde mit Raad, saa henter vi min Landauer og indretter et Leje der til Dem, og saa kører vi Dem til Rønne, og jeg skal gerne, om De ønsker det, følge Dem til København, til Lukasstiftelsen.“ De adlød Friis Hansen, og hun kom til København og blev opereret og kom rask hjem. Nogen Tid efter traf hendes Mand den Læge, som saa afgjort havde sagt, at det var Døden. Han spurgte da til hende. „Jo, hun har været i København og er bleven opereret og er nu rask,“ svarede Manden. „Ja, det var jo det eneste rigtige,“ svarede Lægen nok saa frimodigt. Hun kan da med Sandhed sige, at hun skylder Friis Hansen ikke blot sit aandelige men ogsaa det timelige Liv. „Ja, han kunde gøre mere for en, end nogen Broder vilde have gjort,“ sagde den samme Kvinde.“

En stor Gerning fik Friis Hansen ved Sygesengen, der oplevede han nogle af de rigeste Stunder, hvorom her kun skal fortælles et Par meget betegnende Oplevelser, som vakte Opsigt. Fibiger har i sin Bog en anden bekendt Oplevelse med den gamle Mand paa en Gaard i Olsker. — „Der var en troende ung Mand, som laa meget farlig syg. Den gamle Læge havde lige været der og set til ham, som han gjorde hver Dag. Til den syge sagde han ikke meget, men til andre sagde han, at der ikke var noget Haab. Saa kom kort efter Friis Hansen ind ad Døren, han havde flere Gange været der og talt med ham. Da han saa, hvor elendig det stod til, sagde han: „Skal vi to nu ikke bede om, at det enten maa blive til Liv eller Død!“ Da den syge var villig dertil, lagde Friis Hansen sig paa Knæ ved hans Seng og rakte ham sin ene Haand, og saa bad han, saa den syge syntes, at Sengen rystede. Da Doktoren kom næste Dag, var han staaet op. „Hvad er dette her?“ sagde Doktoren og slog ud med Armene, „hvad er dette her?“ — „Ja, jeg er rask; det er Jesus, der har gjort mig rask!“ — Jesus? — nej — han forstod det ikke. „Jo, han var rask, og han var saa sulten, hvad han maatte faa at spise?“ for han havde ikke faaet noget at spise i lange Ti-

der. — Naa, rask var han naturligvis ikke, han kom sig kun langsomt, men en Vending var der sket. Og da Friis Hansen næste Gang kom, sagde han: „Ja, saa maa vi jo tro, det er Guds Mening, at vi skal beholde Dem, og nu gælder det om at blive til Velsignelse!“

Lad mig hertil føje en Oplevelse, der karakteriserer Friis Hansen som den dristige Bønnens Mand, han var.

„I Fiskerlejet Tejn boede en Fiskerfamilie, der var ualmindelig hjemsøgt af Sygdom. Manden var altid sygelig, nu var ogsaa Konen bleven livsfarlig syg af en Tuberkelsygdom, og Lægen mente ikke, der var noget at gøre. Mange Børn var der, og det saa baade sørgeligt og elendigt ud. En Aften, Friis Hansen havde holdt Møde paa Skolen og til sidst fremstillet Forholdene i Hjemmet, spurgte han, om der ikke var nogen, der vilde følge med ham hen og bede for Konen. Kun Læreren og Lærerens Hustru var villige. De tre gode Venner gik da derhen og knælede alle tre ned ved den syges Seng og bad om hendes Helbredelse. Hun kom sig ogsaa virkelig til Lægens store Forbavselse og er levende den Dag i Dag ligesom den førnævnte unge Mand.“ Begge Beretninger er fra allerpaa-lideligste Kilder.

Saadanne Oplevelser var slet ikke usædvanlige under Friis Hansens Sjælesørgergerning, ogsaa efter at han var kommet til København, brugte Gud ham paa den Maade.

Folk vidste ogsaa godt nok Besked om, at Friis Hansen formaaede mere i Bønnens Kunst end de fleste, derfor fik han mange Anmodninger om Forbøn. Og han bad sig til Vished i enhver Sag, og saa handlede han, det var ligesom en særlig Naadegave hos ham. Dog oplevede han ogsaa Skuffelser der. Men en Bønnens Mand var han helt igennem. Han kunde give sig hen i Bønnen med en Varme, saa man mærkede, at han talte med Gud om Synderes Frelse, det var ingen Præstation. En Dag, da han var paa Vej til et Møde, mødte han én af de forfaldne Stakler, som han og hans Venner havde gjort saa uendelig meget for, og han var beruset. Det greb ham saa dybt, at da han kom til Missionshuset og traf mange forsamlede, saa fortalte han, hvad han havde oplevet paa Vejen og sluttede med at sige: „Vil I ikke være med til at bede for ham?“ Og saa kastede han sig paa Knæ og bad, saa de, der var med, aldrig glemte det Møde. Saadan var han, han gav sig hen til Bøn med hele sin Sjæl. Derfor kunde han ogsaa sige, da han holdt Afskedsprædiken i

Olsker: „Der er vel næppe noget Hjem i Sognet, uden at jeg har ført det frem for Herren.“ En saadan Præsts Færd skulde nok sætte Spor i et Sogn. Og til de troende unge Mænd, som han paalagde at gaa ud to og to og se til syge og gamle, sagde han: „I skal ikke genere jer for at knæle ned ved de syges Senge og bede for dem.“

Paa sine Husbesøg kunde Friis Hansen ret udfolde sig og give gode praktiske Raad baade om timelige og aandelige Spørgsmaal, men én Ting havde han vanskelig ved, det var at sige Farvel til nogen, han havde besøgt, uden at rette et direkte Spørgsmaal til dem: „Hvordan har I det saa med Jesus?“ og saa saa han alvorligt paa vedkommende, saa det var en vanskelig Sag at slippe udenom. Naar der i et Hjem havde været Barnedaab, Bryllup eller Begravelse, indfandt Friis Hansen sig, saasandt det var muligt, og foreholdt de paagældende Betydningen af det, der var sket og formanede til at læse i Guds Ord. Ja, han var ikke bange for direkte at spørge: „Læser De i Guds Ord?“ Og naar der svaredes: „Ja,“ lød det ligesaa sikkert: „Læser De hver Dag?“

Iøvrigt var Friis Hansen gerne velkommen alle Steder, man vidste godt nok, at han ikke

kom som én, der vilde fordømme dem, men som den, der vilde dem det allerbedste. Og der var en egen Fortryllelse ved at have dette glade, milde, trøsterige Menneske inden for sine Døre en Stund, det var en Oplivelse, man kunde tære paa længe. Han var en ret Trøstermand at faa Besøg af i Sygdom og under Sorg.

Friis Hansen ivrede meget imod den dengang almindelige Vanealtergang, disse bestemte 2 Gange om Aaret. De troende havde Brug for Herrens Nadver meget oftere, og jo mere Liv med Herren, des mere Trang kom der. Hans Skriftetaler var noget af det mest alvorlige. Mange Altergæster fandt Vej til Præstens Værelse før Altergangen og havde en Samtale med ham, som de fik stor Velsignelse af. Han fik i det hele tit Besøg af Mennesker, som kom til ham, fordi de trængte til hans Bøn og Vejledning for at faa Fred med Gud. Og hændte det, at en saadan kom, mens han sad i Samtale med en anden om Guds Riges Sager, knælede han ned og bad og tiggede om Visdom til nu at tale ret, saa det kunde blive til Frelse, og gik saa ud til vedkommende.

Dog den skønneste Skildring af sin Sjælesorg har han selv givet i sit lille Skrift; det er saa aabenbart ud af egen Erfaring, han taler, naar han siger:

„Dog den væsentligste Del af Sjæleplejen maa Præsten gøre ved at gaa til Folk. Forunderlig velsignet er denne Gerning; saa ofte den lykkes lidt for os, synes den en som noget af det mest ophøjede af al aandelig Gerning. Mangfoldige ere dens Opgaver, Sygebesøg, døendes Beredelse paa Døden, Besøg hos gamle eller svage, der ere forhindrede i at deltage i Menighedens Forsamlinger. Snart føres man til de glades Stuer, snart til de bedrøvedes Hjem. Snart skal Evangeliets klare Lys bringes et Menneske, som aabent bekender sin Vantro, snart gælder det at hjælpe et fortvivlende Sind, der søger men ikke kan finde, snart at støtte og styrke en troende. Snart gælder det at bringe Evangeliets milde Trøst, snart ved det stærke Ord at vække Samvittighedens Uro hos en selvbehagelig Tilfredshed. Snart at lære de rige at elske deres fattige Brødre, snart at hjælpe de ulykkelige til at bære deres Kors, snart atter at hjælpe de troende til at aflægge deres Skrøbeligheder. Særlig skøn er den aandelige Gerning blandt de unge, der snart maa opmuntres, snart formanens og snart trænge til Bistand i Fristelse eller aandelige Kampe, men som næsten altid er saa sky, at man ingen Gavn kan gøre dem, uden man stadig vedligeholder For-

bindelsen med dem og formaar at bevare deres Tillid og Hengivenhed.

I hele denne Gerning kræves fremfor alle Ting — om Præsten ellers i en levende Tro og oprigtig Kærlighed til Sjælene har Betingelserne for at øve den — Tid. Præsten maa have god Tid, og han maa vide, at han baade skal og kan give sig god Tid. Travlhed og Hastværk dræber al Sjælepleje, thi det lukker Hjærterne. Man betror ikke sin Angst og dybe Smerte til en Mand, som har travlt. Ja blot det, at man tror, han haster bort, binder Fortroligheden. Man kan ikke tro, at den, som haster, har Sind til at forstaa en og føle med en i den dybe Smerte, og det er utaaleligt at nøjes med en flygtig Opmærksomhed, naar man begærede hjertelig Forstaaelse. Der kræves Stilhed. Præsten maa blive stille, saa hans Sjæl kan iføre sig den dybe Ærbødighed, som vi skylder denne Skabningens Krone, et Menneskehjerte med dets Kampe, Længsler og Haab, og den tjenende Ydmyghed, som boede i Jesus Kristus, der var sagtmodig og ydmyg endog paa Langfredag, fordi han vilde frelse Mennesker. Ingensinde giver vi Præster en bitrere Forargelse, end naar det sker, at et forpint Menneske faar overvundet sig til at søge Præsten om Raad, og denne saa mangler Stilheden, saa den bedrøvede

fik det Indtryk: her er ingen Forstaaelse, og skyndte sig bort efter at have forrettet det lille Ærinde, der var Paaskudet for Besøget. — Og den, Præsten skal hjælpe, maa blive stille, før Sindet overvinder sin naturlige Ulyst til at vise sig, som det er. Hvor ofte maa vi ikke tale med et Menneske, maaske en hel Samtale til Ende, uden at det lykkes at finde Stilheden. Da Jesus talte med den samaritanske Kvinde, maatte han søge et Ord, der kunde slaa hendes Samvittighed, før han kunde faa hende stille; men saa var det Ord ogsaa nok. Ofte sidder vi maaske en hel Time og søger forgæves efter det Ord; men saa kom det; og hvor var den Time ikke vel anvendt. Men en Mand, der vil øve Sjælepleje maa altid have Timer tilovers.“

Dette er et Vidnesbyrd om, hvor alvorligt Friis Hansen tog sin Gerning som Sjælesørger. Og at det ikke var Mundsvejr vidner hele hans Færd i Sognene om. Det er vist ikke enhver Præst, der som han kunde sidde Gang efter Gang i Timevis inde paa et simpelt Karlekammer, hvor Gulvet var af Kampesten, for at tale med en, som var halvt et Vrag, og som ikke skøttede stort om Præsten, men det var nu kommet til at ligge ham saa meget paa Sinde at faa Staklen ind i Guds Rige. Friis Hansens Taalmodig-

hed strakte sig i det uendelige, naar det gjaldt Menneskers Frelse og Fred. Enkelte bekymrede Sjæle kunde komme stadigt Aar efter Aar, og hver Gang var de lige vidt, lige ulykkelige, og han kunde tale med dem og bede med dem, og Time gaa efter Time, men dertil var der altid Tid.

Jo, Friis Hansen var Sjælesørger, ikke mindst kom det frem overfor dem, der var i hans Hus. Ikke saadan at han altid var over dem med kristelige Formaninger, men saaledes at de forstod, hvor inderligt det laa ham paa Sinde, at de maatte omvende sig. Og adskillige forlod da ogsaa Olsker Præstegaard og kunde takke den Tid, de havde været der, for at de havde oplevet det bedste af alt; foruden at de havde faaet lært saa meget af praktisk Husgerning eller Landbrug, at de kunde tage Plads, hvor det skulde være.

Mange Strabadser døjede Friis Hansen paa sine Ture i Sognene med de store Afstande og de svære Bakker, i al Slags Vejr, men han tog dem alle med Glæde, for det hastede med Kongens Ærinde, derfor kunde intet hindre ham.

Trængte Friis Hansen til aandelig Forfriskelse og Oplivelse under al sin Møje, var der ét Sted, hvor han vidste, han aldrig gik forgæves; det

var hos Blinde Stine i Allinge, en forunderlig helliggjort Kvinde, som egentlig hørte til luthersk Missionsforening og havde fundet Livet der; men hun elskede Friis Hansen, og han havde sjelden nogen fremmed Taler i Sognene, uden han førte dem hen til Blinde Stine, for at de kunde komme lidt i Skole hos hende. Skønt fattig og blind og sengeliggende var hun det lykkeligste Menneske under Solen, med den barnligste Tro forlod hun sig paa Gud uden Skygge af Tvivl og det i alle Spørgsmaal. Fra sin Ungdom havde hun været blind, men alligevel var hun bevandret i Guds Ord som faa, og hun kunde vejlede andre, saa blind hun var; en rig Velsignelse udgik fra hendes englerene Sjæl. Men om Friis Hansen plejede hun at sige paa sit Bornholmsk: „Den Mand, den Mand! han bliver ikke gammel, saadan han arbejder!“

III. Friis Hansen og hans Medarbejdere.

Paa det Sted, hvor Friis Hansen skildrer Præsten paa Husbesøg, fortsætter han:

„Nu kan det ikke være Opgaven, at Præsten skal røgte hele denne Gerning i Menigheden alene.

I Apostlenes Kirke var der en hel Forsamling af Presbytere til at gøre den, tilmed bistaet af kvindelige Medhjælpere. Opgaven bliver for enhver troende Præst at vinde en Skare aandelige Medarbejdere. Og først naar en saadan staar i trofast Samarbejde omkring deres Præst, kan der blive Tale om „de rette Forhold.“ Og et andet Sted siger han: „I Folkets som i den enkeltes Liv er det en Lykke at blive stillet foran Opgaver. Mangt et Liv blev daadløst, fordi en ikke fandt Opgaverne.“

En virksom Præst som Friis Hansen maatte ogsaa have troende Folk sat i Arbejde baade for deres egen og for Menighedernes Skyld. Og paa det Punkt var han ikke mindst ivrig, altid var han ude efter Medarbejdere, og det baade blandt unge og gamle; det var ikke let at slippe for ham i saa Henseende, for passede ikke det ene, saa havde han et andet Arbejde, som vedkommende saa udmærket kunde bruges til. Fremfor alt laa det ham paa Sinde at sikre sig Arbejdere i Søndagsskolerne og blandt syge og gamle. Selv ganske nyvakte unge Mennesker satte han i Arbejde, idet han stolede paa, at var det Alvor med, at de vilde tjene Jesus, saa skulde de nok ved at faa Lov til at prøve deres Kræfter blive nødt til at give sig helt over til Herren,

men var det ikke andet end en flygtig Rørelse, saa vilde de løbe tomme og melde sig fra. Tilmed havde han efterhaanden faaet saa mange afgjort troende Mennesker i Arbejde de forskellige Steder, at de nok som Akvila og Priskilla skulde tage en saadan ung nidkær Apollos for sig og udlægge ham Guds Ord nøjere. Og han blev sjælden skuffet i saa Henseende.

Takket være denne Friis Hansens stadige Om-sorg for at sætte sine Venner i Arbejde, stod Menigheden i Sognene saaledes udrustet, at den kunde staa paa egne Ben og holde alt Arbejdet i Gang, da han ikke længere var iblandt dem, og de maatte klare sig uden Præst som Leder. Der var baade Mænd og Kvinder, som kunde udlægge Guds Ord og lede de forskellige Grene af Arbejdet. Ja, flere af hans Disciple kunde endog en Tid lang afse Tid og Kræfter til at være frivillige Arbejdere og Prædikanter og om Søndagen tage ud og holde Møder paa Øen.

At Friis Hansen var saa ivrig for, at saa mange som muligt af de troende, ja saa godt som alle, fik en Gerning i det mindste i Søndagsskolen, hang ikke sammen med, at han ansaa det for en let Sag at gøre en Gerning blandt de smaa, tværtimod ansaa han det for en Ger-

ning, der stillede store Fordringer til Arbejderne, og det lagde han ingen Skjul paa: „Kan I ikke styre Børnene og fortælle, saa I faar dem til at lytte, saa kan I godt gaa, vi har ingen Brug for jer,“ sagde han. Derfor tog han heller ikke de første de bedste. De, der nødvendig vilde og ansaa sig selv for uduelige til dette Arbejde, var han bestandig ude efter for at sikre sig, medens de der var saa svært villige og mente, at de sagtens kunde, ikke behagede ham nær saa meget.

Friis Hansen gjorde meget for sine Médarbejderes Dygtiggørelse. Hver fjortende Dag samlede han alle Arbejderne i Søndagsskolerne i begge Sognene skiftevis i Konfirmandstuen paa Præstegaarden og i Allinge, og der var slet ikke noget i Vejen for, at de gladelig spadserede de lange Veje for at være med, var det saa aldrig saa usselt Vejr. Og saa holdt han Forklaringsmøder for dem, saa det duede af noget. Det var utvivlsomt de Møder, som blev af størst Betydning for de troende. Siddende paa Kanten af en Stol, rokkende urolig hid og did, saa de tit frygtede for, at han skulde dumpe paa Gulvet, og legende med sin Urkæde eller en Lommekniv, øste han med straalende Ansigt ud af sit rige Forraad til Berigelse, Opmuntring og Dygtiggø-

relse i Gerningen. „Her er al Bekymring ladt ude,“ kunde han sige, naar han saadan sad omgivet af kære hengivne Venner og delte det bedste i Verden med dem. Det var Festaftener, som blev imødeset med Længsel og aldrig gaar Deltagerne af Glemme. Det var ingen Sag at tjene Jesus overfor de smaa efter saadan Opmuntring.

De unges Kræfter lagde han stærkt Beslag paa, ikke blot til at virke blandt andre unge, men ogsaa til at gaa ud at besøge syge og gamle og læse for dem, synge og bede med dem. Hver Søndag Aften var der Ungdomsmøde paa Præstegaarden, og det var ikke mindst med Tanken paa Dygtiggørelse af de unge til at være noget for andre. Stod det smaat til med Ungdommen et eller andet Sted i Sognet, paalagde han et Par af de bedste at tage derhen og indbyde og samle Ungdommen og saa holde Møder for dem, saa godt de kunde, og det gik godt.

Til det store skandinaviske Ungdomsmøde i København fik han ikke mindre end 35 unge Mænd og Kvinder fra Sognene af Sted, og de kom hjem, betagne af hvad de havde hørt og set, ikke mindst af, at der kunde samles saa mange unge, som vilde tjene Jesus. Men paa Hjemturen var de dog enige om, at nu havde

de hørt saa mange udmærkede Talere og Prædikanter, men de havde dog ikke hørt nogen saa god som deres egen Præst. Et smukt Vidnesbyrd om, hvad Friis Hansen var bleven for dem.

Om Friis Hansens Evne til at faa troende Mennesker til at live op og fyldes af Nidkærlighed for Herren, var der meget at fortælle. Hvad han kunde faa Mennesker til at gøre for andres Frelse, var ganske ualmindeligt. Lad mig nøjes med at fortælle ét Eksempel. Der var en ældre Mand, som i mange Aar havde været et troende Menneske, men han var en underlig indesluttet Natur, som næsten ingen kunde trække op, men som altid gik sine egne Veje og blev mere og mere sær. Ham fik Friis Hansen under sin Behandling, og han blev ikke til at kende igen; han fik Munden i Gang, og de gode Evner, han sad inde med, blev taget i Herrens Tjeneste og han blev en elskelig Sjæl, der ikke forsømte nogen Lejlighed til at gaa Herrens Ærinde, som han da ogsaa blev til Velsignelse for flere.

IV. Friis Hansen og kristelige Modstandere.

Kirken har ikke blot den Pligt at forkynde Evangeliet for alle og drive Sjælesorg, saa Ordet kan blive bragt til den enkelte, men den maa være rede til ogsaa, naar det er nødvendigt at drage Sværdet til Forsvar for sine Enemærker, om nogen vil drage de umyndige ind i Vildfarelser. Friis Hansen taler ogsaa om det i sit Skrift: „Kirken maa forsvare sig imod Fjendens Angreb, og saavidt muligt maa den væрге sine Børn, naar disse forvirres eller føres vild ved saadanne Angreb, hvor enten disse kommer fra Kristne eller antikristelige Modstandere.“ Han siger endvidere, at det bedste Vaaben mod alle Fjendens Angreb er et Menighedsliv inden for Kirken, hvor de troende hjælper hverandre til et aandeligt Liv. Men Præsten kan, naar han er en kristen Personlighed og kendt som saadan af sine Sognefolk, gøre sit til at væрге Menigheden ved Samtaler med de enkelte.

Friis Hansen var en nidkær Værner af sin Menighed mod alle Angreb og villedende Røster. Da den baptistiske Bevægelse optraadte med ikke ringe Kraft fremfor alt i Sandvig blandt de svenske Arbejdere paa Hammeren, og nogle, som

var bleven vakt ved Friis Hansens Forkyndelse, blev reven med, og der byggedes et stort Kapel i Byen, rejste han sig imod dem. Dels søgte han bestandig at vise sine Tilhørere, hvilken Velsignelse, Gud havde skænket Menigheden i den lutherske Lære om Daabens Naade, og dels tog han ud til Sandvig og holdt Friluftsmøder ved Aftenstid, naar Arbejderne kom fra Arbejde; det var i Nærheden af Hammersø, hvor alle Arbejderne maatte forbi, men de, som ikke vilde høre ham, fandt efterhaanden paa at gaa en lang Omvej for at blive fri for at komme forbi, hvor han talte. Endelig holdt han paa Sandvig Skole Foredrag om Daaben for at vejlede sine Folk, at de kunde have Vaaben i Hænde mod den baptistiske Agitation. Det var ogsaa i Forbindelse med Arbejdet mod Baptisterne, at han fik rejst Missionshuset i Sandvig, for at der kunde være et Samlingssted, hvorudfra Arbejdet kunde tages op, at ikke Baptismen skulde tage Overhaand. Det var dog kun ganske enkelte Baptister, der gik over til Kirken, og der findes stadig ikke saa faa i Sognene, som tilhører Baptistmenigheden, selvom der ganske vist nu kun er meget faa af dem i Sandvig, dels fordi de er uddøde, og dels fordi saamange er bortflyttede fra den By, siden Arbejdets Nedlæggelse paa Hammeren.

Men Friis Hansen dristede sig ogsaa til Angreb mod Baptisterne, idet han var Hovedtaler ved et stort Møde mod dem i et Nabosogn, hvor de tørnede vældigt sammen. Men udover dette, at det blev dokumenteret, at Kirken ikke var bange for at tage en Dyst op om Daabs-spørgsmaalet, udrettedes, som ventelig var, intet ved dette Møde, kun satte det en Del ondt Blod. Og den Slags blev ikke gentaget.

V. Friis Hansen og de fattige.

Vi har allerede omtalt, at Friis Hansen tidlig fattede Interesse for Menighedspleje og allerede som Student med Iver deltog i Arbejdet paa at lindre Nøden blandt de fattige. Det var ikke en forbigaaende Rørelse hos ham, men hele Livet igennem stod han som de fattiges Talsmand overfor Menigheden, for at faa en frivillig Fattigpleje sat i Gang fra Menighedens Side, saaledes som det især lykkedes i København, efter at han var kommet til Kirkefondet.

Han behandler Spørgsmaalet indgaaende i sit lille Skrift, hvoraf følgende skal fremhæves her:
 „Det er det personlige Forhold, som lægger

Velsignelse til Hjælpen. Det er derfor, at alene en frivillig Fattigpleje kan blive en Velsignelse i Samfundet. Og lykkes vil en saadan, naar den optages med kristelig Besindighed som en Menighedssag d. v. s. saaledes, at de sande Kristne tager Opgaven op og ofre sig for den, ikke blot med Gaver men ved personligt at ofre Tid og Kræfter, ved at gaa ud til de fattige, besøge dem i deres Hjem og blive dem en trofast Ven, som kendes af dem og kender dem og deres Kaar, ved, hvorledes det gaar dem og deres Børn, ved, om de er raske eller syge, og som, naar Sygdommen kommer, ved, hvad der trænges til i Hjemmet, og er rede til at række Hjælpen ogsaa, naar der trænges til en Vens Bistand med at vaage over den syge, kende, hvorledes det gaar med Fortjenesten, og ved Lejlighed mulig kan gøre Skridt overfor daarlige Arbejdsgiveres Uretfærdighed.“

Friis Hansen havde et stort Hjærte overfor al Nød, ogsaa overfor den timelige, og han viste det ved enhver Lejlighed. Det hørte til Dagens Orden, at fattige hentede Mælk og Fødevarer i Præstegaarden, skønt man ellers kunde synes, der var nok til Fadet, naar han selv havde 9 Børn og Lærerinde og mange Tjenestefolk. Og skønt han gerne havde smaat med Penge selv, gav

han tit bort mere, end hans Venner syntes var ret, naar de fik Nys om det; de mente, han havde haardt Brug for det selv. Men saadan var han nu. Da han forlod Olsker, havde han, for at hjælpe en Daglejer til Hus og Hjem, ydet ham et Laan paa 700 Kr., og Venner rystede paa Hovedet af det og sagde, at de Penge fik han aldrig. Men Friis Hansen mente jo, og han var ikke lidt stolt, da han nogle Aar senere traf sammen med en fra Olsker ovre paa Sjælland og sagde til ham: „Nu har jeg faaet de 700 Kr.“ Og Daglejeren var ikke mindre stolt over, at det var lykkedes ham at betale sin Gæld til Præsten. I det hele var Friis Hansen ikke bange for at vise Folk Tillid, mange mente, han var altfor godtroende, men han blev sjælden skuffet.

Da der druknede tre Fiskere fra Tejn, og deres Enker var udsatte for at lide Nød, fik Friis Hansen sat en Indsamling i Gang, og det lykkedes ham at faa samlet over 1600 Kr., som blev uddelt i Portioner til dem. Det var en ikke ringe Sum dengang.

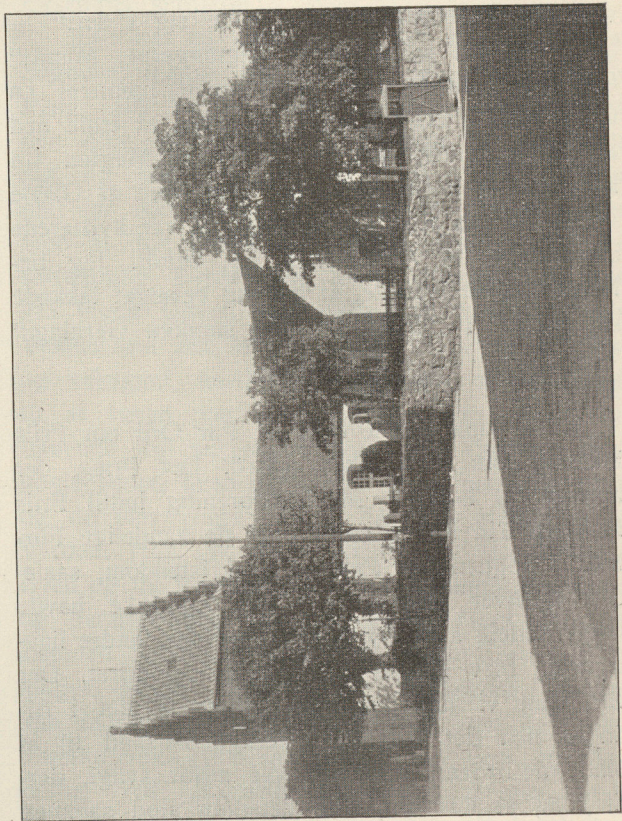
Han opmuntrede ogsaa bestandig de troende til at tage sig af fattige, syge og forfaldne Mennesker, og det blev ikke uden Frugt. Det var ham om at gøre, at der blev draget Omsorg for, at ikke en eneste i Sognene led Nød. Lad

mig fortælle et Vidnesbyrd om, hvordan hans Eksempel smittede.

„Der var en meget forgældet Familie i et af Sognene, mange Børn havde de, og de skyldte Penge alle Vegne. Men saa skete det, at Manden blev vakt ved Friis Hansen og omvendte sig, og hele Hjemmet blev et andet. Medens han før ikke havde taget sig det synderlig nær med al den Gæld, han havde, blev det nu en forfærdelig Byrde paa hans Hjærte, men han saa ingen Udvej. Dog talte han med sine nye Venner om det, at nu kunde alt være saa lyst og velsignet, havde han blot ikke al den Gæld til at tynges paa Samvittigheden. En mere velhavende tog sig da af Sagen og drøftede med nogle andre, hvad der kunde gøres ved den Ting; og de blev enige om, at Gælden skulde ud af Verden. Han gik da rundt til alle Handlende i Byen og fik Regninger paa, hvad Familien skyldte, og betalte dem. Da han havde faaet det altsammen betalt og havde en anselig Bunke Regninger, sendte han Bud efter Manden, og da han indfandt sig hos ham, viste han ham alle Regningerne. Han saa flygtig saa dem og blev straks vred: „Lignede det noget at gaa rundt og samle Regninger sammen paa alt hvad han skyldte; han vidste godt, at han var en gæld-

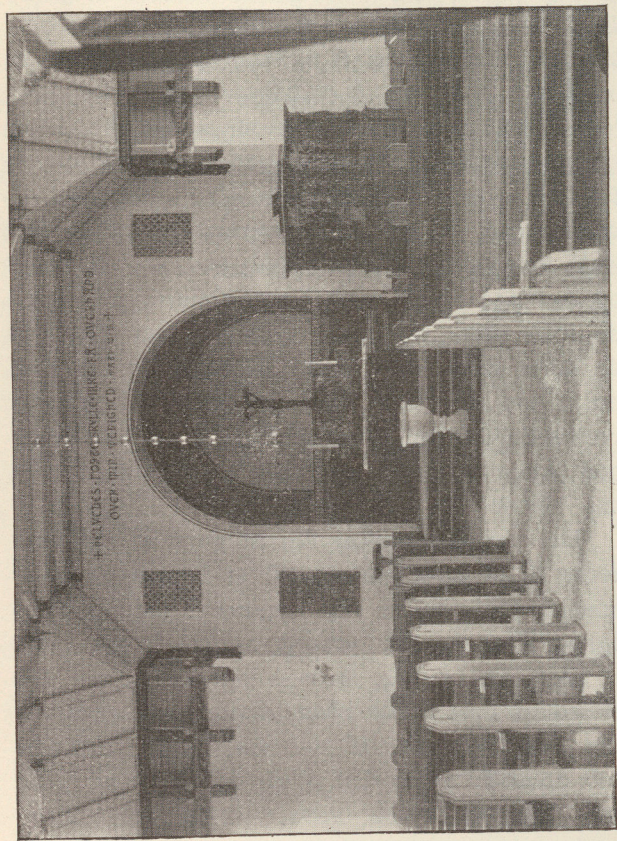
bunden Stakkel, men det kom da ikke andre ved, saa de behøvede at blande sig i det!“ — „Ja men, saa se dog paa Regningerne, Mand!“ Og han bladede dem allesammen igennem en Gang til, og saa begyndte Taarerne at trille ned ad hans Kinder, saa det helt tog Magten fra ham, og alt imens straalede hans Øjne af Glæde — for nu saa han, at Regningerne var kvitterede allesammen, al hans Gæld var betalt. Jeg behøver ikke at fortælle, at han nu bevæget takkede sin Broder i Herren for den smukke Gerning.“

Hertil maa endnu føjes et Par Ord om Friis Hansen som Samfundsmænd. Det Præg, der bortset fra luthersk Missionsforening indtil Friis Hansens Tid havde været over de aandelige Forhold i Sognene af Enkeltmandskristendom, saaledes at hver passede sig selv og ikke havde nogen videre aandelig Forbindelse med andre ligesindede, blev i hans Tid aldeles forandret. Der var, som vi har set, sket Tilløb til det i Aalinge, men det inderlige Kærlighedsbaand til at binde de troende sammen var altfor svagt, dertil kom, at Kredsen, som dengang stod sammen om Menighedshjemmet, ikke var saa lidt blandet. Da nu Vækkelsen kom, og mange nyomvendte

Allinge Kirke udvendig.

A. Kjøller, fot.

Allinge Kirke indvendig.

A. Kjøller. fot.

baade blandt unge og gamle sluttede sig til, fik Friis Hansen dannet tre Samfund, ét for Olsker, ét i Allinge og ét i Sandvig, hvert med et aandeligt Hjemsted i et Missionshus. Her samledes de til Samtalemøder og Symøder; her holdtes Søndagsskole, Ynglingemøder og Pigemøder. Friis Hansen var naturligvis ikke altid med til disse mange Møder, men overlod det til de troende selv at lede dem, men han kom hyppigt og sad paa Bænk med dem og hørte paa, hvad de førte frem og gav sit Besyv med. Saasart de hørte hans raske Trin i Gangen og saa ham træde ind af Døren, gik der en Fryd gennem Forsamlingen, nu vidste de, at de fik en særlig god Aften sammen, for han havde altid noget paa Hjerte.

Det var ham meget om at gøre at faa Vennerne til at blive trofaste til at komme til Samfundsmøderne og at staa sammen i inderlig Kærlighed. Han fortalte engang, at han havde været et Sted for at tale, hvor Vennerne fra en Del af Sognet ikke havde givet Møde; men saa havde han faaet at vide, at det var, fordi de havde haft Samfundsmøde den Aften paa det Sted. „Det var, som det skulde være,“ sagde han, „Samfundsmøderne, hvor vi kommer sammen for at tale om Guds Ord og staa hverandre bi paa

Vejen til Himlen, maa vi ikke svigte paa nogen Maade, de gaar foran hvert andet Møde.“ Selv søgte han ogsaa ved alle Lejligheder at styrke Samfundet, dygtiggøre og opmuntre dem og gøre det til Udgangspunktet for alt Arbejdet i Menigheden, og han søgte bestandig at faa vakte ubefæstede Sjæle med hen i Samfundet. „Jeg er lige ved at sige, at de, der ikke kommer til Samfundsmøder, ikke kan være troende Mennesker,“ sagde han den sidste Gang, han var i Allinge.

VI.

SOGNEPRÆSTEN.

En Sognepræst paa Bornholm var endnu i Halvfemserne en betydelig Mand i Samfundet, som der blev set meget op til, og hvis Ord havde Vægt for de fleste, blot fordi han var Sognepræst. Og var han saa oven i Købet som Friis Hansen i Besiddelse af stor naturlig Myndighed og Værdighed, en sikker Optræden og en forbavsende Indsigt i alle praktiske Spørgsmaal, var det en selvsagt Ting, at han fik stor og afgørende Indflydelse paa mangfoldige Omraader. Dertil kom, at Friis Hansen besad en betydelig Forhandlings-evne, som kom ham meget til Gode, hvor det for ham gjaldt om at vinde ret uvilligt stemte Personer for en Sag. Det er da ogsaa uimodsigeligt, at Friis Hansen, mens han var her, var langt den indflydelsesrigeste Mand i Kommunerne, hvis Planer kun faa vovede at trodse. Der stod en

voldsom Respekt om hans Person; der var ikke saa lidt af Eneherskeren hos ham, og dog maatte alle, som virkelig kendte ham, indrømme, at han var en baade saare ydmyg og elskelig Mand.

Hvilken Respekt man havde for ham, kom blandt andet tydelig frem, naar hans høje Skikkelse med den sikre raske Gang viste sig i Nærheden af Allinge Havn. Der plejede gerne en god Del Lediggængere at opholde sig og fordrive Tiden med Snak og med at betragte Sejlerne, men aldrig saa snart hørte de hans Trin, før én efter én gemte sig bort, de skøttede ikke om at blive tiltalt af ham. Og det var med fuld Ret, én bemærkede til ham engang: „Der behøves saamænd ingen Politibetjent her i Byen, saa længe De er Sognepræst her.“ Al Opløb og Slagsmaal var utænkelig i hans Nærværelse, de vilde skamfulde løbe deres Vej hurtigst muligt. Der hører dog noget til, at have en saadan Magt.

Eller en anden Ting. Det hændte af og til, at Koner kom til ham i hans Træffetid paa Raadhuset i Allinge og klagede over deres Mænd og vilde have, at han skulde tage Affære, ellers vilde de skilles. Saa lod han dem regne op, til de ikke havde mere at sige, hvorefter han

tog fat og sagde: „Ja, og De er saa god og saa dygtig i Deres Hjem,“ . . . — og saadan blev han ved, indtil Konen gerne lovede Bod og Bedring, og at hun aldrig skulde klage over Manden uden Grund. Det siger sig selv, at der blev ikke mange Ægteskabsskilsmisser i hans Tid, uden det virkelig var begrundet.

Iøvrigt har jeg med Hensyn til Friis Hansen særlig som Sognepræst kun i Sinde at omtale hans Arbejde for Allinge Kirkes Udvidelse og hans Forhold til Skolevæsenet.

Da Friis Hansen blev Sognepræst her, var der i Allinge Kirke kun Plads til en 300 Mennesker, og af disse Pladser var endda kun 70 Fripladser, medens Resten var bortsolgt som private lukkede Stole. Allerede i Pastor Dreslers Tid havde Pladsen kun lige kunnet strække til, og da nu Friis Hansen kom, og der blev Røre blandt Kirkegængerne, kunde der slet ikke skaffes Siddepladser end ikke Rum til dem, der kom. Da nu Kirken i Forvejen skulde restaureres, rejste han Spørgsmaalet, om det ikke var bedst at skride til en Udvidelse. Efter lange vidtløftige Forhandlinger frem og tilbage fik Friis Hansen sat igennem, at Kirken udvidedes med to Korsarme og et nyt Kor efter Tegning af Arkitekt, siden Professor, Bidstrup i Rønne. En Tid lang

stillede Byraadet sig imod Korskirken og forlangte en anden Løsning af Spørgsmaalet, som efter Overslag dog ikke vilde blive billigere, og tilmed havde Byraadet engang godkendt Korskirken som det billigste og bedste Forslag. Friis Hansen satte naturligvis sit igennem, og i Løbet af 1892 fuldførtes Kirken, saaledes at der med Pulpiturer blev Siddeplads til 600 Mennesker, og Allinge fik en stor og anselig Kirke, som dog nu er noget for stor til Byerne med det nuværende Folketal, 2000 Mennesker.

Da Kirken nærmede sig Fuldførelsen, rejstes Spørgsmaalet, om der i Fremtiden skulde være lukkede Kirkestole. Friis Hansen kunde her i høj Grad samstemme med Byraadet i Ønsket om at faa denne Uskik afskaffet, og det lykkedes ham at faa Ministeriets Tilladelse til at undlade Bortsalg. Men hos de mange, som før havde haft deres faste lukkede Stole, stødte han paa en vældig Modstand, selv hos nogle af sine Venner. Aarhundredgammel Tradition og formentlige Rettigheder til just den Siddeplads i Kirken æggede dem til Modstand mod det nye, og Friis Hansen maatte døje adskillige Ubehageligheder i den Anledning, men han blev ved sit og lod dem snakke. Det eneste, de opnaede, var, at

der blev anvist dem nogle numererede Stole, hvor de maatte sidde.

Da Friis Hansen just paa den Tid, hvor Kirkestolespørgsmaalet var brændende i Allinge, sad og skrev paa det ofte nævnte lille Skrift: „Nye Kirker i København“, benyttede han der Lejligheden til at bringe Kirkekommissionen i København en Tak, fordi den vilde have dette Uvæsen, at bortsælge Kirkestole, bort. Han skriver der:

„Utallige Gange har denne Skik været en pinlig Forargelse for de Kristne, og bestandig er den et glimrende Agitationsstof, ved hvilket enhver Fusker i den ædle Kunst at spotte vor Kirke med Lethed kan rejse den dybeste Indignation. Det er en Akilleshæl, som Spotterne forlængst har taget sikkert Øjemærke paa, og som hvad det er endnu værre — gør Skade indenfor selve Kirkelivet. Thi ikke blot bidrager den mere end noget andet til at holde Fattigfolk borte fra Kirkerne, men ogsaa de, som kommer i Kirkerne, have Skade deraf; idet det piner dem, som af den Grund maa staa; og de, som have Ret til at sidde, sidde ofte med en stadig Følelse af, at den Ret er en Uret, hvis de da ikke evne at brede sig i selvbehagelig Glæde over at være bedre stillede end disse der paa Gangen — hvilket mulig turde være endnu den største Skade

ved hele Indretningen. Den bringer et Præg af Ulighed ind, hvor vi alle ere lige, af Personsanseelse, hvor Personsanseelse er Synd og burde være banlyst. Den bryder ned, hvor der skal bygges op. Og intet, intet kan der siges til dens Forsvar.“

Det andet Punkt, jeg vilde nævne, var Friis Hansens Forhold til Skolevæsenet. Som ventelig var i Byer, der dengang var i stærk Udvikling, lagde Skolevæsenet i høj Grad Beslag ogsaa paa Sognepræstens Opmærksomhed. I hans Tid indviedes ikke mindre end tre nye store Skoler i Pastoratet, i Allinge, Sandvig og Tejn. Friis Hansen nærrede stor Interesse for Skolevæsenet og vilde have alle Betingelser for Undervisningen saa gode som mulige, baade hvad angik Lærerkrafter, Skolelokaler og Undervisningsmateriel. Han følte sig altid kaldet til at staa paa Lærernes Side overfor ethvert Overgreb enten fra kommunal Side eller fra Forældre. Han taalte ikke, at Byraadet gik udenom Skolekommissionen med Hensyn til Skoleplan og Ordning af Undervisningen. Og engang Byraadet i et Møde havde udtalt sig nedsættende om Lærernes Flid i Skolen, gav han Raadet en ordentlig Tilrettevisning. „Vi forlanger Respekt for Skolens Arbejde,“ plejede han at sige, naar han stod overfor

den Slags. Til Lærerstanden stod han bestandig i et fortroligt og venskabeligt Forhold og øvede stor Indflydelse paa flere af Lærerne og Lærereinderne. Mange var hyppige Gæster i hans Hjem.

Der holdtes dengang Eksamen to Gange om Aaret; disse Dage blev ikke imødeset med Frygt og Bæven, men baade Lærere og Børn glædede sig til dem, og det var altid sande Festdage for alle Parter. Selv var han aldrig lykkeligere, end naar han sad blandt de smaa. Ganske vist stillede han ikke ringe Fordringer, men alt gik dog i bedste Forstaaelse, og Samværet og Samtalerne bagefter ved saadanne Lejligheder var rige paa Opmuntring og Tilskyndelse. Lærerne tyede da ogsaa bestandig til ham, naar de havde noget paa Hjerte om et eller andet, og dertil opfordrede han altid: „Er der noget i Vejen, saa kom kun til mig, jeg skal nok ordne det!“ Han var ikke bange for at lægge Ryg til, enten det gjaldt Sogneraad og Byraad eller umedgørlige Forældre.

Der var saaledes i et af Sognene en Kone, som var bleven saa forbitret over, at hendes Barn ikke var bleven opflyttet, at hun uden videre tog Barnet ud af Skolen; og bestandig overrendte hun Præsten med Klager. Friis Hansen sagde saa til hende paa sin ironiske Maade: „Ja,

De skulde være Medlem af Skolekommissionen!“ Hun var naiv nok til at tage det for Alvor og fortalte alle Vegne, hvor hun kom, at Præsten havde sagt, at hun skulde være Medlem af Skolekommissionen, hvormed hun opnaaede at gøre sig selv til Nar. Men det artigste kom, da Eksamensdagen oprandt, og hun og hendes Mand mødte med Barnet til Eksamen. De andre Børn var hørt, og nu kom Turen til hendes Dreng. Friis Hansen hørte ham selv i Skabelseshistorien og spurgte: „Naa, min Dreng, hvad skabte saa Gud paa den tredje Dag?“ — Intet Svar. „Hvad saa paa den første Dag da?“ — Intet Svar. Da tabte Moderen, som stod ved Drengens Side, Taalmodigheden og gav ham et Albuestød i Siden: „Svar, din Horra!“ (Dreng paa Bornholmsk). Nyt Spørgsmaal — samme Tavshed, efterfulgt af et nyt Puf. „Nej, du kan jo ikke komme til at svare for din Mor, kom du hellere herover til den anden Side.“ Men det hjalp naturligvis ikke. „Ja, han kunde det da godt hjemme!“ — „Ja men han kan ikke noget her, De kan jo selv høre det; de andre kunde allesammen svare meget pænt, men han kan intet. Men nu skal jeg sige Dem én Ting: „Her har De rendt og gjort Dem selv til Nar og spildt baade Deres og andres Tid, og Deres Mand har De faaet til

at spille en hel Arbejdsdag af den Grund, De maa jo skamme Dem," og saa læste han hende Teksten i Paahør af Lærere og Lærerinder, som var smuttet ind for at overvære Forestillingen, og det saa eftertrykkeligt, at hun skulde ikke have mere af at tage sin Dreng ud af Skolen til Hjemmeundervisning. Men saa var det jo galt med de store Bøder, over et halvt Hundrede Kroner, de var bleven idømt, fordi Drengen ikke havde gaaet Skole et halvt Aar, dem vilde de jo da gerne have eftergivet: „Det kan jeg ikke svare Dem paa, jeg er ikke Skolekommissionen, men — De kan jo søge om det," var Svaret. — Saadan kunde Friis Hansen tugte, naar det gjordes nødig, og da var hans Haand ikke blid, der var ikke mange, der ønskede at prøve den engang til. Et meget selvklogt Skolekommissionsmedlem kunde han ogsaa ved Eksamener behandle med overlegen Ironi, saa det ikke var let at staa for.

VII.

FRIIS HANSEN SOM LANDMAND.

En Skildring af Friis Hansen som Sognepræst her vil ikke være fuldstændig, uden der ogsaa maa et Afsnit med om ham som Landmand. Det er nu ikke af den Grund, at han drev en Del af sin Præstegaard selv, det er der som bekendt mange Præster, der har gjort — med større eller mindre Udbytte og Dygtighed. Men naar det absolut hører med til en Fremstilling af Friis Hansens Gerning her som Præst ogsaa at omtale ham som Landmand, saa er det, fordi hans Virksomhed som Landmand blev en Prædiken for hans Sognebørn, fremfor alle da for Landboerne, og det en Prædiken, som ikke gjorde mindst Indtryk.

Det har i ældre Tider ikke været sjældent, at Landmanden har aflivet Præsten, saa at den Præst, der rigtig var Landmand, har forsømt den

Gerning, han var kaldet til, nemlig at være Præst og Sjælesørger for sine Sognebeboere. Den danske Præstehistorie ikke mindst i Rationalismens Tid fortæller sørgelige Ting herom, og det har vist sig vanskelig at forene de to Ting, at være en dygtig Præst og en dygtig Landmand. Det tør dog siges uden Forbehold, at Friis Hansen er et Eksempel paa, at det lader sig gøre at forene de to Ting, selvom det ogsaa er sjældent. Men hvad kunde ikke ogsaa Friis Hansen, for ham lykkedes jo alt.

Naar man gennemlæser Olsker-Allinge Embedsbog fra Friis Hansens Tid, skulde man tro, hvis man ikke ellers kendte noget til ham, at han blot havde været Landmand og udelukkende været optaget af at faa saa meget som muligt ud af sin Præstegaard. Friis Hansen var ikke nogen stor Kontormand, han har ikke tilbragt sin Tid i Olsker med et Penneskraft i Haanden. Man faar ikke meget Begreb om, hvad der er foregaaet i Sognene i hans Embedstid, hvis man skal nøjes med det, Embedsbogen beretter; Skrivelser til og fra Embedet har ikke været mange i hans Tid, vil man tro Bøgerne. Ligestraks han kom og ved Nytaarstid kunde det komme over ham at notere ind, men ellers saa kan én Side i Embedsbogen godt strække til for et helt Aar, me-

dens hans Eftermand anvender 25 eller flere Sider endnu. Nu var det jo ikke bare begrundet i, at han skrev en meget ubehjælpssom Haandskrift, men deri, at han saa afgjort var en Handlingens Mand og ikke nogen Kontormand. Hans Betydning for disse Sogne kan ikke aflæses i Protokoller og Embedsbøger, selvom disse heller ikke er uden Vidnesbyrd, om ikke ved andet saa ved deres Tavshed, men den kan udfindes ved at betragte den store Skare Disciple, han vandt for sin Herre. Men hvad han har ført til Protokols, det angaar næsten udelukkende Landvæsenet, og dog er det ogsaa meget ufuldstændigt indført, hvormeget der saa findes af Andragender om Tilladelse til Udstykning og Bortsalg af overflødig Præstegaardsjord, om Laan til Mergling og Dræning, Anlæg af Ajlekule og Reparation paa Bolig og Udhuse.

Olsker Præstegaard var, da Friis Hansen kom dertil, som alt berørt, bortforpagtet, men laa hen i en sørgelig Forfatning, vanrøgtet som den var gennem lange Tider. Den regnedes af Folk for den daarligst drevne Gaard i hvert Fald paa hele den nordligste Del af Bornholm. Det var en Ynk at se baade paa Jord og Kreaturer og Bygninger. Friis Hansen holdt det heller ikke ud ret længe. Før et halvt Aar var gaaet, indgik han til Myn-

Landmanden Friis Hansen. B. Kjøller, fot.

dighederne med Andragende om at maatte bort-
sælge en stor Del af Jorden ved Forpagtningens
Ophør. Han fik ogsaa Tilladelse dertil, men det

lykkedes ham kun at faa bortsolgt den fjernest boriliggende Del. Saa maatte han selv til at være Landmand. Efter at have bortforpagtet en Snes Tdr. Land til en Gaardmand, overtog han selv Resten, c. 38 Tdr. Land.

Og nu kan det nok være, der kom en Landmand til Gaarden, og der blev taget fat. I Løbet af en 2—3 Aar var Gaarden ikke til at kende igen, det var som blev det hele forvandlet under hans Hænder. Han fik allerførst Jorden drænet og merglet, og begge Dele trængte den i højeste Grad til. Og saadan Fart havde han paa, at han ikke altid fik Tid til at indgive Ansøgning om Tilladelse og Laan dertil, saa maatte han selv afholde Udgifterne, der var forbundet med det. Jorden blev rensset for Sten, og der var nok at tage af, Nordlandet har aldrig været fattig paa den Slags. Selv var han ikke bange for at tage fat paa det Arbejde, saa der kunde blive brugbar Agerjord ud af Stenmarker. Han skøttede nu engang ikke om den Sæd, der kunde vokse paa Stengrund, derfor skulde Stenen knuses og tages bort og det baade fra hans Sognebeboeres Hjærter og hans Præstegaards Jord, selvom det kostede Sved og Møje. Han kendte ikke til at spare sig selv i nogen Henseende. Der blev lagt et godt Stykke Arbejde paa Ols-

ker Præstegaards lerede Marker i de Aar, men det blev ogsaa kendelig paa dem. Nu kunde der da pløjes og arbejdes i Marken uden at ødelægge baade Dyr og Redskaber; Skøjtedamme blev der ikke mere nogle af, og Ukrudtet var ogsaa snart hjemløst. Men desto mere blev der af god og kraftig Sæd at bjærge hjem, og Græsmarkerne var Kreaturerne meget vel fornøjede med. Der var slet ikke noget i Vejen for, at der kunde gro noget paa den Jord, naar blot den rette Mand fik fat.

Og som Jorden kom i Stil, kom Besætningen det ikke mindre. Noget af det første, han havde at gøre, var naturligvis at forskaffe sig nogle Kreaturer af bedste Slags, baade Køer og Heste, og der kom Svin i Grisestalden. Den Olskerpræst kunde køre anselige Læs med fede Svinebæster til Slagteriet, og saa blev det hjemlige Sulekar endda godt forsynet, saa der var noget at traktere de mange Gæster med.

Og endelig kunde det kendes paa Gaardens Bygninger, at der var kommet en Mand til Huse, som forstod sine Ting. Det var en gammel Bindingsværksgaard fra 1806, og forfalden havde den været længe, men det kan nok være, den rettede sig baade ud- og indvendig. Den behøver slet ikke mere at skamme sig blandt sine ligestillede.

Stuehuset fik sig en Omgang; det hjalp godt; men endnu bedres kendtes det paa de gammel-dags Udhuse; der blev en rigtig pæn Stald med moderne Krybber ud af en gammel Rønne. Et Møddinghus med Tag maatte absolut rejses, det gav en vældig Forandring i Gaarden. Endnu finere blev det, da der tilsidst sprængtes en Ajlekule ud i Klippegrunden, og den opmuredes med Cement; saadan en Indretning kendtes knap i Sog-net, man var ikke med dengang paa det fine Landbrug, men da Begyndelsen var gjort paa Præstegaarden, fulgte Folk hurtigt efter. Det blev nemlig snart aabenbart, at det ikke var nogen unyttig Ting at have i et Landbrug, det blev kendt paa Præstens Roer. Ja, Roerne — man var ikke rigtig kommet i Gang her med at dyrke Roer i større Stil, de gamle vilde naturligvis ikke køre Vand hjem fra Marken, og Roer var jo da mest Vand, men selv de yngre var ikke fri for at tænke, at den Slags kunde være godt for de gode Egne Syd paa Landet, men de kunde ikke rigtig trives paa den Jord, der var her i Sognet. Nu fik de noget andet at se. Sandelig kunde de gro, naar Friis Hansen kom til; og se, om han ikke tillod sig at vande mellem Rækkerne af de spæde Roer med Ajle.

Saaledes kom der Forandring paa Tingene;

og stod der stigende Respekt og Agtelse omkring Friis Hansens Forkyndelse og præstelige Færd i Sognet, saa gik der ikke mindre Ry af ham som Landmand: „Han kan da ogsaa alting, den Mand!“ Gud var med ham, det var tydeligt, hvor man saa saa hen, og den Prædiken, som hans Landbrug holdt for Sognet, det var én, Landmænd kunde forstaa, den gav hans Tale i Kirken Vægt, en saadan Mands Ord var ikke saa let at ryste af sig. Saa var det ogsaa en Ting, man bed Mærke i, og det var, at han var ikke for fin til selv at tage fat med ogsaa ved det grove. I den første Tid for det som en Løbeild over Bornholm: „I Olsker har de faaet en Præst, som selv kan pløje!“ Det var man ikke vant til. Saadan en Eftermiddag, hvor han tog sin Tørn med ved at lægge Drænrør ned eller bakse med Sten sammen med Karl og Dreng og Daglejer, det var en godt anvendt Eftermiddag ogsaa i hans Præstegerning; mange af den Slags blev der ikke, dertil lagde hans store Sogne altfor megen Beslag paa hans Tid, men det hændte, at „han blev hos os hele Eftermiddagen;“ der var aabenbart en særlig Glans over den Dag for den gamle Daglejer. Men der blev nok ogsaa bestilt noget, for han vilde have noget bestilt. Det fik ogsaa Haandværkerne at

føle, som byggede og restaurerede for ham. Stod han saaledes en Dag og saa, hvor sindigt Murerne gik til Værks med at lægge Sten og Kalk, saa bad han om at maatte prøve, og saa lagde han Sten op og øste Mørtel paa, saa det gik Slag i Slag. „Saadan skal det gaa!“ De har sikkert set lidt mørkt til ham; men de taalte det.

Ogsaa hans Folk maatte tage fat; og Orden skulde der være, og det til Punkt og Prikke, der taaltes intet Sløseri. Og var der noget, de ikke kunde og kom til ham og sagde det, saa var de sikre paa altid at faa det Svar: „Kan ikke!“ „det er der ikke noget, der hedder; du skal, saa kan du!“ Ogsaa paa det timelige Omraade var han sit Valgsprog tro: „Vanskelighederne er til for at overvindes!“ Det viste sig da ogsaa altid, at det udmærket lod sig udføre. Streng og myndig var han, men det var en god Skole, og hans Folk elskede ham. Han var ikke bange for sommetider at tage Folk i sin Tjeneste, som ikke just var højt anskrevne, saa opdrog han paa dem, som han opdrog paa sine Medarbejdere i Guds Riges Arbejde, unge og gamle. Tit havde han mange Kvaler med saadanne, men var der noget i Vejen, Uærlighed eller lignende, gik de sammen ind i Præstens Værelse, og der forstod Præsten at tale saadan, at vedkommende saite

en Ære i at gøre sin Pligt til det yderste. Den Myndighed og Kærlighed, der prægede hans Færd ude og hjemme, gjorde ham fortrinlig skikket til Opdrager ikke mindst for saadanne, som mange andre ikke vilde spille Tid paa at have.

Og han vilde have Sagerne gjort til rette Tid, han ventede ikke; den Tid, han havde sagt, maatte det være i Orden. Hændte det, at Husjomfruen, eller hvem det var, en Morgen ikke havde Maden paa Bordet nøjagtig til Tiden, saa besteg han Vognen og kørte uden Morgenmad. Det var Straffen, og den virkede, han var sikker paa, det hændte aldrig mere end én Gang.

Der var kommet Stil over Gaarden og det hele. Om det saa var en Landauer, et nødvendigt Inventar til en bornholmsk Gaard, saa fik Friis Hansen ogsaa en saadan fat; og i stygt Vejr kørtes der i Landauer fra Olsker Præstegaard, men naar han om Aftenen sent kom hjem fra Møde, saa hændte det ikke sjældent, at det var Præsten, der sad paa Bukken, og Karlen, der sad inde i Æsken, fordi han ikke turde betro en anden at køre Hestene hjem, naar det var rigtig mørkt. Selv var han en fortrinlig Kusk; de to brune kørt af Friis Hansen var et stolt Syn. Hvorledes han forstod at holde Liv i smaa Grise, der vilde dø, ved at bade dem i varmt

Vand, er meget bekendt. Alt i alt var han snart kendt paa disse Egne som en Foregangsmand paa Landbrugets Omraade, som til Folks store Forundring var i Stand til det, som var mislykkedes for alle Forpagtere, at faa et virkeligt Landbrug, som duede noget, ud af Olsker Præstegaard.

Det var for saavidt en Skam, at han selv kun i ringe Grad kom til at høste Frugterne, dels fordi han saa hurtigt maatte forlade det, og dels fordi han maatte betale saa meget i Renter og Afdrag paa de mange Embedsmaal, han optog for at sætte Jord og Bygninger i Stil, at Udbyttet for hans Vedkommende blev betydelig forringet. Desuden var det jo meget ringe Tider for Landbruget i Begyndelsen af Halvfemserne. Men det blev dog alligevel ikke uden Betydning heller for Husholdningen i Præstegaarden, hvor der var mange at mætte, og hvor mangfoldige fremmede nød Gæstfrihed ved Præstens Bord. Han trøstede sig med, da han forlod sit Landbrug, at havde han selv kun høstet liden Fordel, saa havde han gjort det godt for sin Eftermand, og det var sandt.

VIII.

LIVET I OLSKER PRÆSTEGAARD.

Vi maa endnu hertil føje et lille Afsnit om Livet i Præstegaarden, før Billedet af ham og hans Tid kan siges at være nogenlunde fuldstændigt. Det Liv, der førtes i Præstegaarden, kom nemlig i mange Maader til at sætte Præg paa Livet omkring i Hjemmene. I og for sig var det naturligvis ikke meget forskelligt fra det Liv, der er ført og føres i saamange Præstegaarde, hvor Guds Folk gaar ud og ind, og hvor alt er præget af et hjerteligt Samliv med Gud. Men det var nu aabenbart noget nyt for disse Egne med en saadan aaben Præstegaard, hvor alle vidste, at de var velkommen, og hvor Folk fandt hen og nød godt af udstrakt Gæstfrihed og fik rig aandelig Hjælp.

Der var mange til Huse i Olsker Præstegaard i Friis Hansens Tid. Stor var Børneflokket, fem

Olsker Præstegaard i Friis Hansens Tid.
Fruen med Børneflokken og Folkene ved den gamle Vippebrønd.

B. Kjøller, fot.

havde de, da de kom, og fire Bornholmere kom til paa Præstegaarden. Mange Tjenestefolk, baade Piger og Karle maatte der til, fordi han selv drev Præstegaarden; dertil kom i en Del Aar Lærerinden, Frk. Brosbøll, Datter af Digteren Carit Etlar. Det var derfor et livligt Hjem paa Forhaand. Men det, der gav Hjemmet sit ejendommelige Præg og udøvede den dragende Magt paa saamange i Sognene, var saa afgjort Præsten og hans elskelige Hustru og deres skønne Samliv.

Friis Hansen var en overordentlig lykkelig Mand baade i sin Gerning og i sit Hjem; en egen Feststemning fulgte altid med at have ham hjemme imellem Flokken. Munter og hyggelig var han i det daglige, det mærkedes ikke, at han var den stærkt optagne Mand. Var han hjemme, fandt han altid Tid til at færdes omkring med de smaa og give sig hen i alle et Hjems mange Opgaver. Søndag Eftermiddag, naar Gudstjenesterne var forbi, var ganske særlig Børnenes og Fars egne Stunder, som de smaa glædede sig meget til, da var der ingen Pligter for nogen af dem, alt var her Fest.

Naar der havde været Sidstgudstjeneste i St. Ols Kirke, var Præstegaarden fuld af Vogne, og Stuerne fulde af hans Venner til Kaffe. Her

ved disse kortvarige Sammenkomster følte det ret, hvad Friis Hansen saa ofte sagde: „Herrens Venner det er mine Venner.“ Ved Sommertid var der Lejlighed til en lille Tur i den smukke gamle Have. Cigar og Tobak vankede der derimod ikke noget af nogensinde i Præstegaarden; vilde nogen ryge, fik de selv medbringe. Friis Hansen havde nemlig selv aflagt Rygeriet, der var nok at bruge Pengene til i Forvejen. „Han vilde da ikke brænde Pengene op, naar de kun havde saa faa af dem,“ sagde han.

Naar Præstegaarden saadan var fuld af Venner, enten det nu var Kirkegængere, der blev styrkede ved en Kop Kaffe, før de tog hjem, eller det var alle Søndagsskolearbejderne, som var bedt op paa skaaret Smørrebrød eller det var tilfældige Gæster, saa var Friis Hansen allergladest og kunde rigtig give sig hen i Glæden: „Hvor er jeg dog glad for, at I kom!“

Den Formaning, Pastor Dresler i sin Tid havde givet sine Venner om at være gode ved den nye Præst, om de skulde faa ham, han ønskede til sin Eftermand, blev ikke svær at opfylde. I en sjælden Grad ejede Friis Hansen de troendes Kærlighed, og paa forskellig Maade søgte Vennerne at gøre godt imod ham, der gjorde saameget for dem. Engang gav de ham en Pels og Skind-

hue, en anden Gang andre Gaver. Gaverne blev gerne bragt op til ham, uden at han fik noget at vide om, hvem der var Giverne. Han forsøgte da gerne at liste ud af en eller anden, hvem det var: „Ja, jeg fik jo en Gave forleden,“ Pels eller hvad det nu var, „og jeg vilde jo da gerne sige dem Tak, som har givet mig den, men jeg ved ikke, hvem jeg skal takke — De skulde ikke tilfældigvis vide noget om det?“ — Men vedkommende kunde saa dejlig smutte udenom og føre Snakken ind paa et andet Omraade, saa Friis Hansen blev lige klog.

En egen Festlighed forstod Friis Hansen at lægge over de daglige Morgenandagter i Præstegaarden; der samledes foruden Forældrene hele Flokken med deres Lærerinde, Folkene, Daglejerne og deres Koner, tit ogsaa Haandværkere, liggende Gæster og tilfældigt Besøgende, som vilde tage Præsten paa Morgenstunden, før han tog ud. Naar alle havde faaet Sæde i den ret store Spisestue, var der ikke en Plads at opdrive. Ved disse Andagter med Bøn og Sang, Læsning i Guds Ord og en kort enfoldig Udlægning og Anvendelse til praktisk Brug i Livet, fik Dagen sin Indvielse. En af de unge Piger, som fik sit Møde med Gud der i Præstegaarden, kunde siden skrive til sit Herskab: „Det var, fordi jeg

saa, at der i Præstegaarden blev det Ord ført ud i Livet: „Bærer hverandres Byrder!“ Men der blev ogsaa lagt en god Grund til Dagen hver Morgen.

Meget hyggeligt var der i den gamle Præstegaard især i den anselige Dagligstue paa tre Fag, hvor det vrimlede med Blomster. Spisestuen blev gjort større i Friis Hansens Tid, og der blev indrettet Gæsteværelse paa Loftet.

Stor Gæstfrihed blev der udvist i Præstegaarden, tit var Huset belagt med Gæster og Prædikanter, og til Søndags Middagen efter Højmesse i St. Ols maatte Gryderne være store, for da var alle Søndagsskolearbejderne i Olsker, som ellers ikke kunde naa at faa Middagsmad, selvskrevne Gæster, og ofte fulgte Lærere og Lærerinder og andre, som havde noget at tale med Præsten om, med. Og naar saa Tiden kom, kørte Præsten til Allinge, og var Vognen ikke fuld fra Præstegaarden med dem af Husets Folk, der ikke havde været i Kirke om Formiddagen, saa var der nok at tage op af undervejs, naar de nærmede sig Byen.

Fru Friis Hansen, der var stærkt bundet til Hjemmet af de mange smaa Børn, kom naturligvis ikke saa meget ud i Sognene, men da de allerfleste Venner hyppigt havde Lejlighed til

at komme i Præstegaarden og der lærte hendes vennesæle Væsen at kende, mærkedes det ikke. Men naar de et Steds havde ventet ogsaa hendes Nærværelse, og Præsten kom alene, saa kunde de godt finde paa at spørge: „Har Præsten ikke Fruen med, hvor har De dog gjort af hende?“ Svaret faldt da gerne saadan: „Sara er i Teltet.“

En mørk Skygge lagdes flere Gange over Præstegaarden ved Fru Friis Hansens svære Sygelejer. Og særlig én Gang syntes alt Haab at maatte opgives, da var det tungt for alle i Præstegaarden; den eneste, der bevarede Haabet, var Præsten, men til sidst syntes det ogsaa at briste for ham. Det var en Dag, hvor der skulde læses med Konfirmander, men han biede længe, og da han endelig kom, var han saa bedrøvet, at han ikke kunde læse med dem. De bad en Bøn sammen, saa kunde han ikke mere, de fik Lov at gaa. Det har sikkert været dengang, han, da det stadig trak ud med hans Hustrus Helbredelse, bad sig til Vished om, at han maatte faa Lov til at beholde hende, oppe i St. Ols Kirke. Og stor var Glæden, da det gik fremad.

Det var ogsaa i denne svære Tid, at han i en Forsamling af Venner sagde til dem: „Nu har jeg bedt saameget for jer, nu maa I bede for mig og mine!“ Og da det lykkedes omsider

at faa Dr. Brodersen i Lyngby herover, undredes han dybt over, at hun var i Live efter alt det, hun havde gennemgaaet. Men da Friis Hansen fortalte ham, hvordan der var bleven bedt for hende, udbrod han: „Ja, saa forstaar jeg det, det er de helliges Bønner, der har frelst hendes Liv!“

Dr. Brodersen var ikke den eneste Ven fra Friis Hansens gamle Menighed i Lyngby, der gæstede Olsker Præstegaard. Hvert eneste Aar, naar Sommeren var inde, indfandt Frk. Cornelia Lervetzow fra Lyngby sig som Gæst, „Forfatteren af en ung Piges Historie“ og mange andre smukke Bøger, gerne udgivne under Mærket „I“. Hun, der var en sjælden helstøbt Kristen og en elskelig Personlighed, hvis Hjem i Lyngby, hvor hun boede sammen med 2 Søstre, var en Stad paa et Bjerg, der ikke kunde skjules, var særdeles velkommen i Præstegaarden, ventet med Længsel af store og smaa. Hun er død sidste Aar nogle og firs Aar gammel.

Ogsaa Friis Hansen selv havde flere kortere Sygelejer, og han maatte stadig, saa længe han var her, holde Diæt, men det faldt ham ikke vanskeligt at nægte sig noget, nøjsom som han altid var med Hensyn til sig selv.

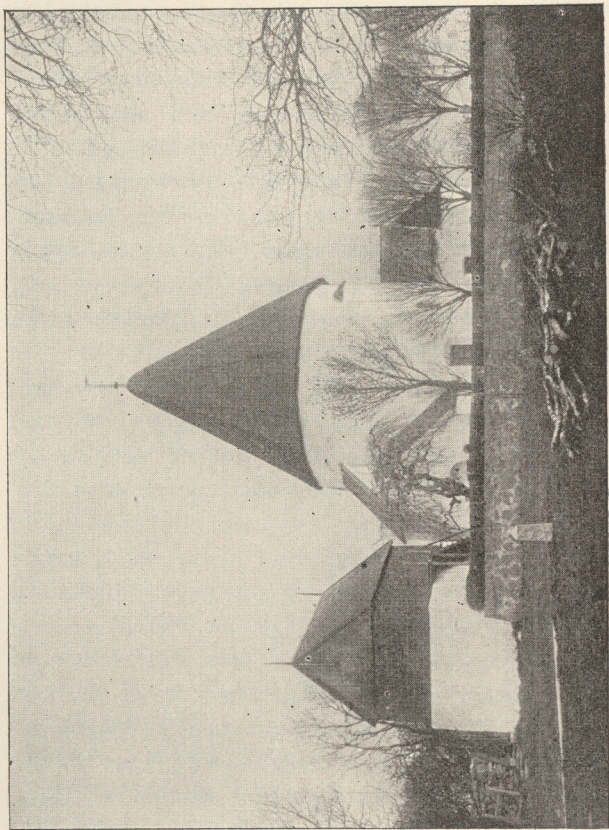
Med de store Sogne og de to Byer tre

Kvart Mil borte, hvor mere end to Trediedele af Befolkningen boede, kunde Friis Hansen kun være lidt hjemme. De fleste Dage maatte der spændes for om Morgen, og saa gik Turen til Allinge, hvor hans Formiddag to Gange om Ugen gik med at læse med Konfirmander og med at have Træffetid paa Raadhuset. I den første Tid medbragte han gerne nogle Stykker Mad, som han spiste ved Middagstid, men det varede ikke længe, før Venner i Allinge kom og fik det forandret; de vilde ikke have, at han gik paa tør Mad hele Dagen og ingen Middagsmad fik. Derfor aftalte de nogle Stykker at skiftes til at give ham Middagsmad paa de Dage, hvor han var i Byen hele Dagen, saa var de sikre paa hans Besøg den Dag. Derefter vandrede Friis Hansen saa omkring og saa til syge og gamle, talte og bad med vakte Sjæle, aflagde korte Opmuntringsbesøg hos troende Venner, havde Møde om forskellige foreliggende Spørgsmaal, talte ved Kvindemøder eller lignende, og saa endte Dagen med et stort Møde i en af Byerne eller i Tejn, og saa til sidst, naar det var bleven sent paa Aftenen, kom Vognen efter ham, eller han spadserede op ad de drøje Bakker efter en Arbejdsdag paa 14—16 Timer. Mange forvovne Køreture havde han i Mulm og Mørke, eller i Snefog gennem

alenhøje Driver; om Dagvognen opgav Ævret, Friis Hansen kørte alligevel. Engang maatte han dog gaa ind paa, at et Par Venner ledsagede ham et Stykke af Vejen, de vilde ikke tillade ham at køre alene. Men han kom altid velbeholden hjem, hvor farligt det end saa ud.

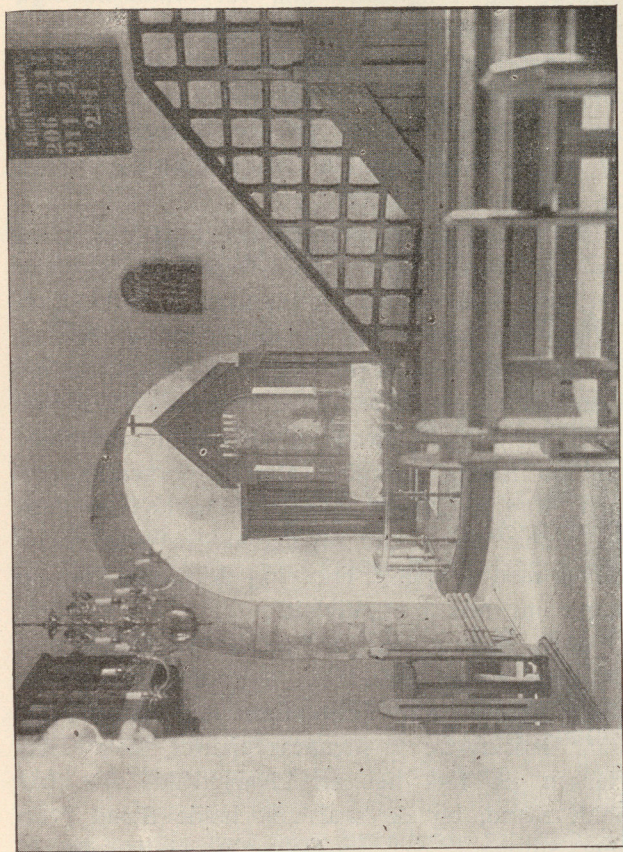
Indretningen af den gamle Præstegaard var meget gammeldags, og saadan var de timelige Forhold i Sognet ogsaa, det maatte ogsaa „førte“ Folk, som indvandrede kaldes herovre, rette sig efter. Oplysende om Tilstanden i saa Henseende er følgende:

Friis Hansens plejede, mens de var her, ligesom alle andre i disse Egne dengang, at tage et Skind fra et Kreatur, de havde slagtet, og bære det hen til en Mand i Sognet, som gav sig af med at garve. Og naar de saa havde faaet det tilbage, gik der Bud til en omvandrede Skomager, som indfandt sig og fik sit Stade ved Bordet i Folkestuen, og saa fik Familien Fodtøjet forsaalet, og der var stor Forsamling af smaa Venner omkring Manden for at beskue, hvorledes Arbejdet skred frem med at lægge ny Bund under Skoene. Saaledes fik man Støvler forsaalet i Olsker og Omegn i Midten af Halvfemserne, og paa andre Omraader artede For-

St. Ols Kirke udvendig.

A. Kjøller, fot.

St. Ols Kirke indvendig, set mod Koret.

A. Kjøller, fot.

holdene sig i lignende Stil, ret middelalderligt, ganske hyggeligt men besværligt.

Præstegaarden var egentlig kun en ringe og daarlig Bolig, men da Friis Hansen havde faaet den sat rigtig i Stand, gik den nogenlunde an, og Omgivelserne med de mange Damme, Haven og Kirken var smukke.

Nu er den gamle Præstegaard, hvor Friis Hansen og Hustru boede syv overmaade lykkelige Aar, ikke mere til. En Efteraarsdag i stærk Storm i 1908 nedbrændte den til Grunden, og Præsten fik da Bolig i Allinge. Det Sted, hvor Herrens Venner i begge Sogne i Friis Hansens Tid havde deres kære Fælleshjem, og hvortil der knyttede sig saa mange dyrebare Minder, forsvandt dermed. Kun sørgelige Ruiner af fordums Herlighed vidner om, at der engang har været et Hjem. Haven med de gamle Træer og de mange Damme ligger nu hen i et Vildnis.

Men godt er det da, at der er noget, som er mere varigt end Huse byggede af Sten og Træ, Minder, som Ilden ikke kan fortære, de staar indskrevne i Menneskehjærter, som Friis Hansen fik ført hen til Livets Kilde. De har holdt Stand, og de skal nok holde Stand i Livets Storme.

IX.
OPBRUD FRA OLSKER.

Skønt man, efter hvad der er forsøgt skildret i det foregaaende, skulde synes, at Friis Hansen maatte være saa optaget af Guds Riges Fremgang i sine Sogne og alt hvad der hvilede paa ham, at han umuligt kunde faa nogen Tid tilovers til mere, saa vil det følgende vise, at der i hvert Fald var én Ting, som han aldrig tabte af Syne; og det var Guds Riges Sag i København.

Allerede saa tidlig som i 1888, mens han var i Lyngby, havde han i en Artikel givet Udkast til, hvorledes Kirkespørgsmaalet derinde skulde løses. Og det var saa langtfra, at det store Spørgsmaal om København tabte i Betydning for ham, efter at han var bleven forflyttet til Bornholm, at det snarere blev mere brændende for ham for hvert Aar, der gik herovre. Jo mere han droges

ind i Guds Riges Arbejde i sine Sogne og paa Øen og saa Livet vaagne trindtomkring og fik alle sine Kræfter beslaglagte af Arbejde paa Sjæles Frelse og selv fyldtes af bestandig større Nidkærlighed, desto mere rykkede det sikkert i ham efter at faa fat og bidrage sit til, at den store By kunde vindes for Kristus. Og bestandig søgte han at opildne sine Venner derinde til at tage fat med frisk Mod.

Et halvt Aar efter at han var kommet til Olsker, skriver han saaledes i et Brev, dateret 13. September 1890:

„Hvad bliver det til med at faa flere Kirker derinde? Faar de troende derinde ikke Mod og Kraft til at bygge først een Kirke, senere flere og saaledes sikre sig at faa Ret til at tale med om, hvem der skal være Præst. Jeg synes, de troende derinde har talt længe nok derom, men jeg synes, man hører og ser for lidt til deres Kraft, Offervillighed bl. a.“ — Og nogle Dage senere, 27. September skriver han igen: „Dette maa I, kære Venner i København, ikke lade falde. Hold Møde paa Møde, for at Kirken derinde kan være rejst inden Udgangen af 1891. I maa dog engang prøve, om I virkelig kan udrette noget. Præsterne tror det ikke, de nærer en grundmuret Mistillid, ja tildels Foragt for „Frivilligheden“ der-

inde. Og I selv ved ikke ret, om I tør tiltro jer Evne til blot dette at skaffe de fornødne Kirker. Vind en Sejr her, saa følger de andre hurtigt efter, og saa kan vi begynde at tænke paa den omfattende Opgave. Jeg tror, Herren vil være med og tilraabe eder i dette Stykke: Frygt ikke, tro kun!“

Det var sikkert ikke uden Forbindelse med dette opmuntrende Brev fra Olsker, at det bekendte „Udvalg for Kirkesagens Fremme i København“ bestaaende af 7 Lægmand, Venner af Friis Hansen, dannedes 15. Oktober 1890. Og 17. Januar 1892 stod den første Kirke færdig, Nazarethkirken af Jernblik, derefter fulgte Gethsemanekirken, ogsaa i midlertidig Skikkelse, og endelig en rigtig Stenkirke, Kapernaums Kirken. Der var saaledes kommet Gang i det, om end det gik smaat.

Samme Aar, Udvalget blev til, nedsattes en Kirkekommission for at fremkomme med Forslag til Ordningen af hele Kirkespørgsmaalet i Hovedstaden. Dens Betænkning forelaa 2 Aar senere. Da man var kommet saavidt, følte Friis Hansen Trang til at vise sig paa Skansen, idet han i 1893 i Anledning af Kirkekommissionens Betænkning udgav det omtalte Skrift: Nye Kirker i København, hvori han tog Kirkekommissio-

nens Forslag under Behandling og paaviste dets Utilstrækkelighed og selv viste Vej ud af Uføret ved Henvisning til Frivilligheden, at den kristne Menighed tog sig af Sagen og rejste de fornødne Kirker. Det er en overordentlig interessant og velskreven Bog, som viser os Friis Hansen, som han var, fuld af Lune og Mod, klar over Maal og Midler i den store Sag. Endogsaa Dannelsen af en Bestyrelse med Biskoppen som Formand, saaledes som det senere blev til Virkelighed i det københavnske Kirkefond, fremsætter han Forslag om i dette lille Skrift, praktisk Mand som han var.

Foruden saadan at give sit Besyv med og paavise Offentligheden Veje til Maalet, som siden skulde blive fulgt og vise sig at være de rette, stod han i stadig Forbindelse med Vennerne i Hovedstaden ved Breve og gjorde ikke saa sjælden en Sviptur derover for at sætte Mod i dem. Flere af dem kom ogsaa over til ham og plejede Raad med ham og gjorde Bekendtskab med det nyvakte Menighedsliv i hans Sogne. En af disse, den bekendte Læge Dr. P. D. Koch fortæller saaledes, hvordan han en herlig Sommermorgen, da Sognepræsten til St. Ols skulde køre nogle Svin til Rønne, sad paa Kuskesædet ved Siden af ham; og paa den Køretur blev Spørgs-

maal af afgørende Betydning for Kirkesagen drøftede og vigtige Planer lagt for deres Udførelse. Og han tilføjer, at næppe noget eneste Skridt af større Vægt blev taget i disse Aar, uden at Friis Hansen paa en eller anden Maade havde faaet Lejlighed til at være med i Overvejelserne og gribe advarende eller tilskyndende ind. Ogsaa gennem forskellige Bladartikler nu og da gjorde han sit for at støtte Kirkesagen.

Da saa Skat Rørdam var bleven Biskop og i April 1896 havde opnaaet Tilladelse til at optage en Kollekt i Landets Kirker til Københavns Kirkesag, dannedes 14. Oktober 1896 det københavnske Kirkefond med Biskoppen som Formand. Dette Fond fik denne Kollekt overgivet til Forvaltning.

Nu var Sagen da saaledes ført ind paa den Frivillighedens Vej, Friis Hansen saa stærkt havde gjort sig til Talsmand for lige siden 1888. Da Spørgsmaalet derfor med det samme rejstes, hvem der skulde være Sekretær for dette Kirkefond og tage sig af den praktiske Side af Sagen, var der kun én Mening om den Ting, at den eneste, der magtede den Post, var Friis Hansen, og man henvendte sig da til ham, om han nu var villig til at komme.

Her kan det være paa sin Plads at gøre

opmærksom paa, at det ikke var første Gang, der var kommet Bud efter ham fra København om at komme og overtage en Sekretærpost. I Begyndelsen af 1891 søgte Københavns Indre Mission en Sekretær og kastede sine Øjne paa Olskerpræsten. Hans Landsmand, Gaardmissionær Clausen, var da bl. a. i Olsker for at skulle indvirke paa ham. Friis Hansen var dengang ikke rigtig rask. Ved et Møde i Præstegaardshaven, hvor Clausen talte, sad Præsten indpakket i Tæpper og var Tilhører, men Folk havde faaet Nys om Hensigten med Københavnerbesøget, derfor stimlede de sammen om Clausen og bad om at faa Lov til at beholde deres Præst: „Nu har vi lige faaet en god Præst, og saa skulde vi af med ham, nej, det kunde ikke være Guds Villie, De kan jo selv se, hvor svag han er, kommer han derind, tager I Livet af ham.“ Sagen blev da stillet i Bero, og da Bestyrelsen alligevel valgte ham til Sekretær, var Friis Hansen i København og saa paa Forholdene. Men da han kom tilbage, og Vennerne bekymrede spurgte, hvad det blev til, fik de det Svar: „I har faaet jeres Villie, jeg bliver.“ Han kunde ikke forlade den Gerning, som han lige havde begyndt paa. Og der blev stor Glæde i Sognene.

Nu var der gaaet 5 Aar siden da, og meget

var forandret, Guds Rige var bleven en Magt i Sognene. Han stod omgivet af en stor Skare af troende Mennesker. Da kom Kaldet anden Gang til ham fra København og det fra den Sag, som havde en saa stor Plads i hans Hjærte. Nu var det ikke saa let at sige Nej.

Der var mange Ting, der holdt igen, fremfor alt den velsignede Gerning i Herrens Tjeneste i Sognene, som han gik op i med Liv og Sjæl, og hvor han endnu daarligt kunde undværes. Der var Hensyn til den store Familie, hvis Kaar nu, takket være den gode Gang i Præstegaardens Drift, var bleven betydelig forbedret; gik det an nu at kaste sig ud paa det uvisse? o. s. v. Sagen selv derimod skræmmede ham ikke, det var jo i egentligste Forstand hans egen Hjærtesag, og han var forvisset om, at Løsningen af de store Spørgsmaal om Guds Riges Fremme i København skulde ske ad de Veje, som han forlængst havde anvist, og som de nu var slaaet ind paa.

Længe betænkte han sig, og han skjulte ikke for sine Sognebørn, at nu saa det ud til at være Alvor, at han maatte forlade dem. De tog det roligt og tænkte, at det kunde vel saa ikke blive anderledes. Men det trak ud, og de hørte siden ikke noget til det og haabede i Stilhed paa, at

det skulde gaa som forrige Gang. Men tilsidst holdt de det ikke ud længere, de maatte have Vished for, at de fik Lov til at beholde deres Præst. Nogle Stykker tog sig da for en Aftenstund at spadsere op til Præstegaarden for at tale med ham om det, hvad det blev til. Men da de saa hørte, at det langtfra var opgivet, men saa godt som afgjort, maatte de have Luft for deres Skuffelse og Sorg og spurgte: „Jamen, var der da ikke i hele Danmark nogen anden, der kunde bruges dertil?“ „Det siger de Nej til derinde, saa det bliver nok saadan!“ svarede han smilende. „Men,“ føjede han til: „Jeg skal gøre, hvad jeg kan for at skaffe jer en god Præst efter mig.“ „Ja!“ saa vil vi heller ikke holde Dem tilbage,“ svarede Vennerne. Men der var nogle andre, som ikke saa let lod sig nøje, det var de troende unge Mænd i Allinge, de vilde gøre endnu et Forsøg og sendte en Deputation op til ham for at bede ham om at blive. Men de fik til Svar: „Nej, Herren vil have mig til København, det er afgjort — og jeg er ogsaa færdig i Allinge!“

Og derved blev det. Den 27. November 1895 indsendte han sin Ansøgning til Kongen om Afsked. Den er det vist værd at bevare Ordlyden af. Den lyder efter Embedsbogen saaledes:

„I syv Aar har jeg været Sognepræst i Olsker og Allinge paa Bornholm, og jeg har været glad ved Virksomheden i denne Stilling. Nu er der imidlertid kommen til mig et Kald fra Bestyrelsen for det københavnske Kirkefond om, at jeg vilde overtage Gerningen som Sekretær for Fondet. Og efter at jeg nøje har overvejet de foreliggende Opgaver og alvorligt prøvet mig selv for Guds Ansigt, er jeg kommen til det Resultat, at jeg, saagerne jeg vilde blive i min Gerning her, bør opgive den for midlertidig at vie alle mine Kræfter til Fremme af den Række betydningsfulde Opgaver, som under eet er benævnet den københavnske Kirkesag. Imidlertid er det mit Haab og varme Ønske, at jeg ikke i lang Tid skal være nødsaget til at staa udenfor den egentlige Præstegerning i Folkekirkens Tjeneste, men at det i en nær Fremtid maatte vise sig, at en saadan kan overkommes ved Siden af Arbejdet for Kirkesagen. Naar jeg da herved allerunderdanigst ansøger om Entledigelse fra mit Embede, tillader jeg mig derhos at ansøge om, at den maa blive mig meddelt paa en saadan Maade, at den ikke bliver til Hinder for, at jeg senere paa Ansøgning atter kan indtræde i et Præstembede i Folkekirken. Ligeledes tillader jeg mig at ansøge om, at den Tid, jeg saaledes staar uden

Embede men dog i Arbejde for Kirken, ikke maa komme mig til Afkortning i min Anciennitet, men at den maa beregnes uden Afbrydelse fra min første Ansættelse.“

Og i Begyndelsen af December fik han bevilget sin Afsked fra 1. Januar af. Efter at have holdt Afskedsprædiken 3. Nytaarsdag 1897 rejste Friis Hansen til København, mens Familien skulde blive et Aar paa Præstegaarden, til Naadensaaret var udløbet; og en af hans Venner overtog Tilsynet med Gaardens Drift, indtil Efmanden skulde overtage den det kommende Efteraar. Da Friis Hansen nu skulde forlade sine Venner, kaldte han nogle af dem til sig og formanede dem til at staa fast. „Det, det gælder om, er ikke, hvormange I er i Tal, men at I er ægte og holder sammen, saa skal alt nok gaa godt.“ Og saa vandrede han rundt og tog en bevæget Afsked med sine Venner.

I sin Afskedsprædiken dvælede han særlig ved Paulus Afskedstale i Milet (Ap. Gern. 20) og de strenge Ord i Ezekiel 3, 17—19: „Lad mig være fri for, at eders Blod skal kræves af min Haand, lad mig være fri, jeg har advaret eder, jeg har forkyndt eder hele Guds Raad, lad mig være fri,“ udraabte han med stor Myndighed og dyb Bevægelse.

Og da han sidste Gang var sammen med sine Venner, stillede han frem for dem saa indtrængende, at nu maatte det ikke gaa saadan, at de ugudelige fik Ret, at det var bare Præsten, de havde rendt efter, „hvor forfærdeligt vilde det ikke være for Guds Rige, om det blev Resultatet.“

X.

FRIIS HANSEN I KØBENHAVN.

Saa naaede Friis Hansen da at se sit gamle Ønske, om at komme til København, opfyldt, det var rigtignok ikke som Præst, men vi kan vel sige som mere end Præst. Og nu var han i høj Grad rustet til at gøre en Gerning for Herren i den store By. Herovre paa Klippeøen havde alle hans Evner faaet Lov til at udvikle sig og var bleven taget i Brug i Herrens Tjeneste. Det Trosmod og den Sejrsvished, som er Herrens kostelige Gave til de Tjenere, han har brugt til Menneskers Frelse, var han i Sandhed bleven iført paa Bornholm. Han kom ikke som den, der forlod en synkende Skude, men han kom fra Sejr og drog derind for at sejre. Missionsmand var han bleven herovre, og det afgjort, og der kunde nok behøves en Missionsmand af hans Støbning for at bringe Orden til Veje i de fortvivlede Kirkeforhold derinde.

Og som en myndig Feltherre, der er overbevist om, at Sejren kan vindes, gik han i Gang med den store Opgave. Og Sejre blev der vunden, store Sejre, men for hver Strid, der var overstaet paa Guds Riges Kampplads, droges han ind i stadig flere Opgaver og flere Kampe, fra alle Sider læssedes der over paa ham, og for den Trosenergi, han besad, syntes der aldrig at blive for meget og aldrig for svære Opgaver.

Her skal ikke dvæles ved alle de Kirker, der i Løbet af faa Aar skød frem, eller de livskraftige Menigheder, der ved Guds Naade blomstrede op, langt mindre ved alle de andre Omraader, hvor Friis Hansens Arbejdskraft blev taget i Brug. Men det blev aabenbart ikke blot derinde og udover Landet, men selv uden for Landets Grænser, at Guds Rige med ét blev en Magt i Nordens Hovedstad. Friis Hansens Rejser omkring i Landet for Københavns Kirkesag, hvor han samlede Penge og hentede Præster, blev ikke saa lidt af Triumftog. Han kunde fortælle om Kamp og Sejr i den store By, saa Guds Folk Landet over blev opflammet og opmuntret derved, og han vandt ikke blot Venner for den store Sag men ogsaa Sjæle for Herren.

Naar jeg i Korthed skal udtrykke, hvad det

var, der skete ved Friis Hansen i de Aar i København, saa ved jeg ikke bedre Betegnelse for det end denne: „Han førte Landmissionen, Indre Mission paa Landet, ind i København.“ Og det gjorde han baade ved sin egen Person og ved de Præster, han ledte op udover Landet. Derved bragte han Guds Riges Arbejde i København en saadan Fornyelse og Kraft, at Strømmen vendte sig. Men forrest i Slaglinien gik Friis Hansen med aldrig svigtende Mod, og som en Moses stred han uafsladelig i Bøn for sine Medkæmpere; alle Planer gik først Vejen over hans Hjerte, før de blev prøvede i Livet. Derfor blev det ogsaa en underlig bevæget Tid den første i København, ja, i Grunden hele Tiden, saalænge han levede. Der var en saadan Glød over Arbejdet; stor var Modstanden, men større Troen paa, at det gik an i Herrens Navn at lægge ud og drage Garnet i Folkehavet. Og Gud beskæmmede ikke sine Børn. „Jeg vader i Bønhørelser“, kunde Friis Hansen engang skrive hjem til sine Venner paa Bornholm, og han var saa lykkelig.

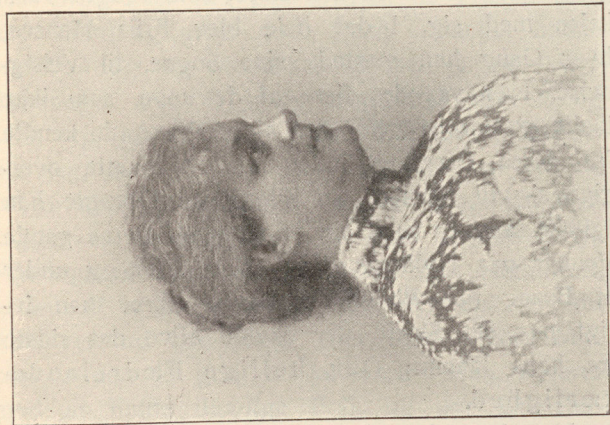
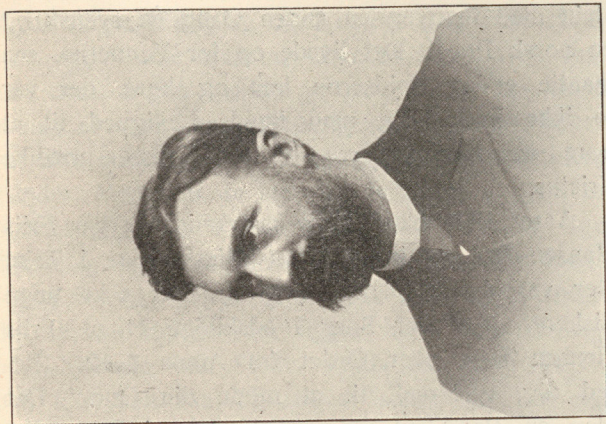
Men der var én Ting, der ikke var gaaet, som han og hans Venner havde ønsket og tænkt sig, og det var Løsningen af Spørgsmaalet med hans Efterfølger i Olsker-Allinge. Da det var

bleven afgjort, at han skulde herfra, skrev han til Pastor Agger, dengang i Hygum ved Lemvig, om at søge Embedet. Og for at bevæge ham til at gøre Alvor af det, fik han to af sine bedste Venner til at rejse den lange Vej over til ham. Da Pastor Agger saa disse to store forhenværende Gardister træde ind og fik at vide, hvem det var, og hvorfor de kom, var han ikke lidt imponeret og spurgte, om alle Bornholmere var saadanne Kraftkarle? — Naa, det blev saa til, at Pastor Agger lovede at søge Embedet, hvis han, naar han havde set Opslaget, mente, at han kunde leve af det. Han søgte det ogsaa, men det blev alligevel ikke til noget med, at han fik det, fordi han kun turde love at tage imod det, hvis der ikke fandtes nogen anden, som man ansaa for kvalificeret. Følgen blev da, at Sognene fik en Præst, som Friis Hansens Venner ikke mente at kunne slutte sig til, Friis Hansen havde da ogsaa gjort sit yderste for at faa en anden Løsning af Spørgsmaalet, men det lykkedes ikke.

Friis Hansens Venner i Sognene kom da til at staa uden Præst i mange Aar, og de unge Samfund oplevede en Prøvelses- og Sigtelsestid. Det havde sine gode Sider; de troende fik lært at staa paa egne Ben, men den egentlige Vækkelsestid var ogsaa dermed for Størstedelen forbi.

Og det gik her, som det saa tit er gaaet, naar en betydelig kristelig Personlighed har forladt en Præstegerning et Sted, og der kommer andre Tider, at adskillige endnu ikke er kommet længere end til Præsten og derfor falder fra. Den Sorg oplevedes her med en Del; nogle blev helt borte, andre sluttede sig til det nye. I det hele kom der ikke ringe Forvirring i Lejren, da Vinden vendte sig. Men Friis Hansen gjorde alt for at vejlede sine Venner til at staa ret baade for Gud og Mennesker. Han aflagde hyppigt Besøg herovre, og da flokkedes de om ham i store Skarer, og han var til stor Hjælp og Opmuntring for dem. Det første Aar, efter at han var rejst, mens han endnu havde Familien boende i Olsker og drev Præstegaarden, maatte han jo hyppigt herover. Men ogsaa efter at han havde holdt Auktion over sine Sager, og de var flyttet bort alle, vedblev han at være som en Fader for sine kære Venner i Sognene, hvem de tyede til med alle Spørgsmaal. Og de, der kom til København, var hans kærkomne Gæster og bragte stor Opmuntring med sig hjem.

Hvert andet Aar var Friis Hansen gerne paa Besøg i Sognene og havde da ofte flere Prædikanter med sig, Præster og andre. Engang havde han saaledes Kammerherre Barner og Grev Hol-

Friis Hansen og Hustru i senere Aar.

stein med herover, en anden Gang en svensk og en norsk Præst. Det lavede op for Vennerne, saa maatte endog Spidserne hen og høre, det var jo ikke hver Dag, man havde Lejlighed til at høre en Kammerherre og en Greve prædike Kristus.

Aaret 1898 blev særlig mærkelig, da var Friis Hansen her og indviede et Missionshus i Tejn. Der var dengang der nylig druknet seks unge Fiskere og derfor Sorg i adskillige Hjem. Friis Hansen talte over Ordet fra Amos 4, 12: „Bered dig, o Israel, til at møde din Gud.“ Det blev en Prædiken, som sank dybt i Forsamlingen, og der blev en Del Røre, som bragte Vækelse med sig. I det hele blev Friis Hansen, hver Gang han gæstede sine Sogne, til Velsigelse. Især var der flere af de unge, som ikke taalte at staa over for den store Præst, de kendte fra deres Barndom, uden at de maatte overgive sig til Herren. En lille Ferie tilbragte han i 1902 sammen med sin Hustru hos deres gamle Venner paa Hyldegaard i Olsker. Her og under et Besøg paa Blaaholt i Olsker skrev han ivrigt paa det Skrift, der skulde blive det sidste fra hans Haand: Den hellige Fædrelands-kærlighed.

Her kan det være paa sin Plads at ind-

skyde nogle Uddrag af Breve, som Friis Hansen sendte sine Venner, efter at han havde forladt dem. Ingen tænkte jo paa, at de saa snart skulde af med ham og aldrig se ham mere, ellers var nok adskillig flere bleven gemt hen som kære Minder. Men blot de faa, jeg er kommen over, er tilstrækkelige til at vise os Friis Hansens rige Hjertelag overfor sine Venner og overfor Guds Riges Fremgang paa de kære kendte Egne. Indtil de mindste Enkeltheder ligger hans Venners Sag ham hjertelig paa Sinde. Trods sin store Travlhed kan han faa Tid til at sætte sig hen og skrive 8 Sider til en Ven herovre, hvor han i den Grad gaar ind paa Driften af vedkommendes Gaard og giver gode Raad i Bunker baade om Fodring og Regnskabsførelse, ja selv saadan noget som at holde Kornloftet aflaset og selv veje ud til hver enkelt Kreatur: „Det synes jeg, man skylder sine Folk, thi saa ere de fri for al Slags Mistanke,“ skriver han. Han vedlægger en Oversigt over sit eget Regnskab fra Præstegaarden for et af Aarene, „for Ægget vil jo nu til at lære paa Hønen, desværre er mit Aarsoverskud kun ringe, eller næsten Nul. Men saa er den jo god til Advarsel.“ Han advarer mod at holde daarlige Folk og dyr Daglejerhjælp. Han tænker paa at faa Mandens økono-

miske Forhold ordnede og tilbyder sig som Medkautionist, skaffer ham Karle o. s. v. Man forbavses i højeste Grad. Men Forklaringen giver han selv i det samme Brev, rigtig nok sagt om en anden:

„Hvad er det at være Brødre i Herren, hvis man ikke saaledes vil staa hinanden bi, og hvad er det, hvis man ikke vil paa den Maade i Ydmyghed modtage en kærlig Haandsrækning.“

Og saa slutter det lange kærlige Brev med dette: „Men, kære Ven, lad nu Herren raade helt over Dem i alt dette. Bed og bed. Og handle saa hurtigt. Ogsaa jeg vil bede for Dem, ligesom jeg har gjort i denne Tid. Herren vel-signer Eder saa begge, I to kære prøvede Venner og give sin Fred i Hjerte og Sind midt i al denne Besværighed.“

I et andet Brev skriver han:

Hvor vilde jeg dog gerne haft Lejlighed til at besøge Dem under denne Trængsel og sidde hos Dem og dele noget af Guds Ords Lys og Glæde med Dem.

Selv har jeg jo ogsaa været prøvet en Del i Aar. Længe var jeg syg, er endnu svag og mangler Kræfter. Og under alt dette prøvede Bekymringerne for mine kære og Fremtiden at banke paa min Dør . . . Imidlertid Herren være lovet.

Han har baade bevaret mig fra at falde i Bekymringer og tilmed hjulpet mig forunderligt netop i Aar paa flere Maader, som alene kan opfattes som vidunderlig Bønhørelse. Han har saaledes givet mig en vidunderlig Hjælp først i det timelige og ligesaa senere i det aandelige, hvorom jeg gerne vil fortælle Eder, naar jeg en Gang igen faar den Glæde at komme over at besøge Eder.

Nu beder jeg for Eder, at Herren vil staa Eder bi i alle Dele, baade udvendig og indvendig. Men gid I saa ogsaa vilde kaste al Sorgen paa ham. Jeg tror, I gøre det af Hjertet med Hensyn til Eders Sjæls Salighed. Men maaske er det Eder vanskeligere med Hensyn til de udvortes Ting, det Timelige og Helbredet. Men jeg beder Eder ogsaa i disse Dele at agte paa Ordet, som siger „al Eders Sorg, thi han har Omsorg for Eder.“

Dette er den rette Gudsyndelse og den rette Ære at vise Gud, naar vi saaledes kaster al Bekymringen paa ham og ikke vil lade os pine deraf, fordi vor Sjæl holder sig ved hans Løfte om, at han vil have Omsorg for os.“

... „Men over alt hvad vi kan og vil lad dog Herrens Kærlighed lyse for Eder. Han har elsket Eder til Blodet, skulde han glemme Eder.“

En anden Gang er det om, at faa en Ven hen til en bestemt Læge, næsten altid er der en eller anden Opgave, snart om Møder, snart om at tænke paa Nøden iblandt Santhalerne, snart om at støtte en Ven, der føler sig plaget af ugudelige Menneskers Ondskab: „Jeg ved, hvor saadant kan pine ham, og hvor han da føler, at han trænger til en Vennehaand . . . Det vil bevidne for alle, at I staar sammen i Jesu Navn.“

Men mest af alt er det om, hvorledes det gaar med Guds Riges Sag i Sognene. I det første Brev, jeg har til min Raadighed, skrevet kort efter Ankomsten til København, hedder det:

Jeg savner meget min kære Præstegerning og den Menighed, hvor jeg var saa godt hjemme. Herovre staar man paa saa mange Maader ganske som midt paa den øde Mark. Og Opgaverne er saa overvældende, men godt er det at kende den Herre, hvis Magt er mægtigere end alle Forhindringerne.“

Til en anden Ven skriver han:

„Tak for Deres udførlige Brev og Beretning derovrefra. Det er mit Hjerte saa nær og saa magtpaaliggende, at jeg altid følger Livets Kampe med megen Opmærksomhed, med Kærlighedens Interesse. Og derfor er jeg ogsaa taknemmelig, naar jeg faar noget at høre derovrefra. Og De-

res Beretning, saa bedrøvelig paa en Maade, gjorde mig glad ved at vise mig, at Samfundet blandt eder indbyrdes er bleven styrket og lutret.“

Og en anden Gang:

„Gid Bønnens Troskab maa føjes til Vidnesbyrdets Troskab, saa giver Herren Sejre. Og gid I med hverandre maa bevare den stadige Forventning til Herren, som i Sandhed er Ham velbehagelig. Thi Herren trættes ikke, naar Hans Børn venter store Ting af Ham; men Han glædes derover, og Han skuffer aldrig.“

Engang skriver han:

„Om Forholdene i Menigheden hører jeg af og til. Det staar vel ret uforandret, dog saaledes, at Livet i den lille Flok af sande Guds Børn bliver bestandig ældre og mere prøvet . . . Men I behøvede sikkert nogen Opmuntring, saadan som kommer, naar nogle Syndere omvende sig. Gid De maatte have den Glæde, nu i Sygdomstiden, at Herren jævnligen gav Dem Lejlighed til at vidne for Mennesker. Ofte gør et Ord fra en Sygs Læber et dobbelt Indtryk.“

Min Gerning her gaar jo under de lykkeligste Kaar. De kommende Tider ville bringe mange store og skønne Frugter frem for Almenhedens Øjne.“
— Dette var skrevet i Slutningen af 1899.

Eller en Gang, han og hans Hustru har været syge, skriver han:

„Ogsaa jeg selv har det nu bedre. Herren være lovet for alt. Dog er jeg ikke endnu saaledes kommen til Kræfterne, at jeg kan arbejde med fuld Kraft . . . Desto mere længes jeg efter at høre lidt udførligt fra Dem om hele Stillingen, og om hvorledes I arbejde for Herren. Vor store Gud gør store Under! Med Glæde vi den skue maa.“

Og en Dag sender han sine prøvede Venner følgende smukke, dybt alvorlige Brev, som vel er Perlen iblandt dem, der nu er bevaret, hvori han skriver:

„. . . Men kære Venner, jeg frygter, at alle disse Besværligheder og Bekymringer have gjort Eder en anden og langt større Fortrød, at det har vænnet Eder af med stadigt at holde Eder til de Helliges Forsamlinger. Og Livet derovre er saa svagt, at I hver især maa holde Eder til. Ingen kan undværes, og I selv kan heller ikke undvære det. Og jeg tror, at det bliver nok ikke bedre for Eder, før I begge virkelig tager dette til Hjerte: Herrens Sag! Herrens Sag! Baade i Eders egne Hjerter, med Fred og Frimodighed og Nidkærhed for Herren! og ogsaa Samfundet i det Hele.

Jeg har hørt lidt om, at Sammenholdet mellem Guds Børn er bleven mindre og Kærligheden noget lunken mellem Eder; og I ere jo kun en liden Flok; hvorledes kan Herrens Sag have Fremgang, hvis ikke I faa Venner virkelig af Hjertet vil elske hverandre. Og her maa hver enkelt begynde med sig selv og gaa ind for Herrens Ansigt og bede ham om Fornøelse ved den Hellig Aand til inderlig Broderkærlighed. Ak, kære Venner, tage disse mine Ord kærligt til Hjerte og bringe dem ogsaa til de andre Venner.“

Det sidste Brev fra hans Haand, jeg har fundet, er ét skrevet halvanden Maaned før hans Død, hvori han, sig selv tro til det sidste, udførligt anbefaler en gammel fattig Fabriksarbejderske i København, som er Enke, til en Ven herovre, at han skal tage hende i sin Tjeneste og være god ved hende, da hun saa gerne vil bort fra København. Det skete ogsaa.

Han slutter gerne sine Breve med en kærlig Hilsen til alle de hellige. Herren styrke og bevare Dem og os alle, Deres hengivne Ven og Broder.

Saalidt der er bevaret af hans Breve, vil det være en kærkommen Dokumentation for, at Friis Hansen var noget nær enestaaende i sin Omsorg for sine og Guds Riges Venner her i disse Sogne.

Af Friis Hansens Besøg i sine gamle Sogne skal jeg iøvrigt nøjes med nærmere at omtale det sidste, den 22.—25. September 1904. Man faar ved at høre om det et stærkt Indtryk af, hvilket Hastværk han havde, og hvor utrolig meget han naaede paa kort Tid.

Efter at være modtaget af troende Venner i Rønne kørtes der til Allinge, hvor han talte ved et Udsalg paa Menighedshjemmet om Eftermiddagen. Der var ingen Vanskeligheder ved at faa Sagerne solgt denne Gang, da mange havde indfundet sig for at træffe Friis Hansen. Om Aftenen afsluttedes Festen med et stort Møde, hvorefter Turen gik til Hyldegaard i Olsker, hvor han skulde overnatte. Næste Dag var viet Nabo-sognet Rø, hvor der ligeledes holdtes Møde. Den følgende Dag opholdt han sig i Olsker Sogn og holdt om Formiddagen Møder i Tejn og bagefter Forhandling med Søndagsskolearbejdere og med Lederne i Samfundet og blandt de unge, derpaa kørte han til Olsker, hvor det samme gentog sig med Møde og Forhandlinger med Vennerne der, og saa gik Turen til Blaaholt. Den sidste Dag, som var en Søndag, var han først i Kirke hos sin Eftermand og gik til Alters, hvorefter han Slag i Slag havde Møde med Søndagsskolearbejderne, de ledende i Sam-

fundene i begge Byer, med de unge Mænd og unge Kvinder og holdt Kvindemøde. Ved alle disse Møder paalagde han paa det indstændigste Vennerne at arbejde for Guds Rige i Sognet af al Kraft og formanede dem til at holde sammen og være tro til at give Møde ved Samfundsmøderne. Der var en saadan Alvor over hans Person ved alle disse Sammenkomster, og som han kunde opmuntre dem og tage al Forknytheden bort. Bagefter, da han var død, tænkte mange, at han havde jo den sidste Gang, han var hos dem, virkelig sat dem i Gang og formanet dem, som om han ikke mere skulde faa Lejlighed til det.

Midt paa Eftermiddagen talte han saa til Afsked paa Menighedshjemmet, som var fyldt til Trængsel. Teksten var ét af hans Yndlingsord: „Dersom du kunde tro, skulde du se Guds Herlighed,“ det Ord, han i sin Tid havde sat paa Korvæggen i Allinge Kirke. Og mange Gange havde hans Venner set ham beaandet og grebet, men aldrig som ved dette Møde, syntes de, der var saadan Liv over ham, som han stod der og til Afsked kaldte Mennesker til Omvendelse, at de dog maatte komme til Troen, og hvor han opmuntrede Herrens Venner til at tro deres himmelske Fader i alt, saa skulde de se store

Ting. Ingen anede, at de saa hans Ansigt for sidste Gang.

Da han havde sluttet, og Hundreder af Hænder ræktes ud imod ham til Farvel, var Tiden saa fremrykket, at han maatte af Sted uden at faa noget at spise. Hans gamle Ven fra Hyldegaard maatte endda køre i stærkt Trav de halvanden Mil til Hasle, hvor han skulde tale Kl. 6.

Men paa Menighedshjemmet var der nogle, der sang, da han kørte af By, og der var Fryd i den Sang; nogle unge havde ved dette Møde faaet det godt med Gud, derfor skulde der syn- ges Lovsang. Saaledes skiltes Friis Hansen fra sine gamle Sogne, til det sidste var han til Vel- signelse, og efter ham lød der Lovsang fra Men- nesker, som han havde faaet Naade til at føre hen til al Glædens Kilde i Jesus Kristus.

I Hasle naaede han med Nød og næppe efter Gudstjenesten at faa en Smule Mad, saa maatte der køres i flyvende Fart til Rønne. Friis Han- sen sad med Uret i Haanden, og da de kom til Damperen, var de ved at tage Landgangsbroen, men han kom med. „Nu skal De ikke køre helt hen til Damperen, saa Hestene bliver bange, naar den fløjter, jeg skal nok naa det, og saa Far- vel og Tak og hils Vennerne,“ lød det til Af- sked.

Men da Manden fra Hyldegaard kom hjem sent paa Natten og havde faaet de trætte Heste i Stald, sagde han til sin Hustru efter at have fortalt om Turen: „Ja, skal det gaa i den Fart altid, saa han snart hverken faar Mad eller Drikke, saa gør han det ikke længe!“

Takket være Friis Hansens Breve og Besøg voksede Samfundene, trods Frafald og Angreb, deres stille Vækst og holdt Arbejdet i god Gang til den Dag, da de igen fik en nidkær Præst, som vilde staa sammen med dem, og som de og Herren kunde bruge.

Men da laa Friis Hansen forlængst under Mulde. Herom skal følgende berettes i al Korthed, udførligere er fortalt gribende i Fibigers Bog.

I Juli Maaned 1905 skulde Allinge Samfund have den store Glæde at indbyde til det første Helliggørelsesmøde paa Bornholm. Friis Hansen vilde selv komme og være Leder. Det glædede Vennerne sig i højeste Grad til, dels fordi det var noget nyt, og dels ikke mindst fordi de saa igen fik deres kære Præst iblandt sig, for saa ventede de en stor Velsignelse af Mødet. Friis Hansen havde ogsaa allerede ordnet det hele; han havde skrevet til en af sine Venner, som var flyttet til Rønne, om at tage imod ham. Derfra vilde han tage til Almindingen og tale

der ved det store Sommermøde for saa at køre til Allinge til Helliggørelsesmøde. Bagefter var det Meningen, at han og hans Familie vilde holde Ferie sammen paa de kære Steder og rigtig hvile ud og glæde sig over Gensynet af gamle Venner.

Men pludselig kom der Brev om, at han havde ladet sig indlægge paa Lukasstiftelsen og skulde opereres. Der maatte en anden tale i Almindingen og lede Helliggørelsesmødet. Og Mødet gik sin Gang uden ham, det eneste, han fik med det at gøre, var den Hilsen, der ogsaa herfra sendtes ind til ham og glædede hans Hjerte.

Saa en Dag kom Telegrammet: „Friis Hanssen er død!“ Det Budskab greb Sindene herovre med en saadan Magt, at selv Mennesker, som havde overordentlig svært ved at græde, brast i sanseløs Graad. Der blev en Sorg baade i Byerne og paa Landet, som de aldrig havde oplevet Magen til. Mange taalte ligefrem ikke den store Sindsbevægelse, som Meddelelsen foraarsagede, men blev syge af det. Et Sted i Sognene, hvor nogle af hans mest fortrolige Venner boede, greb Dødsbudskabet dem saa dybt, at Manden paa Gaarden hverken kunde sove, spise eller drikke i 3 Døgn, og hans Hustru klædte sig i Sorg og vandrede om ude mellem Klipperne og græd

og var utrøstelig i lange Tider. Ikke mindst greb det Vennerne at se hans Datter Ingeborgs Fortvivlelse, da hun, som dengang holdt Ferie i Allinge, den Søndag Formiddag fik bragt den sørgelige Tidende, at hendes Far, som hun mente i god Bedring, var sovet hen. Det var en uendelig Sorg for hans Venner her, ja næsten for alle Beboerne. Nu mærkedes det ret, hvor han var elsket.

Da han skulde begravnes, tog tre trofaste Venner over for at følge deres Præst til Graven. Da de kom og hilste paa hans dybt nedbøjede Hustru og Familie, og hun hørte, hvem det var, blev hun saa glad for dem, at hun absolut vilde have dem oppe hos sig ved Begravelsen. Det var en Trøst for hende at have sine trofaste bornholmske Venner hos sig i den svære Stund, da hun skulde sænke den kære Ven i Verden i den kolde Jord. — De hørte saa Ussings skønne Tale over sin Ungdomsven og var sammen med hans Venner derinde ved Vennemødet paa K. F. U. M. Og var det end en Sørgefest, saa glædede det dem meget at mærke, hvilken Velsignelse Gud havde brugt deres gamle Præst til derinde i den store By, saa Guds Riges Venner der savnede ham ikke mindre, end de gjorde det paa Bornholm.

Det var den 5. August 1905, Friis Hansen døde, knap 49 Aar gammel.

To Aar senere rejstes et Mindesmærke paa hans Grav paa Vestre Kirkegaard. Bornholmerne vilde gerne selv haft Lov til at hugge og oprejse et Mindesmærke for ham, men det blev til, at det rejstes i Fællesskab af Venner i By og paa Land. Desværre ligner Billedet paa Stenen kun daarligt.

TIL AFSLUTNING.

Her er nu forsøgt tegnet et Billede af Friis Hansen som Sognepræst; hvorledes det er lykkedes, vil jeg fremfor alt lade jer dømme om, som har kendt ham bedre end jeg. Jeg er klar over, at det er et Mosaikbillede, sat sammen af forskellige Stykker hentet frem fra mange Kilder. Der kan derfor let komme noget ujævnt og brudstykkeagtigt over Fremstillingen, og noget uvæsentligt kan være kommet til at fylde for meget paa Bekostning af andet og vigtigere. Jeg har dog gjort, hvad jeg kunde, for at sætte Billedet sammen med nænsom Haand. Og skulde jeg i Uagtsomhed have forsyndet mig paa et eller andet Punkt eller være kommet til at saare nogen, det kan jo let ske, hvor en Præsts Færd overfor sine Sognebeboere, nulevende og afdøde, fremstilles for Offentligheden, — jeg haaber dog det skal være omtrent undgaaet, men sker det,

saa beder jeg, at man ikke vil tage mig det ilde op. Det har mindst af alt været min Hensigt at gøre nogen Uret, og forøvrigt mener jeg, at enhver maa kunne staa til Regnskab for sine Ord og Handlinger og ikke behøve at føle sig stødt over Smaating. Jeg mener at kunne garantere for Paalideligheden af, hvad der er fremført.

Og saa er det iøvrigt mit Haab, at nærværende Skildring skulde bidrage til Fornyelse af Mindet om Friis Hansen. Og ganske særlig har jeg tænkt paa Befolkningen i disse Sogne. Det er godt at holde de store Minder fast. Og det tør jeg sige uden Forbehold: Friis Hansens Minde er stort og skønt i disse Egne, og det fortjener at være det, og jeg haaber, det ikke skal blive det mindre i de Dage, som kommer.

Alligevel vilde jeg have gjort Uret mod Friis Hansen, om jeg ved denne Fremstilling af hans Præstegerning her fik givet det Udseende af, at det var ham, jeg vilde forherlige og stille op til Tilbedelse som en anden Helgen. Det vil jeg sikre mig imod, og jeg er mig bevidst her at have ham selv paa min Side. Han vilde aldrig stille sig selv frem, derfor talte han aldrig selv videre om sine rige Oplevelser, var der noget, han var bange for, saa var det at komme

til at gaa i Vejen for sin Herre. Men altid drejede det sig for ham om at faa ham frem og faa andre hen til ham.

Friis Hansen var en gudbenaadet Præst for Jesus Kristus, det er utvivlsomt, han var helt igennem Præst, alt var hos ham taget i Jesu Tjeneste, derfor naaede han meget. Men i sig selv var han et syndigt Menneske, han havde sine Fejl, kunde være heftig, egenraadig, noget hensynsløs og saare Modstandere uberettiget, han havde sit at kæmpe med i sit Sind, netop fordi han var saa myndig. Dog var han altid rolig og behersket. Men følte han en enkelt Gang, at han var gaaet for vidt, var han ikke den Mand, der lod som ingen Ting, men bad om Tilgivelse. Han holdt slet ikke af Smiger og Lovtaler. Sad han i en fortrolig Kreds og mødte noget i den Retning, var han der straks og sagde: „Sig mig mine Fejl, sig mig mine Fejl!“ Og det var alvorligt ment. Han vilde ikke tjene sig selv men Jesus, ham alene ønskede han forherliget, for hans Fødder nedlagde han alle de Sejrens Palmer, han vandt, ogsaa i Præstetjeningen her.

Derfor beder jeg, at ingen maa misforstaa dette Skrift om ham, som var det blot Friis Hansen, det hele drejede sig om, det er saalangt

fra Tilfældet. Friis Hansen staar og falder ligesom du og jeg med vort Forhold til den ene store og ene fejlfri, Jesus Kristus, vor og hans Frelser. Hvad Friis Hansen var, det var han i Kraft af ham, og er nogen ikke kommet længere end til Friis Hansen, da lyder der ogsaa fra denne Bog et Kald: „Du maa længere frem, til ham, som ene kan frelse, Jesus Kristus!“ Ham skal denne Bog være en Anbefaling af, ellers har du misforstaaet mig.

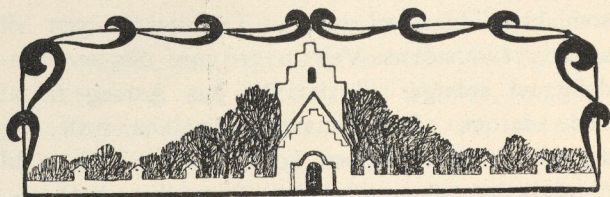
Men det har ogsaa for mig en egen Alvor, naar jeg tænker paa disse Sogne, som Friis Hansen viede saameget af sin Kraft og blev ved at omfatte med en særlig Kærlighed, idet jeg er bleven opmærksom paa følgende, som jeg vil slutte denne Fremstilling med.

Der er noget, der hedder Besøgelsestider, baade i den enkeltes og i Folkenes Liv. Saadan er der ogsaa Besøgelsestider i Sognenes Liv. Nu har disse Sogne oplevet to store Besøgelsestider, som der her er gjort Rede for. Den første kom i Tredserne ved Trandberg. Saa gik der 30 Aar, en Menneskealder, da sendte Gud en ny Besøgelsestid, og dertil brugte han vor Ven Friis Hansen som sit Redskab. Det var i Begyndelsen af Halvfemserne. — Nu er der igen gaaet en Menneskealder. Lad os tage det

som et Vidnesbyrd om, at Gud snart igen vil sende et Aandens Vejr over vore Sogne. Sandelig, vi trænger til det. Vi har Aarsag til at bede derom, alle saamange som kan bede, og sige med Friis Hansen i hans sidste Hilsen til Menigheden, den lille Bøn, som har haft saa megen Tilskyndelse for mange:

„Herre, send os en Vækkelse og begynd den i mit eget Hjærte, for Jesu Skyld!“

Gud give os at findes som villige Redskaber i Herrens Haand dertil!

Melodi: Nu folder jeg Haand og Tanke.

Der faldt en Stjerne i Natten!
Vi love dig, Himlens Gud,
at just i den rette Time
du sendte din Tjener Bud!

For os var det altfor tidligt,
vi regner med Støvets Ur,
og mente, han burde bygge
til Ende paa Kirkens Mur.

Lad ringe fra Stadens Kirker,
baade fra store og smaa!
Det var jo hans Hjerteglæde
at høre de Klokker slaa.

Du Kirkens almægtige Herre,
Højlovet være dit Navn,
fordi hvad i ham du gav os,
er større end nu vort Savn.

Der sank en Stjerne i Natten!
Den straalere i højlys Dag,
naar Gud i det høje telter
sit evige Stjernetag.

Oberst A. Levinsens Mindesang over Friis Hansen.

The Kingdom of the Netherlands
The Government of the Netherlands
The Ministry of the Interior
The Department of the Interior
The Bureau of the Interior
The Office of the Interior
The Secretariat of the Interior
The Administration of the Interior
The Service of the Interior
The Staff of the Interior
The Council of the Interior
The Commission of the Interior
The Board of the Interior
The Committee of the Interior
The Department of the Interior
The Bureau of the Interior
The Office of the Interior
The Secretariat of the Interior
The Administration of the Interior
The Service of the Interior
The Staff of the Interior
The Council of the Interior
The Commission of the Interior
The Board of the Interior
The Committee of the Interior

